

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANDRAGOGIKY A PERSONÁLNÍHO ŘÍZENÍ

Magisterské navazující prezenční studium 2007–2010

Alice Libová

**Historický vývoj české andragogiky
a její významné osobnosti**

**Historic Development of Czech Andragogy
and its Prominent Personalities**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2010

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Mužík, DrSc.

Prohlašuji,

že tuto předloženou diplomovou práci jsem vypracovala zcela samostatně a uvádím v ní všechny použité prameny a literaturu.

OBSAH

0 ÚVOD	7
1 ANDRAGOGIKA	11
1.1 Vznik a vývoj andragogiky ve světě	12
1.2 Současné pojetí andragogiky v České republice	17
1.3 Vzdělávání dospělých	19
1.4 Andragogika jako věda, studijní obor a praxe	21
1.4.1 Andragogika jako věda a její specifika	22
1.4.2 Andragogika jako studijní obor	26
1.4.3 Andragogika jako pole praxe	26
1.5 Shrnutí	28
2 HISTORICKÝ VÝVOJ ČESKÉ ANDRAGOGIKY	29
2.1 Shrnutí	42
3 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI ČESKÉ ANDRAGOGIKY	43
3.1 František Hyhlík	44
3.2 Josef Kubálek	52
3.3 Emil Livečka	56
3.4 Miloslav Řehák	62
3.5 František Rosypal	67
3.6 Kamil Škoda	71
3.7 Vladimír Jochmann	77
3.8 Antonín Malach	83
3.9 Oldřich Pospíšil	92

3.10 Jiří Kotásek	95
3.11 Jindra Kulich	104
3.12 Pavel Hartl	108
3.13 Vilém Klega	114
3.14 Zdeněk Palán	119
3.15 Jiří Vymazal	123
3.16 Jaroslav Mužík	127
3.17 Milan Beneš	133
3.18 Dušan Šimek	137
4 ZÁVĚR	140
5 SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ	142
6 BIBLIOGRAFIE	149

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá historickým vývojem české andragogiky a jejími významnými osobnostmi. Úvodní část práce pojednává o vzniku, vývoji a současném stavu andragogiky ve světě a jejím současném pojetí v České republice, vymezuje její vztah k pojmu vzdělávání dospělých a zároveň představuje andragogiku jako vědní a studijní obor a pole praxe. Další část popisuje historický vývoj andragogiky v Čechách. Stěžejní část práce se věnuje historickým a současným významným osobnostem české andragogiky. Přibližuje životní příběhy osmnácti osobností, které se v období od 60. let až do současnosti odborně zabývaly nebo stále zabývají otázkami výchovy a vzdělávání dospělých. Práce přináší doposud neznámá a jedinečná fakta o životě a tvůrčí činnosti mnohých osobností a některé osobnosti představuje vůbec poprvé.

SUMMARY

The thesis addresses the historical evolution of Czech andragogy and its prominent figures. The introductory section of the thesis discusses the emergence, evolution and current state of andragogy in the world and its present-day conception in the Czech Republic, defines its relationship in regard to the term of adult education and, at the same time, presents andragogy as a scientific discipline and field of study, as well as an area of professional practice. The subsequent section describes the historical evolution of andragogy in the Czech domain. The central part of the thesis is devoted to the historical and present-day prominent figures of Czech andragogy. It profiles the life stories of 18 prominent figures, from the period of time from the 1960's until now, who have professionally pursued or are still professionally pursuing matters regarding the training and education of adults. The thesis provides previously unknown and unique facts regarding the lives and creative activities of many prominent figures and introduces some of these individuals for the first time ever.

ÚVOD

K záměru napsat práci o významných osobnostech andragogiky mne přivedlo přesvědčení, že by bylo vhodné vyplnit citelnou mezeru v této oblasti, jelikož u nás dosud neexistuje publikace, která by podávala ucelený a systematický obraz o předních představitelích tohoto oboru. Již v počáteční fázi přípravy textu se však ukázalo, že tento záměr je složitější, než jsem původně odhadovala. Prvním důvodem byla nutnost provést výběr uvnitř rámcově definované skupiny osobností a oddělit ty, kteří v práci musí, mají či mohou být, od těch, kteří do ní zařazení nebudou. Druhým důvodem byly potíže při získávání podkladů pro sestavení medailonu, protože o některých osobnostech se mi i přes všechno mé vynaložené úsilí nepodařilo dohledat dostatek informací, takže jsem je nemohla do práce zařadit.

Množství a povaha zpracovaného materiálu mne tedy přinutily provést řadu změn v koncepci i obsahu mého původního záměru. Proto jsem se také rozhodla zařadit do práce historickou část, v níž bude alespoň zmínka o těch osobnostech, které jsem z jednoho či druhého důvodu nemohla do práce zařadit. Cílem předkládané práce je tedy přiblížit historický vývoj české andragogiky a představit životní příběhy některých jejích významných osobností.

Při práci bylo ovšem nutné vyrovnat se s mnoha úskalími a problémy. Jedním z nich byl již samotný pojem andragogika, který může vyvolávat spoustu dalších otázek, protože na označení vědní a studijní disciplíny, která teoreticky rozpracovává otázky výchovy, a na chápání jejího předmětu nebyl jednotný názor ani v minulosti, a není tomu tak dodnes. První kapitola se proto snaží vysvětlit tento pojem v širších souvislostech, které mají napomoci čtenáři pochopit mnohé spojitosti vzniku a vývoje této disciplíny. Pojednává o současném pojetí andragogiky ve světě a v České republice, vymezuje její vztah k pojmu vzdělávání dospělých a zároveň představuje andragogiku jako vědní a studijní obor i pole

praxe. Nejedná se ovšem o vyčerpávající výklad dané problematiky, ale spíše o stručný popis současného stavu diskuse o otázkách andragogiky.

Druhá kapitola popisuje vývoj české andragogiky. Její historie u nás sahá až do 19. století, kdy se formovaly její základy jakožto reflexe tehdejší tzv. lidové výchovy, osvěty a vzdělávacích spolků. Vzhledem k tomu, že u nás má vzdělávání dospělých poměrně bohatou tradici, lze v naší historii najít spoustu osobností, které se zabývaly osvětovou činností a výchovou a vzděláváním dospělých. Byli to převážně vlastenečtí učitelé, kněží, význačné osobnosti vědy a kultury, politici a další významní pokrokoví představitelé různých vědních disciplín. Z nichž mnozí vyjádřili pozoruhodné myšlenky k problematice výchovy a vzdělávání dospělých a zapsali se tak do dějin andragogického myšlení. Do čela celé této řady bývá řazen již významný humanistický myslitel J. A. Komenský, který jako první přichází s ideou celoživotního vzdělávání. Jehož významnými následovníky byly osobnosti obrozenecké generace, z nichž je možno vzpomenout Jana Evangelistu Purkyně, Josefa Dobrovského, Josefa Jungmanna, Františka Palackého či Karla Slavoje Amerlinga. Význačné místo v dějinách andragogiky patří ovšem i T. G. Masarykovi, pedagogickým myslitelům Otakaru Hostinskému, Josefu Váňovi, Václavu Příhodovi, Otakaru Kádnerovi a mnohým dalším.

Samozřejmě i tyto osobnosti lze považovat za významné osobnosti andragogiky a mohli bychom se jimi v rámci této práce podrobněji zabývat. Je však třeba si uvědomit, že tito nositelé teoretických myšlenek a názorů nebyli ještě specializovanými odborníky, kteří by v rámci své profese zkoumali a rozpracovávali otázky výchovy a vzdělávání dospělých, a že do první poloviny dvacátého století existovala pouze oblast diskursivní praxe. V žádném případě se však nejednalo o disciplínu, kterou bychom mohli srovnat s andragogikou. Za první signál o konstituování vědní a studijní disciplíny zabývající se otázkami výchovy a vzdělávání dospělých je považováno až založení Katedry lidovými výchovy a knihovnictví na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v akademickém roce 1947/1948. Převratné události roku 1948 ovšem přervaly slibný vývoj této katedry a zhruba po pěti letech byla zrušena.

Při retrospektivním pohledu do historie andragogického myšlení je ovšem možné dospět k zobecňujícímu závěru, že na konstituování andragogiky jako vědy a studijního oboru měla nesporně velký vliv pedagogika dospělých, která se začala rozvíjet od šedesátých let jako integrální součást pedagogické vědy a následně se stala specializací studijního oboru výchova a vzdělávání dospělých. Z této doby vzešla také řada významných teoretiků a praktiků této specializace a oboru. Předmětem zájmu této práce se tedy staly ty osobnosti, které se v období od 60. let až do současnosti, odborně zabývaly otázkami výchovy a vzděláváním dospělých. Ačkoliv jsem si plně vědoma, že by bylo vhodnější některé z nich označit spíše jako významné osobnosti pedagogiky dospělých nebo výchovy a vzdělávání dospělých, rozhodla jsem se označit je v rámci pojmové jednotnosti souhrnným pojmem významné osobnosti andragogiky.

Životním příběhům těchto významných osobností andragogiky z naší nedávné historie i současnosti je věnována třetí kapitola, která podrobněji popisuje jejich život, tvůrčí činnost i dílo. V mnoha případech nebyly dosud biografie jednotlivých osobností zpracovány v podobném obsahu a rozsahu, jako je tomu v této práci. Navíc jsou zde některé osobnosti představeny vůbec poprvé.

Stanovit objektivní kritéria výběru osobností bylo velmi složité, ne-li dokonce nemožné. Přihlédla jsem především k publikační tvorbě a odbornému působení v oblasti výchovy a vzdělávání dospělých. Výběr osobností byl proveden na základě excerptce odborných publikací, časopisů, sborníků zabývajících se výchovou a vzděláváním dospělých a andragogikou. Podle toho vznikl seznam jmen, která by bylo vhodné do práce zařadit. Uvědomovala jsem si, že výběr osobností bude v tomto případě záležitostí povýtce subjektivní, proto jsem vypracovaný soupis jmen konzultovala s doc. Jaroslavem Mužíkem a doktorem Zdeňkem Štěpánkem. Na základě konfrontace osobních názorů vznikla pak jakási pracovní verze seznamu.

Ovšem jak již bylo řečeno, ne všechny osobnosti z mého pracovního glosáře jsou do této kapitoly zařazeny. Lze tedy předpokládat, že absence jmen jako Věra Bočková, Slavomír Rys, Jarolím Skalka, Věra Kněžů atd. v této práci může vyvolat kritické reakce,

ale doufám, že suma a užitečnost i aktuálnost shromážděných informací o zařazených osobnostech tento dílčí nedostatek převáží.

Považuji za vhodné rovněž popsat, jakým způsobem jsem při zpracování biografií získávala podkladové materiály. Vzhledem k absenci odborné literatury v této oblasti jsem při shromažďování informací o osobnostech postupovala v několika liniích a vrstvách, přičemž jsem se vždy snažila ověřovat informace z více míst a zdrojů. Čerpala jsem z různých odborných publikací, sborníků, časopisů, recenzí, elektronických dokumentů, internetu, mnou pořízených záznamů z konzultací a rozhovorů, archivních a matričních fondů. Při shromažďování údajů o osobnostech již nežijících jsem se snažila vyhledat jejich příbuzné, přátele nebo kolegy, což samo o sobě bylo někdy velmi obtížné. V některých případech se to však povedlo, takže vynaložené úsilí mělo určitě smysl.

Zde bych chtěla poděkovat všem, kdo mi byli jakkoliv nápomocni, odpovídali na mé dotazy, poskytli životopisy, fotografie a jiné dokumenty o lidech, které měli možnost poznat. Bylo jich mnoho, proto mi jistě odpustí, že tak nečiním jmenovitě.

Za cenné informace jsem ovšem vděčná i současným významným představitelům andragogiky, kteří byli ochotni vést se mnou osobní korespondenci, autorizovat své životopisy, případně se mnou setkat a trpělivě odpovídat na mé otázky. Můj velký dík patří rovněž Antonínu Malachovi, Oldřichu Pospíšilovi, Pavlu Hartlovi, Dušanu Šimkovi, Vilému Klegovi, Zdeňku Palánovi, Jiřímu Vymazalovi a Milanu Benešovi.

Závěrem bych chtěla uvést ještě jména dvou lidí, kterým dlužím velké poděkování. Jedním z nich je Zdeněk Štěpánek, který mi velmi ochotně vyšel vstříc a poskytl cenné podněty a připomínky k mojí práci, které mi napomohly zpřesnit některé texty. Zvláště pak děkuji svému školiteli Jaroslavu Mužíkovi za jeho obětavost, pomoc a soustavnou podporu, kterou mi při psaní mé diplomové práce věnoval.

1 ANDRAGOGIKA

Termín andragogika, který je vepsán v titulu této práce, přímo vybízí k tomu, aby na začátku veškerého výkladu bylo prvotně ujasněno, co je obsahem tohoto pojmu. Ovšem vyjít z této cesty nevědomosti není zas tak jednoduchá záležitost, protože pro objasnění pojmu nelze čtenáři předložit univerzální a jednotně pojímanou definici, která by mu poskytla nezbytnou míru jistoty v tom, co andragogika vlastně je.

Na označení disciplíny, která teoreticky zkoumá a rozpracovává otázky výchovy a vzdělávání dospělých, a na chápání jejího předmětu nebyl jednotný názor ani v minulosti a není tomu tak dodnes. Následující pasáž se proto snaží přiblížit tento pojem v širších souvislostech, které mají dopomoci čtenáři pochopit mnohé souvislosti vzniku a vývoje této disciplíny. Mým cílem je poukázat na to, že:

- Pojem andragogika má svůj historický vývoj, během kterého byl různě vymezován, a názory na obsah tohoto pojmu dodnes nejsou ve světě sjednoceny.
- V některých zemích se pojem andragogika neprosadil nebo se používá jiné označení. Obsah pojmu je v jednotlivých zemích vymezován různě.
- V České republice se stejně jako ve světě objevují rozdílné názory na definici a obsah pojmu andragogika. V současnosti existuje také celá řada názorů na místo andragogiky v systému věd a vztah k pedagogice.
- Andragogika označuje tři oblasti, které se vzájemně ovlivňují: vědní obor, studijní obor a andragogickou praxi.

1.1 Vznik a vývoj andragogiky ve světě

Fenomén vzdělávání dospělých představuje dnes velmi rozsáhlou a mnohotvárnou oblast života společnosti, který se stal předmětem specifické vědy – andragogiky. I přes značnou neznámost pojmu není andragogika nová vědní disciplína, která by vznikla v nedávné době, ale má svůj historický původ a vývoj.

Pojem andragogika vznikl později než první organizované formy vzdělávání dospělých. Jako první v novodobé historii použil tento termín německý učitel Alexander Kapp v roce 1833 ve svém spisu *Platonovo učení o výchově*, ve kterém se pokusil definovat nauku o vzdělávání dospělých jako disciplínu odlišnou od pedagogiky, i když zatím jen názvem, o hlubší rozbor se nepokoušel. Zamýšlel se pouze nad tím, že označujeme-li slovo pedagogika (*pais* – chlapec, *agein* – vésti) v překladu vedení chlapců, měli bychom užívat ve vzdělávání dospělých název obdobný. Pojem andragogika tedy vytvořil spojením starořeckých základů *aner*, *andros* – muž a *agein* – vésti. Pomineme-li ovšem již dávno historicky překonané omezení pouze na muže, znamená andragogika doprovázení člověka při jeho cestě za vzděláním, poznáním a pochopením světa (Beneš, 2008, s. 11).¹

Pár let poté německý filozof a pedagog Johan Fridrich Herbart použití pojmu striktně odmítl s tím, že předmětem výchovy musí být děti, jinak by vznikla všeobecná nedospělost. A tak díky jeho autoritě upadl pojem na mnoho desítek let v zapomnutí. Znovuobjeven byl až o století později německým sociologem a pedagogem Eugenem Rosenstock-Huseyem, který jej použil v roce 1921 při zpracování výroční zprávy pro akademii práce ve Frankfurtu a zdůvodnil i jeho použití. Poukázal na to, že není možné

1

Později byly vytvořeny ještě další návrhy pojmů, které byly inspirované či přímo vycházely ze slova andragogika a měly vymezovat buď celé pole vzdělávání dospělých, nebo některé z jeho dílčích oblastí. Tak vznikly termíny jako např.: gerogogy (Label, 1978), synergogy (Monton, Blake, 1984), anthrogogy (Trott, 1991).

jednoznačně aplikovat poznatky pedagogiky ve vzdělávání dospělých, které podle něj vyžaduje zvláštní učitele, speciální metody a filozofii (Knowles, Holton, Swanson, 1998, s. 56). Jeho myšlenky nebyly ovšem veřejností akceptovány a v dalších letech pojem užíván nebyl.

Teorie vzdělávání dospělých se ovšem rozvíjet nepřestala a k utváření andragogiky přispěla celá řada teoretiků. Patřil k nim například americký psycholog a sociolog John Dewey, který ve svém stěžejním díle *Demokracie a výchova* poukázal na to, že další vzdělávání vede k obohacování již získaných vědomostí. Dále je nutno jmenovat E. L. Thorndika, který jako první experimentálně prokázal schopnost dospělých učit se i ve vysokém věku. (Palán, 2002, s. 38)

O konstituování andragogiky jako svébytné vědní disciplíny můžeme podle Palána (2002, s. 38) hovořit až od konce čtyřicátých let 20. století, kdy holandský profesor Ten Have odlišil andragogiku, respektive andragogii, jež považoval za sociálně technologické disciplíny, od andralogie jako sociálně vědní disciplíny, zahrnující i teorii sociální práce a metodologické zdůvodnění praktické činnosti s dospělými. Myšlenky Ten Havovy ovlivnily také koncepci olomoucké a částečně i bratislavské katedry andragogiky, které zahrnují pod andragogiku i sociální práci nebo kulturní andragogiku (Beneš, 2008, s. 12).

Po druhé světové válce vznikla aktuální potřeba rozvoje vědy o vzdělávání dospělých.² To vedlo také ke znovuobjevení pojmu andragogika. Specifické formy chápání andragogiky rozvinuli v padesátých letech Švýcar Heinrich Hanselmann a Němec Franz Pöggeler, jejichž práce výrazně napomohly k formování andragogiky jako samostatné vědní disciplíny.

V roce 1951 H. Hanselmann napsal práci *Andragogy – Nature, Possibilities and Boundaries of Adult Education*, kde popisuje andragogiku jako samostatnou vědu a přichází s koncepcí pozitivního formování člověka, které má tři složky: péči (biologické formování), vedení/výchova (formování charakteru) a vzdělávání (formování ducha).

---

² Od konce druhé světové války pořádá UNESCO každých 12 let světové konference o vzdělávání dospělých: 1949 Elsinor, 1960 Montreal, 1972 Tokio, 1985 Paříž, 1997 Hamburk.

O šest let později vydal Němec Franz Pöggeler knihu *Introduction to Andragogy: Basic Issues in Adult Education* (1957), ve které představuje andragogiku jako specifickou vědu o vzdělávání dospělých a pochybuje o možnostech výchovy dospělého, kterou považuje za ukončenou po dosažení biologické zralosti.

Do dějin andragogiky velmi významně vstoupil i Chorvat Mihajlo Ogrizovic, který vydal již v roce 1959 práci *Problemi andragogije*, a další Jugoslávci N. Bogdanovič, B. Samalovčev a D. Savičević.

Období 50. let lze charakterizovat rozvojem vědy o vzdělávání dospělých, podpořené řadou výzkumů, včetně masové profesionalizace v celé oblasti vzdělávání dospělých a vznikem řady studií a prací, ve kterých autoři rozpracovávají problematiku výchovy a vzdělávání dospělých z rozličných pozic, a to nejen pedagogických, ale i filozofických, sociologických, politických, psychologických, ekonomických a jiných. Nejvýznamnějšími teoretiky tohoto období jsou R. Livingstone z Velké Británie, A. S. M. Hely z Austrálie, J. R. Kidd z Kanady, němečtí teoretici W. Flitner, K. H. Fischer, A. C. Werner, T. Ballauf, E. Spranger, T. Litt, E. Weniger, T. Wilhem a jiní.

Andragogické koncepty se v tomto období setkaly jak s kladnými, tak i s negativními stanovisky. Odmítavě se k pojmu andragogika postavil např. německý odborník C. A. Werner, který pro označení teorie výchovy a vzdělávání upřednostňoval pojem pedagogika dospělých. Koncepty pedagogiky dospělých jako aplikované pedagogické disciplíny byla od 60. let rozvíjena také u nás a v bývalém Sovětském svazu k přijetí andragogické koncepce u nás došlo až po roce 1989.

Největší rozmach vzdělávání dospělých nastal v 60. a 70. letech minulého století především ve USA a západní Evropě. V té době dosáhly země po etapě znovuoobnovení hospodářství po druhé světové válce určitého blahobytu a rychlý hospodářský růst byl spojen s vědeckým a technologickým pokrokem a tím i s potřebou nových kvalifikací. „Globalizace světového hospodářství a nástup nových hospodářských mocností (Japonsko) vedly k zostření mezinárodní konkurence a nutily ke zlepšení inovační schopnosti společnosti. Jako jeden předpoklad této schopnosti byla identifikována

vzdělanostní úroveň obyvatelstva. Investice do vzdělávání se začaly považovat za rovnocenné s investicemi ostatními.“ (Beneš, 2008, s. 26)

Od 60. let se andragogika jako věda etablovala na řadě univerzit především v bývalé Jugoslávii, v Německu, Francii, Švédsku, Dánsku i jinde, ale i ve výzkumných ústavech a tím byla zodpovězena i otázka potřebnosti andragogiky jako vědy a nastoleno období jejího teoretického rozvoje podpořeného řadou empirických výzkumů (Palán, 2002, s. 59).

V tomto období získala andragogika také podporu řady světových organizací (UNESCO, Rada Evropy, OECD, atp.), které v této době vytvářely různé koncepce celoživotního vzdělávání a podpořily její rozvoj celou řadou významných dokumentů, z nichž je možno jmenovat například *Éducation permanente* (Rada Evropy, 1970), *Learning to be* (UNESCO, 1972), *Recurrent Education* (OECD, 1973).³

V 70. letech rozvinul ve Spojených státech velmi populární koncepci andragogiky profesor vzdělávání dospělých na bostonské univerzitě Malcom S. Knowles, který andragogiku definoval jako „*umění a vědu o pomoci dospělým učit se*“ (Knowles, 1970, s. 38). Knowles chápe andragogiku jako antitetický model k pedagogice a popsal zásadní odlišnosti v přístupu dítěte a dospělého ke vzdělání. Dále navrhl způsoby jak pomoci učícím maximalizovat jejich schopnost učit se a poskytl řadu doporučení týkajících se sebeřízeného učení.⁴

Z hlediska názorů andragogů na vztah andragogiky a pedagogiky se můžeme většinou setkat s dvěma přístupy. Jedna část chápe andragogiku jako samostatnou vědní disciplínu stojící vedle pedagogiky, bez toho aby hovořila o vědě o výchově, jejíž součástí by byly obě disciplíny. Druhá část vidí andragogiku spolu s pedagogikou jako součást věd

---

³ Nadnárodní dokumenty se staly stálým doprovodem rozvoje vzdělávání dospělých. Uvedené snahy vrcholily na sklonku století, kdy vyšla celá řada dalších dokumentů. Významným byl zejména rok 1996, kdy vyšlo několik takových dokumentů, byla to tzv. *Delorova zpráva*, dále materiál OECD *Celoživotní učení pro všechny*, *Bílá kniha EU* o vzdělání, a hned následující rok materiály ze světové konference v Hamburku. Tyto snahy vyvrcholily v roce 2000 *Memorandem Evropské komise* k celoživotnímu učení.

⁴ Pojem andragogika byl v USA poprvé použit v roce 1927 ve zveřejněném příspěvku Andersona a Lindemana, kteří ale podle Brookfilda (1984) čerpali při své práci právě z autora Eugena Rosenstock-Huseye.

o výchově. Příkladem je např. Německo, kde je andragogika řazena do systému věd o výchově a sdílí tedy osudy pedagogiky (Beneš, 2001).

V současnosti je termín andragogika požíván v Holandsku, kde se pod pojmem andragogika chápe studium sociální práce, uspořádání společnosti a vzdělávání dospělých (Matulčík, 2009, 28). Dále ve Slovinsku, Velké Británii, v zemích bývalé Jugoslávie, pochopitelně také u nás a na Slovensku, zčásti se užívá v Německu a ve Spojených státech, kde se pojem andragogika používá v různých významech a podle Beneše (2008, s. 12) zde může znamenat:

- teorii učení se dospělých, teorii vzdělávání dospělých,
  - teorii (technologicky pojatých) postupů učení se dospělých,
  - teorii metod vzdělávání dospělých,
  - soubor technik (způsobů, dovedností) vzdělávání dospělých,
  - soubor předpokladů (principů) vzdělávání dospělých (dospělý je autonomní osobnost, lektor a účastník jsou partneři, učení se musí vztahovat k životním otázkám atd.),
  - soubor předpokladů (principů), ze kterých se odvozují metody výuky (nedirektivní přístupy, řešení problémů, dialog, otevřenost atd.).

Beneš (2008, s. 12) také konstatuje, že pojem andragogika ve světě nikdy zcela nenahradil pojem vzdělávání dospělých nebo další vzdělávání a v některých zemích se nepoužívá dodnes. I v českém prostředí je pojem vzdělávání dospělých užíván často jako synonymum pro pojem andragogika a neustálenost termínu existuje i v jiných jazycích: v angličtině je příslušná disciplína označována jako „adult education“, zřídka „andragogy“, v němčině se používá výraz „Erwachsenenbildung“ vedle „Andragogik“ (Průcha, 2000, s. 97).

Z předchozího výkladu jasně vyplývá, že chápání pojmu andragogika nemá ve světě jednotné vymezení. Odlišným používáním tohoto termínu se zabývá německý odborník J. Reischmann (2004), který upozorňuje také na to, že v různých zemích a situacích je

pojem andragogika používán s rozdílnými konotacemi a dává často smysl až ve vztahu, který pojmenovává. Zasadíme-li také vývoj termínu do historického kontextu, můžeme často pochopit vzniklé rozdíly v jeho významu. Reischmann v této souvislosti uvádí též tři hlavní významy pojmu andragogika:

- V mnoha zemích je termín andragogika stále více chápán jako koncept vědeckého přístupu ke vzdělávání dospělých. V této konotaci je andragogika vědou o porozumění teorii a podpoře praxe celoživotního vzdělávání dospělých.
- Především v USA je andragogika, podle tradice Malcolma Knowlese, označením pro specifický teoretický a praktický přístup založený na humanistickém konceptu samořízených a autonomních studentů a učitelů jako těch, kdo usnadňují proces učení.
- Obecně má pojem andragogika mnohem širší a nejasnější význam, který může být různý dokonce i v rámci jedné publikace. Může jím být např. míněna praxe vzdělávání dospělých, specifické učební metody, akademická disciplína anebo opak dětské pedagogiky, čímž si také činí nárok být něčím více než jen vzděláváním dospělých.

1.2 Současné pojetí andragogiky v České republice

Termín andragogika je v českém prostředí poměrně mladý. V České republice se objevuje teprve v roce 1990. K jeho zavedení vedlo především rozhodnutí akreditační komise Ministerstva školství, která v tomto roce potvrdila andragogiku jako studijní, doktorandský a habilitační obor na vysokých školách. V této souvislosti se také sluší poznamenat, že impuls k prosazení tohoto pojmu vznikl na olomoucké univerzitě, a to především zásluhou Vladimíra Jochmanna, který krátce po roce 1989 prosazoval nahradit dříve používané a politicky zdiskreditované označení studijního oboru výchova a vzdělávání dospělých novým názvem – andragogika.

Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že jde o jiné či nové označení oboru výchova a vzdělávání dospělých. Pokud bychom ovšem přijali tento názor, dopustili bychom se značného zjednodušení, protože stejně tak jako ve světě ani u nás nejsou doposud sjednoceny názory na obsah pojmu i na obsah andragogiky jako vědecké disciplíny.

V současnosti se u nás objevují rozdílné koncepce andragogiky, především v rámci našich dvou nejvýznamnějších vysokoškolských akademických pracovišť zabývajících se andragogikou, a to v dílech jejich nejprřednějších odborníků. V rámci těchto rozdílných koncepcí je chápání andragogiky rozlišováno na tzv. užší pojetí (kdy je andragogika chápána především jako věda o vzdělávání dospělých) a širší pojetí (v tomto případě zahrnuje andragogika veškeré působení na dospělé, tedy i sociální oblast, resocializaci, péči atp).

Na Univerzitě Karlově v Praze se setkáváme spíše s užším pojetím andragogiky, a to především v pracích Milana Beneše (2008, s. 11), který uvádí, že andragogika je:

- *„Vědní obor v systému věd o výchově a vyučování zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých,*
- *studijní obor v programu pedagogických věd sloužící k přípravě budoucích odborníků v oblasti vzdělávání dospělých.*
- *Samozřejmě existuje i odpovídající oblast společenské činnosti, ve které se realizuje vzdělávání a intencionální (záměrné) učení se dospělých, čili andragogická praxe.“*

Na olomoucké Univerzitě Palackého pak hovoříme o tzv. širším neboli integrálním pojetí andragogiky (o integrální andragogice) spojené především se jménem jejího zakladatele Vladimíra Jochmanna a pokračovatele jochmannovských tradic Dušana Šimka, který andragogiku pojímá jako aplikovanou vědu o:

- mobilizaci lidského kapitálu v prostředí sociální změny,
- orientování člověka v kritických uzlech jeho života,
- animaci dospělého člověka,
- sociálních a individuálních souvislostech změn syntetického statusu (Bartoňková, Šimek, 2002, s. 12-15).

Podle této koncepce není andragogika jen vědou o vzdělávání dospělých, ale patří do ní široká oblast vzdělávání dospělých – školské, podnikové, (zájmové) mimoškolské vzdělávání, oblast edukace jako širší oblast výchovy – politická a občanská výchova, dále výchova ekologická, kulturní, podniková, tělesná atd. Dále široká oblast péče – kulturní a kulturně-výchovná práce, podniková péče, sociální práce, gerontologie, poradenství různého druhu, volný čas, zábava, rekreace, seberealizace, ale i funkcionální působení, tedy masových komunikačních prostředků, prostředí, bydlení atp.

I přesto, že v českém prostředí neexistuje univerzálně přijímaná definice andragogiky, je v řadě odborných publikací, které se touto disciplínou zabývají (např. Malach 2002, Bednaříková 2006, Fiala 1999, Kalnický 2007), uváděna definice andragogiky, tak jak ji překládá *Výkladový slovník vzdělávání dospělých* (Palán, 1997, s. 16). V něm je andragogika definována jako: „*věda o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranné zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a enkulturací.*“⁵

Dále autor uvádí, že andragogika je také studijní obor připravující odborníky pro práci v oblasti výchovy, péče a vzdělávání dospělých a v neposlední řadě časopis pro vzdělávání dospělých, který vychází od roku 1997.

1.3 Vzdělávání dospělých

⁵ Personalizace – utváření a kultivace osobnosti jako individuální, konkrétní společenské bytosti. Enkulturační - je vědomá nebo nevědomá integrace jedince s kulturou, která jej obklopuje v sociálním útvaru, do kterého náleží. (Palán, 2003, s. 20–21)

V předchozím výkladu již bylo uvedeno, že pojem andragogika bývá často chápán jako synonymum pojmu vzdělávání dospělých. Oba tyto pojmy bývají používány často dosti volně, proto považuji také za důležité objasnit poměr mezi těmito pojmy. Vztahem mezi andragogikou a vzděláním dospělých se zabývá Palán (2003, s. 15), který konstatuje, že: *„Nahradit jednoznačně pojem vzdělávání dospělých pojmem andragogika dost dobře nejde. Vše se odvíjí od pojetí pojmu andragogika. Pokud zůstane vědou o vzdělávání dospělých, je zřejmě nejpřesvědčivějším tvrzením, že andragogika je teorie vzdělávání dospělých. Tedy: andragogika jako vědní disciplína a vzdělávání dospělých jako pojem pro vzdělávací praxi.“*

Pojem vzdělávání dospělých je ovšem termín s velmi širokým obsahem a několika synonymními a podřízenými pojmy, proto si nyní objasněme, co vzdělávání dospělých vůbec je. Pro naše účely si uvedeme definici z významného dokumentu UNESCO, kterým je *Hamburská deklarace o vzdělávání dospělých* (1997, s. 1), v němž je uvedeno, že:

„Vzdělávání dospělých je označením pro celý soubor probíhajících vzdělávacích procesů, které se uskutečňují ve vzdělávacích institucích i mimo ně, kdy lidé považovaní společnostmi, do které patří, za dospělé, rozvíjejí své schopnosti, rozšiřují si své znalosti a zlepšují své profesní zaměření tak, aby uspokojili své vlastní potřeby a potřeby společnosti, do které patří. Vzdělávání dospělých zahrnuje jak školní a další vzdělávání, tak i mimoškolní studium a celé spektrum příležitostného vzdělávání, které je k dispozici ve společnosti sestávající z mnoha kultur a zaměřené na vzdělávání, ve kterém jsou uznávány přístupy založené jak na teorii, tak i na praxi.“

V nejobecnější rovině tedy vzdělávání dospělých zahrnuje všechny vzdělávací procesy, v nichž dospělí jedinci získávají buď základní školní vzdělávání, jehož nenabyli předtím, než se stali dospělými, tedy vzdělání, které doplňuje to, jež nebylo realizováno v dětství. Nebo další vzdělání (angl. *continuing education*), které lze definovat jako vzdělávací proces zaměřený na poskytnutí vzdělávání po absolvování určitého školského vzdělávacího stupně. Další vzdělávání má několik forem a dále ho členíme na:

- *Další profesní vzdělávání* – vzdělávání poskytované osobám, které dokončily řádné odborné vzdělání v průběhu počátečního vzdělání. Zahrnuje kvalifikační

vzdělávání, periodická školení a rekvalifikační vzdělávání. Rovněž je součástí profesního vzdělání. Označuje všechny formy profesního a odborného vzdělání v průběhu aktivního pracovního života, po skončení odborného vzdělávání a přípravy na povolání ve školském systému.

- *Občanské vzdělávání* – vzdělávání zaměřené na formování vědomí práv a povinností osob v jejich rolích občanských, politických, společenských i rodinných a způsobů, jak tyto role zodpovědně a účinně naplňovat. Zahrnuje vzdělávání ve veřejných otázkách (státních, regionálních, místních), orientované na uspokojování společenských potřeb a zájmů občanů, na zdokonalování života jejich společenství a na vytváření skupinové integrity. Vytváří širší předpoklad pro kultivaci člověka jako občana, pro jeho adaptaci na měnící se společenské a politické podmínky, proto je rovněž používán pojem politické vzdělávání.
- *Zájmové vzdělávání* (také sociokulturní vzdělávání, dříve používán pojem mimoškolní vzdělávání) – vytváří širší předpoklady pro kultivaci osobností na základě jejich zájmů. Uspokojuje vzdělávací potřeby v souladu s osobním zaměřením. V souladu s rozmanitostí lidských zájmů je obsahová orientace zájmového vzdělání značně široká. Zahrnuje problematiku všeobecně vzdělávací, kulturní, estetickou, filozofickou, náboženskou, zdravotnickou, sportovní apod.

Drtivá většina odborných diskuzí i politických opatření týkajících se vzdělávání dospělých se stále více zaměřuje především na problematiku dalšího profesního vzdělávání. Pod zorným úhlem ekonomických, sociálních i politických okolností nabývá na významu především tematika kvalifikačního a rekvalifikačního vzdělávání. „*Ostatní segmenty dalšího vzdělávání, především vzdělávání občanské a zájmové, zůstávají na okraji pozornosti.*“ (Šerák, 2009, s.) Jedním z mála těch, kdo se u nás zabývá problematikou občanského vzdělání, je Martin Kopecký, který ve své knize *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení* (2004) dokazuje, že občanské vzdělávání má stále své významné místo v dnešní teorii a praxi vzdělávání dospělých. V oblasti zájmového vzdělávání zaplňuje mezeru vzniklou absencí

monografické literatury v této sféře především Michal Šerák svou prací *Zájmové vzdělávání dospělých* (2009).

1.4 Andragogika jako věda, studijní obor a praxe

Je velmi těžké a metodologicky problematické hovořit o andragogice obecně, musíme zde rozlišovat mezi andragogikou jako vědní disciplínou, andragogikou jako studijním oborem a andragogikou jako polem praxe. Andragogiku můžeme tedy chápat v dimenzi vědy, praxe a studijního oboru. Tyto dimenze nemůžeme chápat zcela izolovaně, protože spolu velmi úzce souvisí. Věda poskytuje formu a řád, zařazuje praxi do smysluplného a širšího kontextu a společně jsou východiskem pro kurikulum studijního oboru. Těmito třemi oblastmi andragogiky se budu zabývat podrobněji v této podkapitole.

1.4.1 Andragogika jako věda a její specifika

Na postavení andragogiky v systému vědeckého myšlení existuje opět celá řada názorů. Často se o ní mluví jako o mladé vědě, která se teprve konstituje a hledá svůj disciplinární status mezi jinými vědami. I když tento stav může vést ke znepokojení, jedná se o naprosto legitimní fázi konstituování vědy, zvláště vezmeme-li v úvahu věk andragogiky. Ovšem na druhou stranu nejasnost v legitimizaci andragogiky vede často k otázce, zda je andragogika skutečnou vědou. Co tedy brání andragogice v jejím zařazení do pomyslné mapy věd?

Základním problémem andragogiky je odpovědět především na otázku, co tvoří předmět této disciplíny, protože *„každý vědní obor a každá vědní disciplína chce-li si nárokovat právo na existenci, musí definovat svůj předmět a metodu“* (Výrost, Slaměník, 2008, s. 17). Ovšem v rámci rozdílných pojetí andragogiky je jinak chápán i její předmět zkoumání. Zatímco například Beneš (2008, s. 35) v rámci svého užšího pojetí uvádí, že předmětem andragogiky je *„učení se dospělého ve všech jeho souvislostech“*, jiný pohled

se objevuje u Šimka a Bartoňkové (2002, s. 12), kteří vycházejí z integrálního pojetí andragogiky a konstatují, že v nejobecnější formulaci je předmětem andragogiky „mobilizace lidského kapitálu v prostředí sociální změny“, vzápětí ovšem uvádějí i další možné varianty předmětu této disciplíny.

Užší a širší pojetí andragogiky se ovšem neliší jenom rozdílným předmětem zkoumání, ale i rozdílnými metodologickými východisky. Na tento problém upozorňuje Šimek (2006, s. 97), který konstatuje, že zatímco pražská katedra inklinuje spíše k filozofii výchovy a její metodologická východiska se na první pohled blíží spíše pedagogice, olomoucká katedra se zřetelně opírá o empirické sociologické poznání. Důvodem těchto odlišností je podle Šimka rozdílný diskurs utvářející se na akademických pracovištích podle jejich historického a personálního vývoje, který vede k preferenci rozdílných metodologických východisek andragogiky.

Další úskalí legitimizace andragogiky představují podle Beneše (2001, s. 55) i jiné faktory. Jako nevýhoda se podle něj ukazuje relativně pozdní snaha založit andragogickou vědu a také to, že „*andragogika je nejenom věda o výchově, ale i od ní rozlišitelná angažovaná reflexe praxe, která si neklade za úkol produkovat vědu. Není žádným tajemstvím, že recepty a návody se prodávají lépe než vědecké poznatky. V dnešní době je zaručeně lukrativnější připravit vzdělávací program pro firmu nebo distanční vzdělávání, než se věnovat vědě.*“ Beneš v této souvislosti upozorňuje na to, že „*pokud andragogika tomuto tlaku podlehne, nebude automaticky horší, ale ztratí existenční oprávnění žít na vysokých školách univerzitního typu.*“

Specifikem, kterým se andragogická věda také vyznačuje, je její mnohooborovost, protože jako věda přejímá poznatky a obohacuje své metody zkoumání řadou vědních disciplín, jako je např. psychologie, sociologie, pedagogika atd. Z tohoto důvodu je také často nazývána vědou multidisciplinární, interdisciplinární či transdisciplinární. Tento proces je dnes ostatně běžný i u většiny jiných věd, i přesto Palán a Langer (2008, s. 35) upozorňují na to, že do značné míry představuje stěžejní úskalí v legitimizaci andragogiky

právě její eklekticismus, protože přebírání poznatků z jiných věd je trnem v oku mnoha ostatním vědním disciplínám i jejím představitelům.⁶

Zvláštní postavení mezi vědami, které ovlivňují andragogiku, představuje především pedagogika. Ve vztahu k pedagogice vyvstává také základní otázka: Je vůbec andragogika disciplínou pedagogiky, nebo je to samostatná věda, tj. existuje pedagogika o dospělých vedle pedagogiky o dětech a mládeži? Na to se opět v České republice názory rozcházejí a místo andragogiky v systému věd o výchově (který se teprve konstituje) je podle Josefa Malacha (2003, s. 9) určováno dvojím způsobem:

- První z nich doporučuje pěstovat andragogiku jako samostatnou disciplínu vedle pedagogiky. Tento názor zastává také většina odborníků, kteří se andragogikou zabývají, např. Malach, Šimek, Palán. Malach také konstatuje, že systém vyššího řádu nad pedagogikou, andragogikou, případně gerontagogikou (vědě o výchově a vzdělávání seniorů) by se pak mohla stát např. agogika (Palán, 1997) nebo antropagogika (Malach, 2002).⁷
- Druhý pohled navrhuje začlenit andragogiku pod křídla pedagogiky jako její specializovanou disciplínu pro určité věkové období vychovávaných objektů či moderněji řízených či sebeřízených subjektů. Andragogika pak následuje v řadě pedagogických disciplín za předškolní, školní či vysokoškolskou pedagogikou a před vzděláváním seniorů. Tento přístup však naráží na problémy terminologické, neboť pojem pedagogika je složeninou řeckých slov *pais* – dítě a *agein* – vésti, a tak terminologicky dospělou populaci vzdělávaných či učících nemůže zahrnovat.

---

⁶ Eklekticismus – „*badatelský přístup, který vybírá z různých zdrojů určité prvky, které následně spojuje do kvalitativně nového celku*“. (Palán, Langer, 2008, s. 35)

⁷ Agogika – Obecná teorie výchovy, jejím předmětem je výchova v její podstatě, všeobecně platné zásady v celoživotním pojetí. Zahrnuje tudíž andragogiku, pedagogiku, gerontagogiku (Palán, 2002, s. 9). Antropagogika – všeobecná věda o výchově člověka zahrnující výchovu a vzdělávání člověka od jeho narození až do smrti. Člení se na dvě větve – pedagogiku a andragogiku. Koncept antropagogiky vytvořil ve 20. letech 20. století J. N. Medynskyj.

Pravdou ovšem zůstává, že andragogiku a pedagogiku mnohé spojuje, přinejmenším se v některých oblastech překrývají. Pedagogika a andragogika mají často společný jazyk a stejná témata (Beneš, 1997, 12). Obě vědy mají také tentýž předmět zkoumání, kterým je celoživotní učení, odlišují se pouze druhem subjektů procházejících celoživotním vzděláním a příslušnými formami tohoto vzdělávání (Průcha, 2000, s. 97). Zásadní výzva ke spolupráci těchto věd vyplývá tedy především z budoucnosti a z jejich neustále rostoucích nároků na celoživotní učení (Beneš, 2008, s. 37).

Zařazení andragogiky do systému vědeckého myšlení záleží především na použití klasifikace, která není jednotná. V některých klasifikacích je andragogika přiřazována k vědám humanitním, v jiných k vědám sociálním. „*Důležité ovšem je, že v dnešní době se uznává pluralita vědeckých přístupů a že skončil mnohdy v rámci vědecké obce neregulérně vedený boj o správnou metodu a jedinou pravdu. Existují také různé přístupy a metody, které se formálně navzájem vylučují, ale fakticky i obohacují a doplňují.*“ (Beneš, 2008, s. 35)

I přesto, že andragogika nedosáhla všeobecného uznání a svébytného postavení v systému věd, lze konstatovat, že se v rámci andragogiky formují nové subdisciplíny. V odborné literatuře se ovšem setkáváme s jejich rozdílnou klasifikací. S vědomím této skutečnosti je nutné přistupovat i k následujícímu členění andragogických disciplín, v němž si pro základní vhled do této problematiky přiblížíme některé z nich a současně se pokusíme vymezit, čím se zabývají.

- *Obecná andragogika* – zkoumá obecné zákonitosti efektivnosti výchovy a vzdělávání dospělých osob. Zabývá se vlivem intencionálního a funkcionálního působení na rozvoj osobnosti dospělého jedince a teoretickými a praktickými problémy učení se v dospělosti. Pomocí zobecňování empirických zkušeností a výsledků výzkumů vzdělávací praxe formuluje obecné cíle výchovy a vzdělávání dospělých a principy andragogiky. (Malach, 2003, s.13)
- *Komparativní andragogika* – zabývá se poznáváním, interpretací a porovnáváním zahraničních systémů vzdělávání dospělých, jejich jednotlivých částí a prvků.

- *Dějiny výchovy a vzdělávání dospělých* – zaměřují se na historický vývoj názorů na výchovu a vzdělávání dospělých. Předcházejí utváření dějin andragogiky poskytnutím zkušeností, faktů a zobecnění.
- *Andragogická didaktika (didaktika dospělých, androdidaktika)* – „teorie výuky dospělých, tj. vyučování na straně lektora a učení na straně účastníka“ (Mužík, 2004, s. 9). Jejím předmětem jsou vzdělávací cíle, obsah vzdělávání, metody a formy vzdělávání dospělých.

Mezi další subdisciplíny andragogiky bývají řazeny také tyto: personální andragogika, kulturní andragogika, sociální andragogika, speciální andragogika, bezpečnostní andragogika, forenzní andragogika, gerontagogika, atd.

1.4.2 Andragogika jako studijní obor

V současné době lze i vzhledem k četným debatám konstatovat, že andragogika je skutečným vědeckým oborem, což je dokládáno zejména tím, že se přednáší na vysokých školách, kde má vlastní katedry a vědecká pracoviště, své časopisy atd. Andragogiku jako obor studia zajišťují následující univerzitní pracoviště:

- *Katedra sociologie a andragogiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci*. Katedra zajišťuje bakalářské, magisterské a doktorské studium včetně distančního studia andragogika.
- *Katedra andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty UK v Praze*. Katedra nabízí bakalářské, magisterské, doktorské a distanční studium.
- *Katedra vzdělávání dospělých na Univerzitě Jana Amose Komenského (UJAK) v Praze*. Katedra nabízí bakalářské studium oboru vzdělávání dospělých a magisterské a doktorské studium oboru andragogika.

- *Katedra pedagogiky a andragogiky Pedagogické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě.* Katedra zajišťuje bakalářské studium oboru andragogika v kombinované formě.
- *Ústav pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně.* Obor Andragogika se zde studuje jednooborově v prezenční formě v navazujícím magisterském studiu.
- *Katedra speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.* Katedra zajišťuje navazující magisterské studium oboru speciální andragogika.

1.4.3 Andragogika jako pole praxe

Jako vědní obor má andragogika samozřejmě i odpovídající oblast společenské činnosti, ve které se realizuje vzdělávání a učení dospělých, čili andragogická praxe. Andragogika zkoumá praxi vzdělávání dospělých, generalizuje takto získané poznatky, které reformuluje a aplikuje na výseč reality, kterou zkoumá. Ovšem andragogika je nejen vědou z praxe vycházející, ale také pro praxi tvořící, a z tohoto důvodu je také označována jako věda aplikační.

Beneš (2008, s. 38–39) konstatuje, že andragogická věda ovlivňuje praxi vzdělávání dospělých těmito způsoby:

- přímo – jsou-li výsledky výzkumu používány k inovacím, např. vyučovacích metod,
- nepřímo – v rámci poradenské, expertní a informační činnosti,
- zprostředkovaně – podílem na přípravě vysokoškolsky kvalifikovaných pracovníků v oblasti vzdělávání dospělých.

Z toho vyplývá, že andragogika je vědou, která je s praxí bezprostředně spojena a nalézá v ní široké uplatnění. I přesto Beneš (2008, s. 38) upozorňuje na to, že „*mezi teorií a praxí existuje vždy určitý samostatný a produktivní výkon, spočívající v restrukturalizaci výpovědi vědy pro praktické potřeby. (...) Věda nemůže produkovat jednoznačné recepty jednání a není to ani jejím úkolem. Žádná teorie (systémová, komunikační, konfliktní atd.) nebo interpretace světa (doktrína – křesťanství, feminismus, marxismus atd.) není schopna zdůvodnit konkrétní praktická rozhodnutí, přesto teorie v praxi uplatnění nalézá.*“

Pozitivním rysem andragogiky je ovšem to, že je schopna pohotověji než některé jiné pedagogické disciplíny reagovat na potřeby a podněty praxe. To je dáno zejména tím, že andragogika je ovlivňována bouřlivě se rozvíjejícími teoriemi řízení lidských zdrojů, personálního řízení, managementu znalostí a dalších oborů, které jsou úzce spojeny s ekonomii a podnikáním. (Armstrong, 2002, in Průcha, s. 99) V důsledku toho se do andragogiky také mnohem intenzivněji než do klasické pedagogiky včleňují nové myšlenky a přístupy z ekonomické teorie a praxe.

1.5 Shrnutí

Pojem andragogika použil poprvé německý učitel Alexandr Kapp, když se roku 1833 pokusil odlišit pedagogiku od vzdělávání dospělých. V padesátých letech 20. století se ve světě výrazně začíná zvyšovat zájem o teoretické otázky výchovy a vzdělávání dospělých. Specifické formy chápání andragogiky rozvinuli v tomto období Holanďan Ten Have, Němec Franz Pöggeler a Švýcar Heinrich Hanselmann a v 70. letech představil velmi populární koncepci andragogiky v USA Malcom Knowles, který andragogiku popsal jako protichůdný model k pedagogice. Od 60. let se andragogika jako věda etablovala na řadě univerzit především v bývalé Jugoslávii, v Německu, Francii, Švédsku, Dánsku i jinde, ale

také ve výzkumných ústavech a tím byla zodpovězena i otázka potřeby andragogiky jako vědy a nastoleno období jejího teoretického rozvoje podpořeného řadou empirických výzkumů.

Andragogika však není vědou jednoznačnou a stejně tak jako ve světě, i u nás stále ještě existuje spousta názorů na její obsah a poslání jako vědecké a studijní disciplíny, na její místo v systému věd a vztah k jiným vědám. Termín andragogika též ve světě nikdy zcela nenahradil pojem vzdělávání dospělých nebo další vzdělávání a v některých zemích se nepoužívá dodnes. I v českém prostředí je pojem vzdělávání dospělých užíván často jako synonymum pro pojem andragogika a neustálenost termínu existuje i v jiných jazycích. Mluvíme-li o andragogice, můžeme tímto pojmem označovat tři skutečnosti, musíme tedy rozlišovat mezi andragogikou jako vědní disciplínou, andragogikou jako studijním oborem a andragogikou jako polem praxe.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ ČESKÉ ANDRAGOGIKY

Tato kapitola vysvětluje okolnosti, které vedly ke vzniku andragogiky jako vědní a studijní disciplíny u nás, popisuje podstatné historické události a společenské souvislosti a představuje osobnosti podílející se na jejím rozvoji.

Přestože ucelená teorie vzdělávání dospělých vznikla až ve 20. století, je samotné vzdělávání dospělých staré jako lidstvo samo. První zmínky o něm lze najít již v dílech starých civilizací (Čína, Japonsko, Egypt, Babylónie aj.). V uceleném, uvědomělém, institucionálním pojetí se vzdělávání dospělých realizovalo ve vědecko-učebních centrech. „Patřilo k nim Egyptské Ramesseum, které vychovávalo kněze, architekty, vojáky a lékaře. Patřily k nim i filozofické školy ve starém Řecku zabývající se mravní, rozumovou a tělesnou výchovou, především pak Platónova akademie a Aristotelovo učiliště. Známa je i Alexandrijská škola učenců, která jako nejvyšší vzdělávací instituce helénismu dala základ celé řadě věd a nauk, které se staly následně základem vzdělanosti.“ (Palán, 2003, s. 37)

Na našem území se však rozmach vzdělávání dospělých datuje až od mnohem pozdější doby. Z ideového hlediska přispěly k jeho rozvoji myšlenky humanismu, osvícenství, filantropismu, romantismu, neoromantismu (Beneš, 2008, s. 24). Zvláštní místo v dějinách nejen české, ale i evropské tradice ve vzdělávání dospělých zaujímá především dílo významného humanistického myslitele a pedagoga J. A. Komenského (1592–1670), který již na přelomu středověku a novověku vystoupil ve svém díle *Obecná porada o nápravě věcí lidských* s velkorysou a demokratickou výzvou, aby lidé byli učeni všichni, všemu a všestranně. Vysvětluje podrobně provádění všeho po sedmi věkových stupních, tedy po sedmi školách, kterými jsou škola zrození, dětství, jinošství, mladosti, mužnosti, stáří a smrti. Komenský tedy významně předběhl svoji dobu a již v tomto období přichází s myšlenkou celoživotního učení.

Skutečný rozmach vzdělávání dospělých v českých zemích nastal v 19. století a je spojen s mohutným národně-obrozenským zápasem o obnovu českého jazyka, národního uvědomění a vzkříšení lidu, tzv. národního obrození. V této době se o rozvoj osvěty, vzdělanosti, pokrokového myšlení a národního uvědomění velkou měrou zasloužili především představitelé obrozenské generace, z nichž je možno jmenovat J. Dobrovského, J. Jungmanna, F. Palackého, J. E. Purkyně, ale je nutno vzpomenout i na K. S. Amerlinga, který věnoval velkou pozornost otázkám výchovy a vzdělávání dospělých a stal se zakladatelem vzdělávacího ústavu Budeč, jehož hlavním cílem byla právě výchova dělnictva a žen. Během toho období se pro aktivity tohoto druhu ujalo nejen u

nás, ale i v ostatních zemích, označení osvěta (lidová výchova, lidová osvěta, lidovývchova, lidové vzdělání). „*Tento pojem nenahrazoval celou realitu tehdejšího vzdělávání dospělých, vyhovoval ovšem velice dobře vládnoucí třídě a elitám různých sociálních hnutí. Pojem osvěta totiž neříká nic jiného, než že ve společnosti existují různé kultury, které si nejsou rovnocenné...*“ (Beneš, 2008, s. 22)

V době reakce na nezdařilou buržoazní revoluci, za tzv. Bachova absolutismu, následovalo několikaleté nepříznivé období pro kulturní a vzdělávací činnost v českých zemích. Tato situace se ale mění v poslední čtvrtině 19. století, kdy u nás dochází k velkému rozmachu vzdělávání dospělých a vzniká řada vzdělávacích spolků. Byla založena např. Umělecká beseda, Spolek pro veřejné populární přednášky Osvěta a tělovýchovná jednota Sokol. Ohlas revolučních let se projevil také v tom, že se v dalších desetiletích začínají otázkami výchovy a vzdělávání a osvětou národa zabývat i významní politici, vědci a spisovatelé. Z nich je možno jmenovat například Karla Sabinu, Karla Havlíčka Borovského a další.

K význačným představitelům vědy a kultury, kteří vzdělávání dospělých věnovali značnou pozornost, náleží též T. G. Masaryk (1850–1937), který svými názory obohatil nejen pedagogické myšlení, ale bezprostředně zasáhl i do rozvoje osvěty u nás. Masaryk usiloval o rozvoj výchovy a vzdělávání dělnictva, tímto způsobem chtěl zároveň zlepšovat i jeho hmotné a sociální postavení. Sám se na této činnosti aktivně podílel především svojí výchovnou a vzdělávací činností v Dělnické akademii, kterou pomáhal v roce 1896 založit. Své humanisticky fundované ideály a demokraticky pojaté společensko-politické názory, jež určují jeho postoj k otázkám výchovy, vyložil ve svém spise *Otázka sociální*.

Pro popularizaci vědy a techniky se podle anglického vzoru začaly od roku 1899 zavádět univerzitní extenze, o něž se zasloužil především Otakar Hostinský, který vypracoval jejich stanovy. V rámci univerzitních extenzí, které se setkaly s velkým ohlasem, přednášeli přední vědci Univerzity Karlovy, např. Vrchlický, Hostinský, Pekař a hlavně Masaryk (Škoda, 1996, s. 56).

Po založení československého státu se dostalo vzdělávání dospělých značné pozornosti hlavně v rámci finanční podpory a legislativních aktů. Nově vzniklý stát mezi

svými prvními zákony vyhláší v roce 1919 zákon o organizaci lidovýchovných kurzů občanské výchovy, který je prvním novodobým zákonem o vzdělávání dospělých v naší historii. V tomto období vznikají lidové školy, vyšší lidové školy zaměřené převážně na všeobecně vzdělávací činnost a rekvalifikaci nezaměstnaných. Význačné jsou i snahy o koordinaci vzdělávání dospělých. Na nich se podílel zejména Svaz osvětový (1906), který byl 7. března v roce 1925, v den prezidentových narozenin, přejmenován na Masarykův lidový ústav (1925), s nímž kooperovala celá řada vzdělávacích institucí. V roce 1936 byla založena Socialistické akademie, která spadala do kategorie vyšších lidových škol. Meziválečný vývoj pak poznamenal komplexně propracovaný Baťův systém podnikového vzdělávání, který jako první pochopil možnosti vzdělávání a význam kvalifikovanosti při zvyšování produktivity práce.

Do rozkvětu lidovýchovy však zasáhly dvě velké rány. Za prvé to bylo období hospodářské krize v letech 1929–1933, kdy byly velmi výrazně omezeny finanční výdaje na lidovýchovné aktivity. Druhou, o mnoho horší ránu představovala léta okupace a války (1939–1945), která byla pro český národ obdobím nesmírného úpadku politického, hospodářského a kulturního útlaku, kdy spíše než o osvětě lze hovořit o době temna. V letech 1948–1989 byla celá oblast vzdělávání dospělých, stejně jako ostatní oblasti života společnosti, podřízena zájmům komunistické strany.

Navzdory naší bohaté osvětové tradici, která je předmětem zájmu vývoje českého andragogického myšlení, je třeba si uvědomit, že do první poloviny dvacátého století existovala pouze oblast diskursivní praxe a v žádném případě se nejednalo o disciplínu, kterou bychom mohli srovnat s andragogikou. Prvním signálem o konstituování andragogiky jako vědní a studijní disciplíny se stalo až založení Katedry lidovýchovy a knihovnictví na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v akademickém roce 1947/1948, na které byl založen obor lidovýchova. Tento významný akt je spjat se jménem zakladatele a vedoucího katedry Tomáše Trnky (1888–1961), který byl v roce 1948 jmenován prvním univerzitním profesorem pro tento obor. Tento významný teoretik výchovy a vzdělávání dospělých se zabýval především systematickými otázkami lidovýchovy, jejíž postavení vymezuje takto: „*Lidová výchova v běžném slova smyslu je částí výchovy vůbec, a tudíž teorie lidové výchovy je částí obecné pedagogiky.*“ (Škoda,

1996, s. 128) Převratné události po roce 1948 ovšem přervaly slibný vývoj oboru lidovýchova a zhruba po pěti letech byla katedra zrušena.

Je však třeba také podotknout, že u nás byly vytvořeny dobré předpoklady pro budování teorie vzdělávání dospělých již v předúnorovém období, kdy se rozvojem teoretických otázek vzdělávání dospělých zabývala celá řada významných pokrokových představitelů různých vědních disciplín, z nichž je možno v této souvislosti vzpomenout zejména na O. Chlupa, J. Váňu, V. Příhodu, O. Kádnera, J. Hendricha, J. Uhra, I. A. Bláhu a mnoho dalších.

Období po roce 1948 bylo u nás velmi nepřejícné k jakýmkoliv aktivitám, které se týkaly rozvoje oblasti vzdělávání dospělých. Monopolní postavení získala tzv. marxistická pedagogika, která považovala za svůj předmět pouze výchovu dětí a mládeže. Jen menší část teoretiků v této době chápala pedagogiku jako všeobecnou teorii výchovy, ve které je jednou disciplínou pedagogika dospělých, podobně jako třeba předškolní pedagogika. Tento názor u nás zastával například J. Váňa a K. Škoda, který v roce 1951 publikoval v teoretickém časopise *Ludovýchova* (1949–1952), jenž se u nás jako první zabýval výchovou a vzděláváním dospělých, svoji zásadní studii *Pojem a teória Ludovýchovy*. V článku zdůraznil nezbytnou a naléhavou potřebu zabývat se teoreticky problémy a otázkami výchovy a vzdělávání dospělých v rámci obecné pedagogiky a vymezil vlastní specifický předmět pedagogiky dospělých. (Gallo, Škoda, 1986, s. 251-252) Toto pojetí pedagogiky se u nás později ujalo a od 60. let až do roku 1989 byla pedagogika dospělých rozvíjena jako dílčí pedagogická disciplína.

V průběhu roku 1951 byly přerušeny veškeré snahy o teoretické ukotvení vzdělávání dospělých nejen u nás, ale i v ostatních zemích sovětského bloku a nastává období na několik let nepříznivé pro další pokusy o pedagogický přístup k rozvíjení teoretických otázek výchovy a vzdělávání dospělých (Škoda, 1996, 129). K jistému oživení dochází až koncem padesátých let, kdy začíná znovu sílit zájem o teoretické otázky z oblasti výchovy a vzdělávání dospělých, a to především v souvislosti s významným růstem zájmu o problematiku studia pracujících, které v této době dostalo významný impulz. Jednak

proto, že poválečná rekonstrukce a restrukturalizace hospodářství potřebovala novou strukturu pracovních sil, jednak proto, že komunistická strana potřebovala zvyšovat kvalifikaci vedoucích kádrů a dělníků, kteří se zápallem budovali socialistickou společnost a potřebovali udržet krok s technickým rozvojem. Vybraným dělnickým kádrům bylo tedy umožněno studovat v řádném studiu a především se otevřela možnost studovat při zaměstnání na střední a vysoké škole, a to formou večerní nebo dálkové. Začínají se objevovat i různé teoretické články a studie zabývající se otázkami studia při zaměstnání, z autorů můžeme jmenovat například F. Hyhlíka, J. Kotáska nebo K. Škodu.⁸

Na problematiku studia pracujících začínají soustřeďovat pozornost i nová pracoviště zabývající se výzkumem a rozvojem teoretických otázek v oblasti výchovně-vzdělávací činnosti mezi dospělými. Byl to např. Ústav pro dálkové studium učitelů na Univerzitě Karlově, obdobný ústav byl založen na Univerzitě Komenského v Bratislavě, dále to byl Ústav pro studium pracujících na vysokých školách technických při Českém vysokém učení technickém. (Škoda, 1996, s. 130) V rámci pedagogických problémů vysokoškolského studia pracujících došlo také k výraznému organickému sepětí s pedagogikou vysokých škol, jejíž teoretické základy vytvářeli v padesátých letech především Otakar Chlup a Karel Galla.

V důsledku politické a ekonomické soutěže obou bloků nastává v 60. letech světový nástup ke vzdělání. Do této doby spadají také začátky podnikového vzdělávání. Jeho organizace byla usnadněna vysokou koncentrací podniků, které mívaly i vlastní útvary pro vzdělávání. Vedle odborného vzdělávání a výcviku organizovaly podniky i kurzy jazykové a též politická školení. Teorií podnikového vzdělávání dospělých se u nás v tomto období věnovali především Josef Kubálek a Emil Livečka, který v roce 1969 vydal knihu *Podniková výchova a vzdělávání* a tímto počinem založil obor podniková pedagogika dospělých.

---

⁸ Rozsah studia při zaměstnání byl značný i v pozdějších letech. Maxima dosáhl počátkem 60. let: dospělí činili 22 % všech studujících středních škol a 37 % všech studujících vysokých škol. V 80. letech představovali studující při zaměstnání na úrovni středního vzdělávání 13–15 % všech studujících, na úrovni vzdělávání vysokoškolského 20–24 % všech studujících. (2008, s. 174)

V tomto období je také patrný zvýšený zájem společnosti o problematiku výchovy a vzdělávání dospělých. V české a sovětské pedagogice se prosazuje názor, že předmět a hranice pedagogiky je nutno rozšířit též o výchovu a vzdělávání dospělých. Uvedené skutečnosti také vedly k tomu, že od 60. let se u nás pedagogika dospělých rozvíjela jako integrální součást pedagogické vědy. Otázky výchovy a vzdělávání dospělých se staly také předmětem Státního plánu vědeckého výzkumu, do jehož programu byly od roku 1961 nepřetržitě zařazovány. Například výzkumná úloha XIV/4 se zabývala otázkami mimoškolského vzdělávání dospělých, později byla tato úloha přeměněna v hlavní úkol 306-3 *Problémy mimoškolské výchova pracujících*, v jehož čele stál koordinátor František Hyhlík, tehdejší vedoucí Katedry pedagogiky a psychologie Fakulty osvěty a novinářství UK v Praze. Tento úkol a program však přesahoval hranice samotné pražské katedry, což vedlo k tomu, že profesor Hyhlík kolem sebe shromáždil celou řadu pracovníků z jiných pracovišť, ke kterým patřil např. Kamil Škoda, Zdeněk Štěpánek, Milan Nakonečný, Vladimír Jochmann, Pavol Paška a mnoho dalších.

Z badatelského úkolu se stal jeden z nejlépe organizovaných a koordinovaných úkolů Státního plánu vědeckého výzkumu a v rámci jeho realizace vznikla také celá řada kvalitních odborných publikací a učebnic, jako například spis J. Kotáska a K. Škody *Teorie vzdělávání dospělých* (1964). Tak se u nás již na začátku šedesátých let vytvořily velmi příznivé podmínky pro výzkumnou práci v oblasti výchovy a vzdělávání dospělých po stránce organizační, ovšem při tuším centralizovaném plánování. Oporou pro rozvoj pedagogiky dospělých se stala Československá pedagogická společnost při ČSAV, v níž vznikla samostatná sekce této disciplíny. Začíná vycházet řada odborných periodik zabývajících se výchovou a vzděláváním dospělých, jako byly např. *Osvetový zborník* v Bratislavě nebo časopis *Osvěta*. Této problematice otevírá své stránky i časopis *Pedagogika* a zčásti i jiná periodika.

Širší předpoklady pro rozvoj pedagogiky dospělých a jejích vědeckých základů se stále více rozvíjely zejména na vysokých školách. V roce 1967 je oficiálně vytvořen studijní obor výchova a vzdělávání dospělých, který je včleněn mezi pedagogické disciplíny. (Škoda, 1996, s. 134) Pro dokreslení celkové situace se stručně zmiňme především o dvou významných českých univerzitních pracovištích, která se zabývala

studiem a výzkumem výchovy a vzdělávání dospělých a jejichž vývoj probíhá od 60. let minulého století až do současnosti.

Jedním z nich byl tzv. Institut osvěty a novinářství, který byl založen v roce 1960 jako samostatná fakulta UK a na němž byla zřízena katedra osvěty pro přípravu osvětových pracovníků. V průběhu šedesátých let dochází ovšem k řadě změn a Institut osvěty a novinářství se v roce 1965 přeměňuje na Fakultu osvěty a novinářství (v roce 1968 přejmenovanou na Fakultu sociálních věd a publicistiky). Zde je zřízena katedra pedagogiky a psychologie, která se stává oborovou katedrou pro obor pedagogika dospělých. Zásahu na jejím vzniku a vybudování jejích základů má především významný český psycholog František Hyhlík, který byl i jejím prvním vedoucím. Další velmi významnou osobností této katedry byl také sociální psycholog Zdeněk Štěpánek, který se rovněž velmi výrazně zasloužil o odbornou a vědeckou konsolidaci tohoto pracoviště.

V roce 1972 přijala katedra název katedra výchovy a vzdělávání dospělých a v průběhu jejího dalšího vývoje dochází k řadě změn, zejména v terminologii, ideové náplni oboru a personálním obsazení. Za klíčové osobnosti spjaté s historickým vývojem této katedry a oboru lze označit Milana Nakonečného, Kamila Škodu, Jiřího Vymazala, Slavomíra Skalku, ale i celou řadu významných teoretiků a praktiků didaktiky dospělých, kteří vzešli právě z této katedry. Mezi ně patří například Slavomír Rys, který se odborně orientoval na oblast obecné pedagogiky se zaměřením na hospitaci v pedagogickém procesu, dále Věra Knězů, Emil Livečka, Josef Kubálek, Miroslav Řehák a další.

Druhým významným akademickým centrem se stala Katedra pedagogiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zde se koncem šedesátých let podařilo zařadit do výuky studijní kombinaci oborů sociologie – pedagogika dospělých, u jejíhož zrodu stál Josef Ludvík Fischer a hlavním autorem tohoto studijního plánu byl Vladimír Jochmann. Už tehdy se jednalo o sociologické pojetí pedagogiky dospělých (andragogiky), které zůstalo pro olomoucké pojetí andragogiky specifické dodnes. Vedoucím této katedry byl v letech 1950–1976 Ervín Koukal, který byl příznivě nakloněn všem aktivitám směřujícím k zavedení studijního oboru pedagogika dospělých. Dalšími členy katedry v této době byli

Věra Bočková, Vilém Klega, Marie Nováková, Jaroslava Němečková, Vladimír Jochmann a František Rosypal, který se stal v roce 1979 prvním vedoucím nově zřízené samostatné Katedry výchovy a vzdělávání dospělých Filozofické fakulty Univerzity Palackého.

Na konci sedmdesátých let zasáhla pedagogiku dospělých normalizace. Mnoho odborníků, kteří se zabývali rozvojem teorie výchovy a vzdělávání dospělých na vysokých školách, muselo ze svých pracovišť odejít, mezi nimi byli například Zdeněk Štěpánek z pražské katedry nebo Vladimír Jochmann a Marie Nováková z olomouckého univerzitního pracoviště. Studium pedagogiky dospělých bylo v tomto období postupně nekvalifikovanými zásahy a zneužíváním různého druhu značně znehodnoceno a silně deformováno. I přesto se v sedmdesátých letech výrazně rozrůstá výzkum a teoretická produkce v oblasti vzdělávání dospělých. Dokonce i v období normalizace se v rámci dílčího úkolu Státního plánu vědeckého výzkumu, rozbíhají rozsáhlé práce na encyklopedickém slovníku vzdělávání dospělých, jehož hlavním organizátorem byl Jaromír Jedlička. Po zpracování mnoha hesel byly však vzhledem k nepříznivým politickým změnám práce na slovníku pozastaveny, a tak v přípravném pojetí vyšlo jen několik interních svazků. Ze získaných materiálů později vyšel jednosvazkový *Slovník pedagogiky dospělých* (1979).

V rámci výzkumných programů i mimo něj vzniká řada teoretických prací vztahujících se k všeobecné pedagogice dospělých. Jsou to například *Základy pedagogiky dospělých* (1969) od autorů F. Hyhlíka a V. Kněží nebo *Úvod do pedagogiky dospělých* od K. Škody. Na Slovensku vydal P. Paška publikace *Problémy pedagogiky dospělých* (1970) a *Základy pedagogiky dospělých*. O formování dějin pedagogiky dospělých se svými spisy zasloužili na české straně zejména K. Škoda, J. Cach, M. Cipro, na Slovensku J. Gallo, P. Paška, Š. Pasiar, J. Mátej aj. K otázkám teorie výchovy napsali několik studií J. Skalka a V. Jůva, který v roce 1973 vydal s kolektivem skripta *Problémy výchovy a vzdělávání dospělých*. Zasluhou mezinárodně uznávaných odborníků J. Kotáska a K. Škody se začíná rozvíjet také srovnávací pedagogika dospělých.

Bouřlivý rozmach zaznamenala také oblast mimoškolní výchovy, kterou se zabývala celá řada teoretiků, z nichž je možno vzpomenou především na J. Kubálka,

J. Vymazala a O. Pospíšila. Na rozvoji mimoškolního vzdělávání se významnou měrou podílely též instituce, jako byly Osvětový ústav, Výzkumný ústav kultury v Bratislavě a Ústav pro výzkum kultury v Praze. Jejich přičiněním vyšla celá řada významných teoretických studií a publikací, které byly v mnoha případech výsledkem důležitých výzkumných programů. Z hraničních disciplín pedagogiky dospělých se nejvýrazněji vyvíjela především pedagogická psychologie dospělých, kterou se v řadě svých prací zabývají především P. Hartl, M. Nakonečný a F. Hyhlík. Do centra pozornosti se dostává i problematika vzdělávání seniorů, které se u nás v této době věnovali především E. Livečka a M. Řehák.

V sedmdesátých letech se dále relativně samostatně rozvíjela oblast didaktiky podnikového vzdělávání. Kromě E. Livečky a J. Kubálka to byli F. Hyhlík, V. Kněžů, A. Malach a další, kteří rozpracovávali teoretické základy didaktických metod v návaznosti na pedagogické učení a myšlení (např. šlo o programované či problémové vyučování a učení). „*Souběžně s tím však vypukl i určitý ‚didaktický boom‘ v podnikovém vzdělávání, kdy se prakticky bez vazby na teorii rozvíjely metodické postupy v různých vzdělávacích zařízeních pro dospělé. Centrem těchto snah byly zejména resortní vzdělávací instituty a výzkumná střediska vysokých škol.*“ O zavádění tzv. problémových metod do výuky dospělých se zasloužil Miroslav Borák, který na toto téma publikoval ucelenou práci *Moderné metody výchovy vedoucích* (1970). Nelze nevzpomenout ani další významné osobnosti didaktiky dospělých, které se zabývaly tzv. aktivizujícími metodami, jako byli a jsou J. Ondryáš, M. Hrbek, J. Čamra, Z. Kuchyňka, Z. Munzar, O. Přiffl, Z. Šubrtová, M. Koš, M. Jechout, V. Šlajer a mnozí další. (Mužik, 1999a)

V roce 1974 pak v souladu s dokumentem *Rozvoj československé vzdělávací soustavy* vydalo ministerstvo školství jednotný celostátně platný plán, na jehož základě byla určena specializovaná a diferencovaná příprava vysokoškolských odborníků pro jednotlivé oblasti výchovy a vzdělávání dospělých. Pro oblast mimoškolní výchovy a vzdělávání dospělých byl vytvořen studijní obor teorie kultury (obor byl zařazen do skupiny „vědy o umění“) a pro oblast školní výchovy a vzdělávání dospělých a pro oblast vzdělávání pracovníků v organizacích byl vytvořen studijní obor výchova a vzdělávání dospělých (obor patřil mezi pedagogické vědy). (Lukáč, 2009, s. 115)

Druhou polovinu 80. let dvacátého století lze označit za období, které se vyznačovalo určitou postupnou liberalizací. Československá pedagogika dospělých se snažila opírat více o empirické výzkumy a zahraniční vědecké teorie. V tomto období se v Sovětském svazu dostala do popředí především diskuze o vybudování jednotného systému celoživotního vzdělávání. Přebudování nereformovatelného systému na systém permanentního vzdělávání požadoval např. již v roce 1986 XXVII. sjezd komunistické strany (Beneš, 1997, s. 57). Požadavek celoživotního vzdělávání u nás ovšem nebyl nový, byl zde již dříve diskutován jako reakce na požadavky a koncepce mezinárodních institucí (UNESCO, Rada Evropy, OECD), které u nás propagoval již v sedmdesátých letech mezinárodně uznávaný odborník Jiří Kotásek, jehož studie se staly také jedním z podkladů pro tvorbu zásadní publikace UNESCO *Learning to be* (1972).

Zmíněné události vedly také k tomu, že se konceptem celoživotního vzdělávání zabývali i odborníci v oblasti pedagogiky dospělých jako například Jarolím Skalka, který v roce 1987 předložil studii *Výchova a vzdělávání dospělých v kontextu pedagogiky a celoživotní výchovy*. Otázky celoživotního vzdělávání se promítly i do tehdejšího Jednotného rezortního plánu výzkumných úkolů v oblasti školství na léta 1986–1990, v jehož rámci byl realizován integrovaný úkol *Celoživotní systém výchovy a vzdělávání dospělých*. Cílem tohoto úkolu bylo vytvořit v 90. letech teoretická a praktická východiska pro výchovu a vzdělávání dospělých. Integrojící úloha spolu s jedním hlavním úkolem byla svěřena Katedře výchovy a vzdělávání dospělých Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Naproti tomu pražská katedra Filozofické fakulty Univerzity Karlovy měla v rámci svého hlavního úkolu provádět výzkum v oblasti srovnávací pedagogiky dospělých, jehož dílčím přípravným výsledkem se stalo skriptum *Úvod do srovnávací Pedagogiky* (1988) od K. Škody. Uvedený výzkum byl dokončen v průběhu roku 1990, což znamenalo, že jeho závěrečné výsledky se utvářely již v posttotalitním období.

Po roce 1989 se společně s rozpadem společensko-politického systému rozpadl i vzdělávací systém. Byla zrušena řada vzdělávacích institucí, včetně Osvětového ústavu s téměř stoletou tradicí. Zanikla mnohá vzdělávací zařízení v podnikové a mimoškolní sféře. (Vymazal, 2002, s. 145) Na prahu zkázy se ocitl i poněkud zdiskreditovaný a předcházející ideologií značně zatížený obor výchova a vzdělávání dospělých a společně

s ním i katedry, které se mohly odvolat na poměrně dlouhou tradici. Obor zatížený bývalou ideologií se ovšem podařilo „obléct do nového kabátu“ a přetransformovat na nový a moderní studijní a vědní obor andragogika, který se objevuje v akademickém roce 1990/1991 poprvé jako studijní obor ve studijních plánech filozofických fakult v Praze a v Olomouci (na Slovensku v Bratislavě a Prešově).

Nové poměry v 90. letech s sebou přinesly i nové výzvy pro katedry, které se začaly andragogikou zabývat. To se neprojevilo pouze v jejich rozdílném pojetí andragogiky, nýbrž i v obsahové náplni studia. Olomoucká katedra, která se také po roce 1989 jako první pokusila o novou definici andragogiky, se v této době rozhodla využít studijní kombinace pedagogika dospělých – sociologie z přelomu 60. a 70. let, jež se ukázala jako plně nosná. Tento vývoj se promítnul i do dnešního názvu katedry – Katedra sociologie a andragogiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. V současné době vychází zaměření studia na této katedře z koncepce tzv. integrální andragogiky, kterou na počátku 90. let rozpracoval Vladimír Jochmann. Podle této koncepce je obsah studia orientován spíše sociologicky a psychologicky a je zaměřen na široké spektrum problémů v oblasti personálního managementu, sociální práce a vzdělávání dospělých. Katedru vede Dušan Šimek a další významnou členkou této katedry zabývající se andragogikou je Hana Bartoňková.

Naproti tomu pražská katedra se rozhodla po roce 1989 pro specializaci na vzdělávání dospělých a personální řízení. S předstihem se tedy orientovala na rozvoj lidských zdrojů, který v dnešní době dominuje v řízení organizací, ale i hospodářské a sociální politice ČR i EU. O tom, že se jednalo o správné rozhodnutí, svědčí enormní zájem o studium na této katedře. Tento vývoj se promítnul i do změny názvu katedry, která byla v 1992 přejmenována na *Katedru andragogiky a personálního řízení*. Jejím vedoucím je Milan Beneš a mezi členy této katedry patří například J. Mužík, M. Šerák, M. Kopecký a další.

Atraktivita oboru a možnost uplatnění absolventů v praxi dovolily otevřít studium andragogiky i na soukromé Univerzitě Jana Amose Komenského (UJAK) v Praze, kde studium tohoto oboru zajišťuje katedra vzdělávání dospělých. UJAK je první soukromou školou univerzitního typu, a i když vznikla původně jako vysoká škola teprve v roce 2001,

má v současné době v České republice významné monopolní postavení v rozvoji andragogiky. Podporuje vědecko-výzkumnou činnost a realizuje řadu projektů z Evropských sociálních fondů. Kromě toho se může pochlubit rozsáhlou publikační a konferenční činností. Na odborné konsolidaci tohoto pracoviště se podíleli především současný rektor této katedry Luboš Chaloupka a Karel Kohout. K dalším významným členům katedry patřili také Zdeněk Charouzek a Oldřich Pavlík, kteří u nás na počátku devadesátých začali prvotně řešit problematiku a terminologické otázky vzdělávání dospělých v evropské dimenzi, a to především v oblasti distančního vzdělávání. Společně vydali například spis *Vzdělávání dospělých a profesní vzdělávání v členských státech Evropské unie* (1994). Terminologickými otázkami ve vzdělávání dospělých se zabývá i Zdeněk Palán, bývalý pedagog této akademické instituce, který v roce 1997 vydal publikaci *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*, jež představovala první moderní lexikální počín v této oblasti.

V současnosti se v České republice obor andragogika vyučuje i na Katedře pedagogiky a andragogiky Pedagogické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě, kde se na jejím rozvoji podílejí především Josef Malach a Juraj Kalnický. Dále se obor vyučuje v Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně (Milada Rabušicová) a na Katedře speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, která zajišťuje navazující studium speciální andragogiky.

Podobně i na Slovensku se andragogikou zabývá řada univerzitních pracovišť, která hrají významnou roli rovněž při utváření české andragogiky. Jsou to na příklad Katedra andragogiky na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, kterou vede Július Matulčík, dále Katedra sociální práce a Katedra andragogiky Filozofické fakulty v Prešově, pod vedením Anny Tokárové, nebo historicky nejmladší Katedra andragogiky a psychologie Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici, na jejímž rozvoji se podílí především Viera Prusáková.

Přestože na počátku 90. let musela andragogika na půdě univerzit tvrdě hájit své místo a právo na existenci, lze právem říci, že svou existencí přispívá k řešení celé řady současných společenských problémů. Při rozvíjení andragogiky jako vědní a studijní

disciplíny sehráli významnou úlohu především uvedená univerzitní pracoviště a vysokoškolští a vědečtí odborníci.

K rozvoji obecné andragogiky přispěli svými pracemi významnou měrou M. Beneš (*Úvod do andragogiky*, 1997), Z. Palán (*Základy andragogiky*, 2002), touto oblastí se však zabývají i D. Šimek a J. Malach, na slovenské straně je to především V. Prusáková. Didaktiku dospělých a profesní vzdělávání prezentuje svými pracemi zejména J. Mužík. K otázkám teorie výchovy publikoval některé studie J. Vymazal a v roce 1996 vydal ucelenou publikaci k této problematice K. Škoda (*Kapitoly z dějin andragogiky*). Otázkami občanského a zájmového vzdělávání se zabývají M. Kopecký a M. Šerák. Poměrně stranou zájmu u nás bohužel zůstává komparativní andragogika. Poslední práce, které byly k této problematice zpracovány, jsou z velké části poplatné době svého vzniku, proto se také významnou kompenzací v této oblasti staly především komparativní studie slovenského odborníka J. Matulčíka. Na Slovensku se velmi výrazně rozvíjí speciální andragogika (J. Perhács a C. Határ) a kulturní andragogika. K otázkám pedagogické psychologie dospělých napsali několik studií P. Hartl a A. Petřková. Metodologickými otázkami andragogiky se zabývají např. Š. Švec a H. Bartoňková. Zpracovány jsou i další oblasti, jako jsou například diagnostika dospělých, vzdělávání seniorů a žen, marketink a management ve vzdělávání dospělých, problematika kompetencí, e-learnig a mnoho dalších. Publikační činnost českých odborníků je podle Beneše (2009, s. 695) uspokojivá a srovnatelná s expanzí celosvětové literatury.

2.1 Shrnutí

V českých zemích byl rozvoj vzdělávání dospělých spojen s obrozeneckým proudem v 19. století. Celá česká novodobá kultura je silně poznamenána tradicí lidové osvěty, jejímiž původními nositeli byly vlastenečtí učitelé, kněží, význačné osobnosti z oblasti vědy, kultury, politiky, divadelní a hudební spolky atd. Po první světové válce vznikají tzv. lidové školy, Dělnická akademie, Socialistická akademie a další instituce. Meziválečný vývoj byl poznamenán i rozvojem podnikového vzdělávání. Nejpropracovanější byl systém

Baťův. Po roce 1945 byla oblast vzdělávání dospělých zcela podřízena zájmům komunistické strany.

Za první signál o konstituování vědní a studijní disciplíny zabývající se otázkami výchovy a vzdělávání dospělých je považováno založení Katedry lidovýchovy a knihovnictví na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v první polovině 20. století. Po únoru 1948 u nás nastalo velmi nepřejícné období pro jakékoliv aktivity týkající se rozvoje oblasti vzdělávání dospělých. Koncem padesátých let však začíná sílit zájem o teoretické otázky z oblasti výchovy a vzdělávání dospělých, a to především v souvislosti s významným růstem zájmu o problematiku studia pracujících.

Od šedesátých let u nás dochází k rozvoji pedagogiky dospělých, která se u nás vyvíjela jako integrální součást pedagogické vědy v rámci studijního oboru výchova a vzdělávání dospělých. Širší předpoklady pro její rozvoj se utvářely především na vysokých školách. Významný mezník ve vývoji českého andragogického myšlení představuje rok 1961, od kterého byly nepřetržitě zařazovány otázky výchovy a vzdělávání do Státního plánu vědeckého výzkumu. V rámci výzkumných programů i mimo něj vzniká řada odborných prací (Škoda, Hyhlík, Kotásek).

Po roce 1989 byly pojmy „výchova a vzdělávání dospělých“ a „pedagogika dospělých“ nahrazeny pojmem andragogika, k jehož zavedení vedlo především rozhodnutí akreditační komise MŠMT, která potvrdila andragogiku jako studijní obor na vysokých školách. Tento obor se od akademického roku 1990/1991 objevuje poprvé ve studijních plánech filozofických fakult vysokých škol v Olomouci, Praze, Bratislavě a v Prešově.

3 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI ANDRAGOGIKY

Tato kapitola popisuje životní příběhy osmnácti osobností, které se v období od 60. let až do současnosti odborně zabývaly nebo stále zabývají rozvojem otázek výchovy a vzdělávání dospělých. Výběr osobností zahrnuje i některé představitele jiných vědních disciplín. Je tomu tak v případech, kdy odborná činnost a lidská dimenze těchto osobností přesáhly hranice jejich disciplín a ovlivnily směr českého andragogického myšlení.

Vzhledem k návaznosti na předchozí kapitolu a snadnější sledování historické linie bylo zvoleno řazení osobností podle data jejich narození. U jednotlivých bibliografií bylo také snahou dodržovat jednotnou strukturu textu. I když nebylo možné dodržet jednotnou obsahovou linii u všech podkapitol, v modelové podobě by měla být struktura textu následující:

- V úvodu každého životopisu je uvedeno jméno osobnosti, datum narození a případně úmrtí (přesné datum úmrtí není u některých osobností známo), základní profesní charakteristika, dosažené tituly, předmět odborného zaměření, význam osobnosti v kontextu dějin i současnosti a fotografie konkrétní osobnosti.
- Životopisná část obsahuje životopis s chronologicky řazenými daty o vzdělání, profesní a veřejné činnosti, o místech působení, dosažených titulech, členství v různých organizacích, dále pak vybraná díla, vyznamenání a další doplňující informace.
- Bibliografická část obsahuje výběr z publikační tvorby, do níž jsou zařazeny především monografické publikace. Jen ve výjimečných případech byly do bibliografie zařazeny příspěvky do monografií, sborníků apod.

3.1 František Hyhlík

---

* 20. 10. 1905 – † 21. 4. 1981

Andragog, pedagog, psycholog,

vědec, profesor, RNDr.

*Přední představitel české pedagogické
psychologie, odborník v oblasti
psychologie práce, profesního*

*poradenství a zakladatel studijního oboru
pedagogika dospělých. Zabýval se
vědecko-výzkumnou činností zaměřenou
na dospívající mládež a na výchovu
a vzdělávání dospělých.*

František Hyhlík se narodil 20. října 1905 v Lokonosech u Nového Bydžova. Jeho otec byl tesařem a maminka zemědělskou dělnicí. Pocházel ze skromných poměrů, a přestože rodina netrpěla výslovným nedostatkem, musela své výdaje vždy promyšleně zvažovat. Proto také rozhodování o budoucnosti nadprůměrně nadaného syna nebylo pro rodiče vůbec jednoduché. Původně tedy František navštěvoval měšťanskou školu v Chlumci nad Cidlinou a teprve poté vstoupil do třetí třídy vyšší reálky. Sociální důvody bohužel spolurozhodovaly i při volbě dalšího studia, a i když by František raději studoval klasické gymnázium v Hradci Králové, nastoupil v tomto městě v roce 1919 na střední školu. (Jedlička, 1970, s. 158–160)

Po maturitě v roce 1924 započal studium matematiky a deskriptivní geometrie na ČVUT a ve studiích stejných oborů pokračoval v následujícím roce na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Stejně jako jiní představitelé české inteligence z nemajetných rodin byl během studia odkázán na příjem z kondic. V roce 1931 vykonal rigorózní zkoušku a získal doktorát z přírodních věd.

Po dokončení vysokoškolských studií a po návratu z vojenské presenční služby, kterou vykonával v letech 1929 až 1931, nastaly starosti o další existenci. Jako absolvent vysoké školy neměl v této době nadějně perspektivy. Nepříznivá hospodářská situace vedla k nezaměstnanosti především mladé inteligence. Ve svých pětadvaceti letech sice František Hyhlík nastoupil na místo výpomocného učitele na státní reálku v Trutnově, ale tato práce byla pouze dočasná. Před zahájením nového školního roku přišlo ovšem radostné a neočekávané oznámení, že byl jmenován prozatímním profesorem na státním reálném gymnáziu v Nových Zámkách na Slovensku, kde zahájil v roce 1931 své osmileté působení jako učitel matematiky a deskriptivní geometrie. (Jedlička, 1970, s. 161–162)

Dráha středoškolského učitele ho přivedla k stále se prohlubujícímu zájmu o pedagogiku a psychologii, a to zejména pedagogickou psychologii. Nedovedl se ovšem uzavřít pouze do školské práce, ale měl cit i pro hmotnou bídu a pro nedostatky, které se projevovaly v kulturní sféře. Postupně proto přebíral stále větší díl mimoškolské práce a vyvíjel i rozsáhlou a časově náročnou osvětovou činnost. Pečoval o veřejnou knihovnu a pořádal veřejné přednášky z různých oborů. Pracoval v Dělnické akademii, byl místopředsedou okresního osvětového sboru a členem vzdělávacího odboru Sokola. Kromě toho byl také dopisovatelem několika pražských denních listů, ve kterých pravidelně informoval českou veřejnost o situaci na Slovensku, a zároveň v této době začal publikovat i své odborné články.

V roce 1939 krátce působil na gymnáziu v Banské Bystrici. Ovšem tamější atmosféra po vytvoření první Slovenské republiky pro něho nebyla přijatelná a také cítil, že jeho místo je přece jen v Čechách. Na svou vlastní žádost byl tedy z místa propuštěn a odstěhoval se do Prahy, kde po svém návratu velmi krátce působil jako profesor na reálném gymnáziu, protože od 1. září 1939 byl uvolněn pro odbornou a vědeckou práci v Ústavu lidské práce (později přejmenovaném na Československý ústav práce), kde byl poté v roce 1946 jmenován přednostou odboru pro pracovní výchovu, vedení a hodnocení lidí. Zde se mu podařilo vytvořit moderní koncepci poradenství pro volbu povolání, která spočívala na principech plánovitého socialistického hospodářství, jejímž konečným výsledkem bylo vybudování sítě poraden pro volbu povolání, a také se zasloužil o odborné vyškolení celé řady poradců v této oblasti. (Jedlička, 1970, s. 163–164)

Ve své vědecké práci se v tomto období orientoval především na pedagogické a psychologické faktory výchovy a sebevýchovy mládeže pro povolání i pro život. Toto zaměření a jeho výzkumná činnost s ním spojená vyústily ve zpracování celé řady odborných článků a studií, např. *Volba povolání naší mládeže* (1950), *Čím bude vaše dítě* (1958) a společně s M. Adamcovou zpracoval práce *Kapitoly o výchově k povolání* (1945) a *Výchova učňů a mladistvých dělníků* (1949).

Při svém velkém pracovním vytížení se v poválečných letech také intenzivně věnoval přednáškové činnosti. Přednášel na Vysoké škole obchodní, později Vysoká škola politická

a sociální (Psychologie práce, Psychologie v hospodářském životě, Organizace práce, Užitá psychologie, Výchova dorostu a dospělých, Psychologie dětství a mládeže), na filozofické fakultě (Psychologie dospívající mládeže, Výchova a vzdělávání pracujících, Výchova pracujícího dorostu), na pedagogické fakultě (Obecná psychologie) a na fakultě přírodovědecké (Obecná psychologie, Psychologie dospívající mládeže). (Jedlička, 1970, s. 165)

Po druhé světové válce byl Ústav lidské práce přejmenován na Československý ústav práce a po roce 1948 se dostal do značných problémů, protože se stal se předmětem kritiky zejména stranického aparátu KSČ. *„Byl nekompetentně kritizován zejména v souvislosti s odborným zaměřením na psychologii a sociologii práce, kde byla silná vědecká tradice první republiky. Nenávist doslova vyvolávalo spojení ústavu s myšlenkovým dědictvím Masarykovy akademie práce a samozřejmě i silný vliv západních humanitních věd, zejména amerických, britských a francouzských odborníků.“* (Novák, 2004)

Na základě nových pokynů z roku 1949 se měl ústav zaměřit na ekonomiku práce, péči o kádry a na bezpečnost práce. Poněvadž se ale v rámci tohoto nařízení činnost ústavu nijak zvlášť nezměnila, byl v roce 1951 zrušen. (Šolc, 2009, s. 25) Tisíce testů, které byly zpravidla po 2–3 roky standardizovány, byly dány do stoupy a profesor Hyhlík jen s námahou zachraňoval alespoň vzorky záznamových archů. *„Za takových okolností neztrácí člověk jen zaměstnání, ale zpravidla i kus víry ve své životní poslání. Kdyby šlo o někoho jiného než o prof. Hyhlíka, pravděpodobně by rezignoval.“* (Jedlička, 1970, s. 164–165)

V šestačtyřiceti letech byl František Hyhlík nucen začít znovu. V roce 1951 nastoupil jako učitel na Vojenskou politickou akademii Klementa Gottwalda v Praze, kde se zasloužil o aplikaci pedagogicko-psychologických poznatků do oblasti vojenského školství (Švejnoha, 1972, s. 191). Na základě prací *Kázeň v socialistické společnosti* a *Didaktika pro učitele vojenských škol* byl v červnu roku 1959 jmenován docentem pedagogiky se zaměřením na pedagogickou psychologii.

Při svém úvazku na vojenské akademii přednášel také psychologii a pedagogiku pro studenty knihovnictví na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kam pak v roce 1958 přešel na tamní katedru knihovnictví. Je však nutné upozornit na to, že profesor Hyhlík tehdy nevcházel do nové a neznámé sféry. Znovu si připomeňme, že již v Nových Zámkách vedl veřejnou knihovnu a že v době svého přechodu na katedru knihovnictví koncipoval a vedl ve spolupráci s Katedrou knihovnictví a s Městskou lidovou knihovnou v Praze první rozsáhlý výzkum četby dospívající mládeže, který se v poválečných letech uskutečnil. (Jedlička, 1970, s. 166)

Roku 1960 přešla katedra knihovnictví na nově založenou fakultu Univerzity Karlovy, na Institut osvěty a novinářství, který byl v roce 1965 přejmenován na Fakultu osvěty a novinářství. Zde zastával František Hyhlík funkci proděkana pro vědu a výzkum a poté, co zde byla v roce 1962 zřízena Katedra psychologie a pedagogiky, se ujal jejího vedení. Od roku 1968 se katedra stala novým oborovým pracovištěm pro směr pedagogika dospělých nového studijního oboru Výchova a vzdělávání dospělých.

Pedagogika dospělých je dalším pojmem, jenž je nerozlučně spjat se jménem profesora Hyhlíka, který je ostatně považován za zakladatele tohoto studijního oboru, v němž uplatnil své bohaté celoživotní zkušenosti, které získal již během třicátých let v rámci své osvětové činnosti na Slovensku a dále soustavně teoreticky rozvíjel. Připomněli jsme již například, že v poválečných letech přednášel na Vysoké škole politické a sociální výchovu dorostu a vzdělávání dospělých a na pedagogické fakultě výchovu a vzdělávání dospělých.

Vyvrcholením jeho odborné orientace na tuto problematiku byl pak rok 1961, kdy se stal hlavním koordinátorem státního badatelského úkolu, který řešil nejzávažnější a aktuální problémy v oblasti výchovy a vzdělávání dospělých. V krátké době se mu podařilo kolem úkolu soustředit početný tým řešitelů, převážně pracovníků i z jiných vysokoškolských pracovišť; tzv. Hyhlíkův tým tvořili v této době např. Kamil Škoda, Zdeněk Štěpánek, Milan Nakonečný, Vladimír Jochmann, Marie Nováková a další. Z badatelského úkolu se stal jeden z nejlépe organizovaných a koordinovaných úkolů

státního plánu vědeckého výzkumu, který dosáhl významných badatelských výsledků v disciplíně, v níž bylo u nás na počátku 60. let nutno začít prakticky od začátku.

Nelze opomenout, že kromě rozsáhlé vědecké a pedagogické činnosti působil František Hyhlík i v mnoha jiných dalších organizacích. Významné bylo zejména jeho působení v Socialistické akademii, kde vykonával řadu funkcí v městském i ústředním výboru. Byl členem rady Lidové univerzity, Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí, ústřední vědecko-metodické rady, městské sekce výcviku k povolání. Členem předsednictva městského výboru ČSAK a Československé psychologické společnosti a dále předsedou městské sekce pedagogicko-psychologické a také komise pro práci s mládeží.

Mimořádný obdiv vzbuzovala také jeho rozsáhlá přednášková činnost, například jen v letech 1956–1960, tedy v rozmezí pěti let, uskutečnil 344 přednášek pro učitele, v závodech 170 přednášek v rozsahu 474 hodin, pro socialistickou akademii a jiné organizace přednášel 1 238 hodin. Spolu s dalšími 33 kurzy, na kterých rovněž přednášel, činil počet hodin nad vlastní pracovní úvazek 2 160 hodin, tj. 432 hodin ročně. (Jedlička, 1970, s. 169)

Ovšem jeho přednášková činnost nebyla obdivuhodná jen z pohledu kvantity, ale také kvality. Svým vynikajícím výkladem dokázal doslova strhávat a fascinovat své publikum. Docent Karel Mácha se o jeho přednáškách vyjádřil těmito slovy:

„Když sleduji jeho výklad, racionálně prokalkulovaný na časovou dimenzi, výklad, v němž hraje roli každý detail – stavba věty, volba otázky, tón a dynamika hlasu, dramaticky pointovaná pomlka stejně jako záměrně zvýšené tempo myšlenky tam, kde je to třeba – mám vždy pocit, že se tu přede mnou odehrává něco historicky jedinečného, co nelze napodobit. A co by bylo záhodno napodobit.“ (1970, s. 2)

František Hyhlík se zapsal do dějin pedagogiky, andragogiky a psychologie jako nadaný organizátor, vynikající řečník a badatel širokého profilu, v jehož osobnosti se spojilo vědomí a poslání pedagoga, učitele a kantora. Velmi přínosná byla zejména jeho vědecko-výzkumná činnost zaměřená na dospívající mládež a na výchovu a vzdělávání

dospělých, významné však byly také jeho zásluhy v oblasti psychologie práce, profesního poradenství a knihovnictví. Ve své době byl tento přední pedagogický psycholog a zakladatel oboru pedagogika dospělých také považován za jednoho z nejlepších šířitelů pedagogické a psychologické osvěty orientované na výchovu a sebevýchovu mládeže a dospělých pro povolání i pro život. Svou nezpochybnitelnou autoritou a přístupem, který se vyznačoval lidskou vlídností a porozuměním, ovlivnil nejen celou řadu poradců pro volbu povolání, ale také velké množství svých spolupracovníků a žáků. Za všechny své celoživotní zásluhy vědecké i pedagogické byl v roce 1963 jmenován řádným univerzitním profesorem. V roce 1962 mu bylo uděleno vyznamenání Za vynikající práci, v roce 1970 Řád práce a byl také nositelem titulu Zasloužilý učitel.

Výběr z publikační činnosti

ADAMCOVÁ, M. HYHLÍK, F. *Výchova učňů a mladistvých dělníků*. Praha : Orbis, 1944.

HYHLÍK, F., ADAMCOVÁ, M. *Kapitoly o výchově k povolání*. Praha : Orbis, 1945.

HYHLÍK, F. *Volba povolání naší mládeže*. Praha : Čs. ústav práce, 1950.

HYHLÍK, F. *Četba a její vliv na utváření osobnosti*. Praha : SPN, 1958.

- HYHLÍK, F. *Čím bude vaše dítě*. Praha : SPN, 1958.
- HYHLÍK, F. *Dospívající mládež a její výchova*. Hradec Králové : Kraj. osvětové středisko, 1968.
- HYHLÍK, F., NAKONEČNÝ, M. *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha: SPN, 1973.
- HYHLÍK, F. *Metodika populárně vědecké přednášky*. Praha : Orbis, 1957.
- HYHLÍK, F. *Metodika vzdělávací a výchovné činnosti mezi dospívající mládeží*. Praha : Čs. společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí, 1961.
- HYHLÍK, F. *Osobnosť osvetového pracovníka*. Bratislava : Osvetový ústav, 1969.
- HYHLÍK, F. *Pedagogicko psychologické a sociálně psychologické aspekty vzdělávání dospělých*. Praha : Orbis, 1969.
- HYHLÍK, F. *Potřeby a zájmy lidí v socialistické společnosti*. Praha : ÚDA, 1958.
- HYHLÍK, F. *Psychologická hlediska vzdělávání dospělých*. Praha : Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1973.
- HYHLÍK, F. *Psychologické základy učení a vzdělávání dospělých*. Liberec : Severočeské nakladatelství, 1965.
- HYHLÍK, F. *Psychologie čtenáře*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladatelství, 1962.
- HYHLÍK, F. *Psychologie mladého čtenáře*. Praha : SPN, 1962.
- HYHLÍK, F. *Sociálnopsychologické problémy výchovy pracujúcich*. Bratislava : Osvetový ústav, 1963.
- HYHLÍK, F., KNĚŽŮ, V. *Súčasný problémy výchovy a vzdelávania dospelých*. Bratislava : Osvetový ústav, 1967.
- HYHLÍK, F., ŠKODA, K. *Umíte studovat?*. Praha : NPL, 1964.
- HYHLÍK, F. *Úsekový důvěrník a jeho práce s lidmi*. Bratislava : Práca, 1974.
- HYHLÍK, F. *Vybrané kapitoly z pedagogiky*. Praha : SPN, 1955.
- HYHLÍK, F. *Základy pedagogiky a úvod do výchovy dospělých*. Praha : SPN, 1963.
- HYHLÍK, F., KNĚŽŮ, V. *Základy pedagogiky dospělých*. Praha : SPN, 1969.
- HYHLÍK, F. *Didaktika pro učitele vojenských škol*. Praha : VAKG, 1955.

HYHLÍK, F. *Obecná psychologie pro vedoucí školních a osobních oddělení*. Praha : Strojírenský institut, 1966.

HYHLÍK, F. *Psychologie osobnosti*. Praha : Strojírenský institut, 1966.

HYHLÍK, F. *Kapitoly z pedagogické psychologie. Základy pedagogické psychologie*. Praha : Institut těžkého průmyslu, 1967.

3.2 Josef Kubálek

---

* 21. 4. 1909 – †

**Andragog, pedagog, osvětový
pracovník a právník**

*Odborník v oblasti podnikové
pedagogiky, zájmového vzdělávání
a didaktiky dospělých. Průkopník
moderních vyučovacích metod
a pomůcek.*

Josef Kubálek se narodil 21. dubna 1909. Jeho otec byl známý český pedagog, který byl naším předním odborníkem na problematiku obecné školy a elementárního stupně. Jeho originální pomůcky pro elementární výuku, např. počítadla, skládací abecedy, tabule ke čtení, aj. doznaly ve své době nemalé obliby a rozšířenosti. Mimořádné ocenění získal také díky své unikátní a rozsáhlé sbírce školních slabikářů z celého světa, která byla největší svého druhu v naší zemi. (Cipro, 2000, 280)

Svá vysokoškolská studia absolvoval Josef Kubálek na právnické fakultě v Praze, kde v roce 1933 získal doktorát z práv. Jako čerstvě graduovaný právník nastoupil do banky, kde působil v týmu slovnítného doktora Preisse (Pondělíček, 1999, s. 12). Ovšem jelikož byl člověkem, který velmi miloval výtvarné umění, začal od roku 1933 pracovat v Ústředním svazu československého průmyslu, kde se stal specialistou na propagaci a výtvarnictví. Jeho vynikající jazykový fundament mu umožnil, aby byl v rámci této profese vyslán jako expert na zahraniční cesty do Norska, Švédska a Palestiny (Bílek, 2000, s. 1).

V roce 1945 byl neprávem obviněn z kolaborace a i přesto, že svou nevinu obhájil, musel z podniku odejít. Poté vystřídal několik zaměstnání, pracoval například v podnicích Výstavnictví, Propagační tvorba, Propag a v Náborovém podniku. Ve svých dvaadvaceti

se stal zaměstnancem Osvětového ústavu, s jehož předchůdcem, Národním lidovými výchovným ústavem, již předtím od roku externě 1939 spolupracoval. Dále působil v letech 1959–1964 ve Státním pedagogickém nakladatelství a v jeho odloučené části, podniku Učební pomůcky, odkud v roce 1965 přešel do Ústavu pro učitelské vzdělání. (Bílek, 2000, s. 1)

Jeho profesní orientace ho postupně přivedla ke stále se prohlubujícímu zájmu o problematiku vzdělávání dospělých, a to především v oblasti podnikového a později také zájmového vzdělávání. Mimo jiné se také intenzivně začal zaměřovat na moderní vyučovací metody a pomůcky. Postupně také v těchto oblastech vyrostl do pozice velmi uznávaného odborníka a stal se autorem řady knih, článků, brožur a vysokoškolských skript vztahujících se k této tematice. Snad nejznámější je kniha *Podniková pedagogika*, kterou publikoval v roce 1978 s Emilem Livečkou, s nímž vydal i mnoho dalších titulů, například *Vademekum lektora dospělých* (1975), *Didaktické aspekty podnikové a mimoškolní vzdělávací práce s dospělými* (1976), *Příručka pro lektora* (1979). Byl také nadán k organizování publicistických aktivit. Kupříkladu pro publikaci *Pedagogické přístupy v kulturně výchovné činnosti* zorganizoval poměrně širokou skupinu spolupracovníků, byl tedy pro tuto oblast jedním z průkopníků multidisciplinárního přístupu (Pondělíček, 2010).

Své bohaté poznatky předával i v rámci svého pedagogického působení na Filozofické a pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde působil v letech 1966 až 1981 jako externí učitel, jeho specializací i zde byly moderní vyučovací metody a mimoškolní vzdělávání. Velmi mimořádná byla i jeho přednášková činnost mimo univerzitu. Během svého života přednášel na stovkách nejrozličnějších školení a v rámci svého působení v Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí přednášel také v zahraničí. Aktivně se angažoval i v různých osvětových a vzdělávacích spolcích, a to především ve svém bydlišti ve Všenorech u Prahy, kde byl kronikářem obce a vedoucím osvětové besedy. Pochopil nejen vzdělávací rozměr těchto aktivit, ale též jejich kultivační a celkově humanizující charakter a dosah.

„Josef Kubálek byl člověk vpravdě renesanční, osobnost hluboce kulturně vzdělaná a orientovaná. Nejen výtvarné umění, ale také hudba byla jeho doménou. Mimo jiné proto

dovedl chápat problémy vzdělávání dospělého nejen úzce pedagogicky, ale doslova v kontextu kulturně humanistického rozměru lidské osobitosti. Vždy kladl důraz na osobitost a jedinečnost, odmítal uniformitu a škatulkování“ (Pondělíček, 2010). Byl člověkem, který se vyznačoval svou zacíleností na problém, vytrvalostí a pracovitostí. Hledající moderní a netradiční řešení. Stavějící si stále další úkoly, formulující problémy tak, jak je přinášela měnící se doba. (Pondělíček, 1999, s. 12) Svým celoživotním dílem významně přispěl k rozvoji vzdělávání dospělých především v oblasti podnikového a zájmového vzdělávání a stal se jedním z průkopníků moderních vyučovacích metod v době, která těmto modernizačním trendům přihlížela s nevolí a podezřením.

Výběr z publikační činnosti

KUBÁLEK, J. *Večer otázek a odpovědí*. Praha : Výzkumný osvětový ústav, 1955.

KUBÁLEK, J., FORMÁČEK, F. *Zakládáme agitační kolony; O zadní projekci*. Praha : Osvětový ústav, 1960.

KUBÁLEK, J. *Řídíme učení pracovním sešitem a zpětným projektorem*. Praha : SUPRO – Systémový ústav pro racionalizaci a organizaci, 1971.

KUBÁLEK, J. *Nástin didaktiky pomůcek: Řízení výuky dospělých hmotnými prostředky*. Praha : SPN, 1973.

LIVEČKA, E., KUBÁLEK, J. *Vademekum lektora dospělých: (Co musí vědět a umět lektor dospělých)*. Praha : Práce, 1975.

LIVEČKA, E., KUBÁLEK, J. *Didaktické aspekty podnikové a mimoškolní vzdělávací práce s dospělými*. Praha : Univerzita Karlova, 1976.

LIVEČKA, E., KUBÁLEK, J. *Podniková pedagogika*. Praha : SPN, 1978.

KUBÁLEK, J. *Knížka pro lektora*. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1979.

KUBÁLEK, J., LIVEČKA, E. *Příručka pro lektora*. Praha : Městský výbor Socialistické akademie ČSSR, 1979.

KUBÁLEK, J. *Úloha lektora ve výchově vzdělávací činnosti*. Pardubice : Dům techniky ČSVTS, 1981.

KUBÁLEK, J., MLEJNEK, Č. *Co to je pracovní sešit*. Ostrava : Kraj. kulturní středisko, 1982.

KUBÁLEK, J. a kol. *Pedagogické přístupy v kulturně výchovné činnosti*. Praha : Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1982.

KUBÁLEK, J. *Sebevzdělávání – jak začít a jak je racionálně řídit*. Praha : Práce, 1984.

3.3 Emil Livečka

---

* 19. 1. 1919 – † 30. 12. 1985

Andragog, pedagog, diplomat, JUDr., CSc.

Zakladatel oboru podniková pedagogika. Předmětem jeho odborného zájmu byla především didaktika dospělých a profesní vzdělávání, soustředil se ovšem i na otázky srovnávací pedagogiky dospělých a gerontopedagogiky.

Emil Livečka patří bezesporu mezi kontroverzní české andragogy nejen svým dílem, ale také svým životem. Již samotný jeho původ je velmi zajímavý. Otec, německý učitel z obchodní akademie v Liberci, byl vojákem Československých legií a podílel se na jejich úspěších v boji proti Rudé armádě v Sovětském svazu. Emila Livečku zplodil s negramotnou ženou ukrajinského původu a po skončení bojů v Sovětském svazu si svého syna přivezl do Československa. Zajímavé je, že druhý potomek českého legionáře Emila Livečky Ivan zůstal u matky a v druhé světové válce se stal dokonce hrdinou SSSR! (Mužík, 2010)

Emil Livečka svůj ruský původ nikdy nezapíral, hrdě se k němu hlásil a svým způsobem dokladoval i svými činy. Po absolvování právnické fakulty nastoupil do diplomatických služeb, pro které ho předurčily jeho jazykové znalosti. Díky svému česko-německo-ruskému (resp. ukrajinskému) původu měl vlastně tři rodné řeči. K tomu mluvil velmi dobře anglicky, francouzsky a španělsky. To se projevilo též v jeho pozdější překladatelské činnosti v oboru pedagogika dospělých, kdy tyto znalosti využíval k získání zahraničních kontaktů s lidmi prakticky z celého světa. Jeho sbírka odborné světové literatury byla na svoji dobu velmi bohatá nejen na publikace, ale i na časopisy a různé dokumenty o vzdělávání dospělých a práci s lidskými zdroji.

K ruskému původu Emila Livečky jaksí samozřejmě patřilo v poválečné době i komunistické přesvědčení a politická angažovanost. Byl velmi zapáleným komunistou a o to tvrdší bylo pozdější prozření a tvrdý pád z profesních výšin a výhod pracovníka diplomatických služeb. V roce 1949 byl odvolán ze svého diplomatického působení

v Berlíně do Prahy, kde byl okamžitě zatčen a vyloučen s KSČ. Po vykonstruovaném procesu v roce 1950 byl odsouzen na patnáct let za vlastizradu a nezákonně uvězněn. „*Sám později říkal, že byl odsouzen za paragraf „věděl, ale nepověděl“.* V praxi to bylo tak, že řada jeho kolegů přešla po vzniku NDR do západní zóny. Vyšetřovatelé rozvědky se domnívali, že on jako jejich kolega to věděl předem a že to měl nahlásit.“ Z vězení byl propuštěn po smrti J. V. Stalina v roce 1956, téměř sedmileté věznění se podepsalo nejen na jeho zdravotním stavu, ale zasloužilo se také o jeho vystřízlivění z komunistického režimu. (Mužík, 2010)

Při první vlně rehabilitací v roce 1963 byl rehabilitován. V této době již zcela změnil profesi a začal se zabývat problematikou profesního vzdělávání dospělých. Působil v podnikové sféře a v různých vzdělávacích institucích, jako byl např. Institut průmyslové výchovy a Institut drobného socialistického podnikání, který existoval v období Pražského jara 1968 a krátce po něm. Tam si ho všiml František Hyhlík a získal ho pro svoji katedru na tehdejší Fakultě sociálních věd a publicistiky. Na této fakultě působil E. Livečka od roku 1970 prakticky až do své smrti v roce 1985. Svoji odbornou činnost výukovou a výzkumnou soustředil především na profesní vzdělávání a didaktiku dospělých, ale v zásadě sledoval celou oblast rozvoje andragogiky v dnešním pojetí.

Zvláštní kapitolou je Livečkova práce vědecká a publikační. V roce 1969 vydává knihu *Podniková výchova a vzdělávání*, která se výrazně zapsala do dějin andragogiky, protože tímto počinem zakládá obor podniková pedagogika. V podstatě šlo o první komplexní zpracování problematiky vzdělávání v podniku u nás, vycházející z moderních trendů v profesním vzdělávání i z didaktiky dospělých. Podle Mužíka (1999b, s. 11) lze tuto publikaci považovat za práci dosud nepřekonanou, jež předběhla významně svou dobu

a nebyla dodnes patřičně doceněna, protože již tehdy například anticipovala význam výpočetní techniky pro podnikové vzdělávání a vzdělávání dospělých vůbec. Výhodou práce je též to, že byla jen velmi málo poznamenaná socialistickou ideologií.

O devět let později pak vydal Emil Livečka ve spolupráci s Josefem Kubálkem vysokoškolskou učebnici *Podniková pedagogika* (1978), která nese již výraznou pečeť

normalizační doby. Ovšem i přes výrazný ideologický aspekt se v ní podařilo velmi fundovaně zpracovat základní teoretické a metodologické aspekty nové vědní disciplíny a přiblížila například tzv. teorii trojrozměrného pedagogického prostoru, která i v současnosti může sloužit jako významný metodický nástroj při budování podnikového vzdělávacího systému za dnešních tržních podmínek. (Mužík, 1999a, s. 14)

Perfektní znalost několika světových jazyků a bohaté kontakty v zahraničí přivedly Emila Livečku také k poměrně rozsáhlé a systematické komparativní práci. V rámci studijních skript publikoval analýzy systémů výchovy a vzdělávání dospělých v mnoha zemích světa. Další, širší rozměr Livečkovy komparativní práce úzce souvisel s činností a projekty Evropského centra pro volný čas a výchovu UNESCO se sídlem v Praze. Výsledkem tehdejších projektů tohoto pracoviště byla ediční řada publikací v anglickém jazyce *Adult Education in Europe*.

V roce 1979 vydává spolu s J. Skalkou *Slovník pedagogiky dospělých*. Šlo o první syntetickou práci tohoto druhu, která zahrnovala 243 hesel ze všech oblastí vzdělávání dospělých nejen u nás, ale i v zahraničním kontextu. V neposlední řadě je nutno též poznamenat, že v roce 1979 se stal autorem první československé učebnice gerontopedagogiky s názvem *Úvod do gerontopedagogiky*. Méně viditelná, ale svým významem pro obor dosti významná zůstávají jazyková skripta, která Livečka zpracovával ve spolupráci s katedrou jazyků FF UK. Tak vznikly studijní pomůcky pro výuku angličtiny, němčiny, francouzštiny a ruštiny, určené výhradně studentům tehdejšího oboru výchova a vzdělávání dospělých. (Mužík, 1999b, s. 11)

Bez ohledu na negativní zkušenosti s komunistickou mocí se Emil Livečka snažil pragmaticky svá díla vylepšovat o úlitby komunistické ideologii a míru ideologičnosti ve svých vědeckých dílech mnohdy „přehnal“. Z jeho dílny vyšly i takové práce, ke kterým by se dnes asi stěží hlásil, jako např. *Komunistická výchova v rámci přípravy mládeže na dělnická povolání* nebo *Světónázorová výchova pracovníků v podniku*. (Mužík, 1999b, s. 11)

I přesto se mu však nedají upřít nesporné zásluhy na konstituování a rozvoji oboru podniková pedagogika, pro jehož systematiku udělal velmi mnoho a přišel s řadou

pokrokových myšlenek, kterými výrazně předběhl svoji dobu. Svým rozsáhlým a osobnostně vyhraněným dílem však podstatnou měrou přispěl i k rozvoji didaktiky dospělých, srovnávací pedagogiky, gerontopedagogiky a terminologie pedagogiky dospělých. Významně tak obohatil andragogické myšlení druhé poloviny 20. století, čímž se zařadil k těm velkým osobnostem v oboru andragogiky, jejichž význam přetrvává.

Výběr z publikační činnosti

LIVEČKA, E. *Podniková výchova a vzdělávání*. Praha : Práce, 1969.

LIVEČKA, E. *K problémům osobnosti, výběru, příprav a dalšího zdokonalování učitele dospělých u nás a v zahraničí*. Praha : FF UK, 1973.

LIVEČKA, E. *Základy socialistické personalistiky*. Praha : Univerzita Karlova, 1974.

LIVEČKA, E., KUBÁLEK, J. *Vademekum lektora dospělých : (Co musí vědět a umět lektor dospělých)*. Praha : Práce, 1975.

SKALKA, J., LIVEČKA, E. *Adult Education in the Czechoslovak Socialist Republic (ČSSR)*. Prague : European Centre for Leisure and Education, 1977.

LIVEČKA, E. *Mimoškolská výchova a vzdělávání obyvatelstva v SSSR*. Praha : Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1978.

LIVEČKA, E., KUBÁLEK, J. *Podniková pedagogika*. Praha : SPN, 1978.

LIVEČKA, E. *Výchova a vzdělávání dospělých v Anglii, Francii, NSR [Německá spolková republika], severských zemích (Dánsku, Finsku, Norsku a Švédsku), Rakousku a Švýcarsku*. Praha : Ústav školských informací při min. školství ČSR, 1978.

LIVEČKA, E., SKALKA, J. *Slovník pedagogiky dospělých*. Praha : Ústav školských informací při min. školství ČSR, 1979.

LIVEČKA, E. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha : Ústav školských informací při min. školství ČSR, 1979.

LIVEČKA, E. *Řízení a organizace podnikové výchovy a vzdělávání*. Praha : SPN, 1980.

LIVEČKA, E. *Slovník klíčových pojmů a termínů z kvalifikační výchovy a vzdělávání pracovníků*. Praha : Ústav vzdělávání pracovníků ve stavebnictví, 1980.

LIVEČKA, E., KUBÁLEK, J. *Didaktické aspekty podnikové a mimoškolské vzdělávací práce s dospělými*. Praha : Univerzita Karlova, 1981.

LIVEČKA, E. aj. *Výchova a vzdělávání dospělých v zahraničí I*. Praha : SPN, 1981.

HASALOVÁ, V., LIVEČKA, E., VACKOVÁ, E. *Textová cvičebnice anglického jazyka pro posluchače oboru výchova a vzdělávání dospělých*. Praha : SPN, 1982.

FÜRSTOVÁ, E., LIVEČKA, E. *Textová cvičebnice francouzského jazyka pro posluchače oboru výchova a vzdělávání dospělých*. Praha : SPN, 1982.

LIVEČKA, E. *Kapitoly ze základů socialistické personalistiky*. Díl 1. Praha : Univerzita Karlova, 1983.

LIVEČKA, E. *Kvalifikační sebevzdělávání pracovníků*. Praha : SPN, 1984.

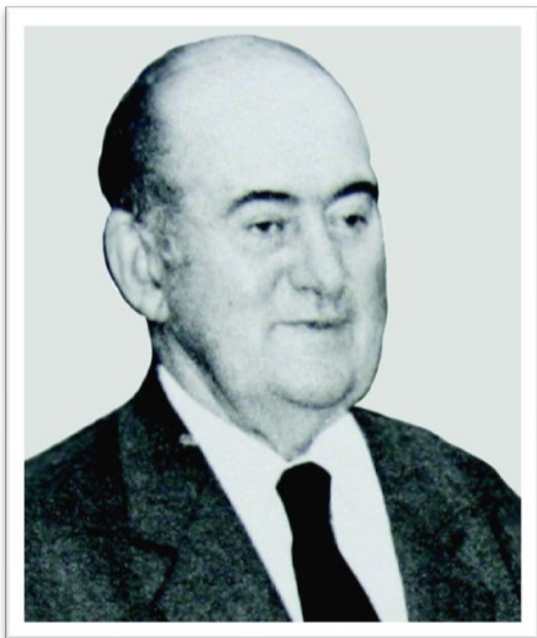
LIVEČKA, E. *Vybrané kapitoly z psychologie učení dospělých pracovníků*. Pardubice : Dům techniky ČSVTS, 1984.

3.4 Miloslav Řehák

---

* 17. 2. 1922 – † 6. 12. 1991

**Andragog, pedagog, malíř, právník,
docent, PhDr., Csc.**

*Odborně se zaměřoval na didaktiku
dospělých, pedagogiku dospělých
a estetiku výchovy.*

Miloslav Řehák se narodil 17. února 1922 v Praze jako syn uměleckého řezbáře. Rodinná atmosféra naplněná krásou a kouzlem uměleckého světa v něm také pravděpodobně probudila sklony k výtvarnému umění. Již jako student pražského reálného gymnázia, které navštěvoval v letech 1933 až 1941, vynikal bohatou všestranností zájmů a neobyčejným výtvarným, literárním a hudebním nadáním.

O šíři jeho zájmů a talentu svědčí i to, že nejprve vystudoval práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, poté pedagogiku, psychologii a estetickou výchovu na Pedagogické fakultě, následně promoval na Teologické fakultě a absolvoval i studium oboru pedagogika na filozofické fakultě, na jehož základě byl v roce 1969 jmenován doktorem filozofie. Později usiloval i o získání docentury na Univerzitě Karlově, ale vzhledem k tomu, že nesplňoval kádrové předpoklady, trvalo habilitační řízení několik let. Hodnosti docenta dosáhl tedy až v roce 1983. Svůj výtvarný talent dále rozvíjel soukromým studiem u profesora Cihelky.

Svoji profesní dráhu zahájil Miloslav Řehák jako středoškolský učitel v Praze. Poté se v roce 1963 stal odborným asistentem Ústavu pro učitelské vzdělávání na UK, kde později zastával i funkci vedoucího oddělení pro obecné otázky učitelského vzdělávání. V rámci pracovního zaměření se zde zabíral pedagogikou, psychologii a také vzděláváním pracujících. V tomto období zároveň vyučoval i na Pedagogické fakultě UK.

Jako pedagog byl uznáván i v zahraničí. V letech 1965 až 1972 přednášel několikrát v Německu na univerzitě v Hamburgu a Sonnenbergu a na univerzitách v Ženevě a Curychu ve Švýcarsku, kde přednášel především ve francouzštině a němčině, ale znamenitě ovládal také angličtinu a latinu.

Od roku 1974 pracoval na Pedagogické fakultě UK, kde působil nejprve jako odborný asistent Katedry pedagogiky a psychologie a pracovník oddělení odborného školství. O dva roky později zde byl zaměstnán i jako pracovník Evropského informačního střediska pro vzdělávání učitelů a ve svých pětapadesáti letech se stal odborným asistentem Katedry pedagogiky středního školství. Přednášel také na DAMU a externě spolupracoval s Fakultou tělovýchovy a sportu, Akademií múzických umění a Univerzitou 17. listopadu. Mimo jiné spolupracoval i s mnoha jinými dalšími kulturními a školskými institucemi, například s Akademií třetího věku nebo Svazem výtvarných umělců, kde působil jako výtvarný teoretik.

M. Řehák napsal několik prací zaměřených na didaktické aspekty školské soustavy výchovy a vzdělávání dospělých například *Úvod do didaktiky dospělých* (1981), *Cíl a obsah vzdělávání dospělých* (1970). Nelze opomenout ani jeho bohatou přednáškovou a publikační činnost v oblasti estetiky výchovy, promítnutou v řadě studií, článků, a knih. Z jeho titulů jmenujme například *Estetická výchova učňovské mládeže* (1982), *Estetická výchova a výtvarné umění v Čs. výchovně vzdělávací soustavě* (1985), *Estetická výchova ve školní a mimoškolní činnosti* (1988), *Estetickovýchovné působení na školách* (1990).

Ve svém volném čase se věnoval své největší zálibě, kterou byla výtvarná činnost. Výtvarně zpodobňoval především českou krajinu, a to zejména krajinu mladé Vožice, Pacova a Tábora, kterou hluboce miloval a kde byly zapuštěny jeho rodové kořeny

(Chadima, 2007, s. 2). Jeho olejomalby byly několikrát vystavovány v Praze, například v galerii Mánes, a v mnohých dalších městech v Čechách.

Miroslav Řehák byl neobyčejně talentovaný a všestranný člověk s širokým rozhledem nejen odborným, ale i kulturním, který své dosažené znalosti z různých oborů dokázal velmi harmonicky propojovat. Pro skutečné hodnocení každého učitele je zvláště cenné, jak na něho vzpomínají jeho vlastní žáci. Uzávěme proto tento medailonek slovy jednoho z Řehákových žáků, který na svého profesora estetiky zavzpomínal na jeho vernisáži v roce 1997 níže citovanými slovy.

*„Vzpomínám si, jak pan profesor poprvé přišel do třídy, představil se a aniž by cokoliv jiného řekl, otočil se k tabuli a do jejího levého rohu napsal křídou slovíčko CÍL...! Tři písmena stačila, aby nás zaujal svými filozofickými úvahami na celé tři hodiny. Řekl: **„Pokud chce člověk v daném oboru něco dokázat, pokud chce najít smysl a směr, musí si stanovit cíl. Ten cíl by neměl být malý, protože když toho svého cíle dosáhne, objevují se cíle další a další a je třeba jich také dosáhnout, vyřešit je a rozetnout.“** Charakteristické pro jeho styl přednášek bylo měnící se tempo řeči, hlasitosti a především gestikulace. Zdůrazňoval svoji myšlenku vzpřímeným ukazováčkem pravé ruky zabodnutým ve vzduchu směrem k posluchačům. Byl noblesní, přívětivý a někdy i poněkud plachý. Působil tak upřímně a samozřejmě, že mnozí z nás ani nepoznali jeho skutečnou velikost... “* (Chadima, 2007, s. 1, zvýraznění v originále)

Výběr z publikační činnosti

- ŘEHÁK, M. *Cíl a obsah vzdělávání dospělých*. Praha : SNTL, 1970.
- ŘEHÁK, M. *Pedagogika dospělých: Základní problémy didaktiky dospělých*. Praha : ÚKVČ, 1974.
- ŘEHÁK, M. *Universita a vzdělávání dospělých*. Praha : PedF UK, 1974.
- ŘEHÁK, M. a kol. *Vybrané kapitoly z didaktiky dospělých*. Praha : SPN, 1974.
- ŘEHÁK, M. *Didaktická práce s dospělými starších věkových kategorií*. Praha : ÚKVČ, 1976.
- ŘEHÁK, M. *Metodické problémy vzdělávací práce s dospělými*. Praha : ÚUVPP, 1978.
- ŘEHÁK, M. a kol. *Výběr školských norem pro posluchače fakulty pedagogické*. Praha : SPN, 1978.
- ŘEHÁK, M., LIVEČKA, E. *Pedagogika*. Praha : SPN, 1980.
- ŘEHÁK, M. *Umění a proces sebevýchovy*. Praha : Institut pro vzdělávání pracovníků v kultuře a umění, 1980.
- ŘEHÁK, M. *Úvod do didaktiky dospělých*. Praha : ÚKVČ, 1981.
- ŘEHÁK, M. a kol. *Úvod do teorie školské výchovy a vzdělávání dospělých*. Praha : SPN, 1981.
- ŘEHÁK, M. *Estetická výchova učňovské mládeže*. Praha : SPN, 1982.
- ŘEHÁK, M. *Úvod do pedagogiky dospělých se zaměřením na práci učitele*. Praha : SPN, 1982.
- ŘEHÁK, M., FRANC, O. *Základy pedagogiky a psychologie dospělých pro učitele*. Praha : SPN, 1982.
- ŘEHÁK, M. *Psychologické faktory didaktiky dospělých*. Praha : ÚKVČ, 1983.
- ŘEHÁK, M. *Modernizační aspekty didaktické práce s dospělými*. Praha : SPN, 1983.
- ŘEHÁK, M. *Estetická výchova a výtvarné umění v čs. výchovně vzdělávací soustavě*. Praha : Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, 1985.
- ŘEHÁK, M. *Kapitoly z teorie školské výchovy a vzdělávání dospělých*. Praha : SPN, 1987.
- ŘEHÁK, M. *Výchovně vzdělávací práce ve vztahu k odkazu J. A. Komenského*. Praha : Ústav školských informací, 1989.

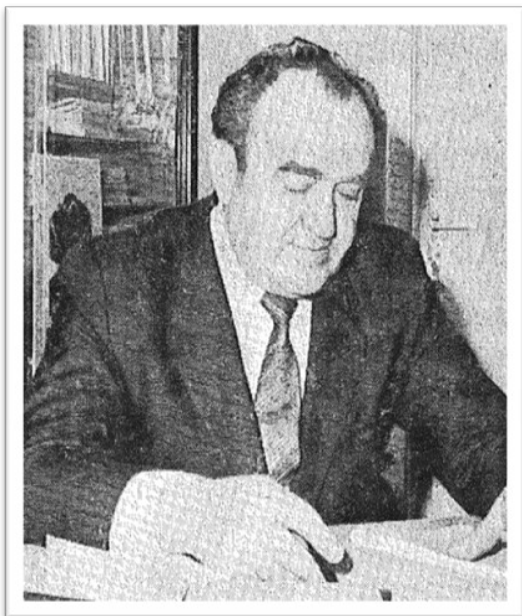
ŘEHÁK, M. *Estetická výchova ve školní a mimoškolní činnosti*. Praha : Ústav školských informací, 1988.

ŘEHÁK, M. *Estetickovýchovné působení na školách*. Praha : Ústav školských informací, 1990.

3.5 František Rosypal

---

* 15. 4. 1922 – † 8. 9. 1999

Andragog, pedagog, docent, PhDr.

*Odborně se orientoval na problematiku
přípravy dělnického dorostu, etiku
a teorii výchovy a vzdělávání dospělých.*

František Rosypal se narodil 15. dubna 1922 v obci Bořenovice, nedaleko Kroměříže, v rodině drobného zemědělce. Středoškolská studia absolvoval na gymnáziu v Přerově. Po druhé světové válce a po znovuootevření českých vysokých škol započal studium bohemistiky a rusistiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, které dokončil na olomoucké univerzitě. Svou učitelskou dráhu zahájil roku 1948 na střední škole v Postřelmově u Zábřehu na Moravě. Odtud později přešel na osmiletou a jedenáctiletou střední školu v Přerově. V přerovském okrese později působil i jako školní inspektor. Za svou pedagogickou činnost byl v roce 1959 vyznamenán titulem Vzorný učitel.⁹

Vždy se hluboce zajímal o pedagogickou problematiku a aktuální úkoly v oblasti výchovy a vzdělávání, proto se vedle učitelského působení angažoval v nejrůznějších organizacích. Nejprve směřem k mládežnické a pionýrské organizaci, ve kterých zastával významné vedoucí funkce, a později se jeho zájem začal soustřeďovat především na organizační a koncepční otázky výchovy mladé generace, což ho vedlo k tomu, že začal pracovat jako metodik Oblastní správy ministerstva pracovních sil v Olomouci.

Když se stal v jedenačtyřiceti letech odborným asistentem na Katedře pedagogiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého, vyvrcholila i jeho odborná orientace na problematiku přípravy dělnického dorostu. Aktivně se podílel se na řešení úkolů v této oblasti a také byl garantem v organizování olomouckých symposií k přípravě mládeže pro dělnická povolání, pořádaných převážně v 70. letech a začátkem 80. let. Jejich obsahové náplně byly v této době vysoce ceněny pro svůj význam a přínos praxi. Vystoupení Františka Rosypala na těchto symposiích patřila vždy mezi hlavní a velmi pozorně sledované referáty. K problematice přípravy budoucích dělníků se vyjadřoval i na stránkách časopisu *Odborná výchova*, byl také spoluautorem učebního textu *Výchova*

---

⁹ Životopis zpracován na základě příspěvku Viléma Klegy: Významné životní jubileum vedoucího katedry výchovy a vzdělávání dospělých doc. PhDr. Františka Rosypala. In NAVRÁTIL, J. (red.). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakultas philosophica. Pedagogice-psychologica*. 1988, s. 157-159.

mládeže pro dělnická povolání (1974), a publikace Učeň a jeho svět (1978). Vytvořil také systém mimoškolní výchovy budoucích dělníků nazvaného Učňovská akademie.

Když se na Katedře pedagogiky Filozofické fakulty začala od poloviny 60. let věnovat pozornost také otázkám výchovy a vzdělávání dospělých, byl František Rosypal mezi těmi, kteří novou orientaci vítali a s porozuměním rozvíjeli. V tomto případě využil svých bohatých zkušeností z lektorského působení v Socialistické akademii a Československé vědecké společnosti a i z práce ředitele Večerní školy marxismu-leninismu v Přerově. Mimo jiné uplatnil i své koncepční a realizační poznatky z projektové činnosti, které získal při založení Lidové akademie a Lidové univerzity pro rodiče v Přerově.

Na katedře se zapojil do organizovaného výzkumu a podílel se na řešení jednoho z úkolů státního plánu výzkumu, nazvaného Základní teoretické a metodologické problémy výchovy a vzdělávání dospělých. Výsledkem byla, s využitím mezinárodní spolupráce, komparativní studie *Jugend und Erwachsene*, publikovaná v Actech UP¹⁰ v roce 1969. V tomto období zaujala F. Rosypala do jisté míry i historická tematika, výsledkem byla stať *Studium pracujících na středních školách v přerovském okrese v letech 1945–1965*, kterou zpracoval společně s F. Sedláčkem. Studie vyšla v roce 1970 ve *Sborníku k dějinám moravského školství II.*

Na základě disertační práce *Vztah mládeže a dospělých jako výchovný činitel*, získal v roce 1973 na Filozofické fakultě Univerzity Palackého diplom doktora filozofie a o tři roky později byl jmenován vedoucím Katedry pedagogiky. Po založení Katedry výchovy a vzdělávání dospělých na konci roku 1979 se stal prvním vedoucím tohoto pracoviště a v následujícím roce získal docenturu pro obor pedagogika.

Hlavní oblastí jeho odborného zaměření v rámci studijního oboru výchova a vzdělávání dospělých byla teorie výchovy dospělých a etika. Toto zaměření i výzkumná činnost s ním spojená vyústily ke zpracování studií *Výchova jako součást sociální role*

---

¹⁰ Acta UP je označení pro název sborníku: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakultas philosophica*, který vydává Univerzita Palackého v Olomouci.

mistra v socialistickém závodě (1981) a K pojetí složek komunistické výchovy (1983), které byly publikovány v Actech UP.

V letech 1986–1990 byla Katedra výchovy a vzdělávání dospělých určena za koordinační pracoviště výzkumného úkolu resortu školství nazvaného Celoživotní systém výchovy a vzdělávání dospělých a František Rosypal se stal předsedou rady tohoto integrovaného výzkumného úkolu. Řadu let byl také členem České komise pro vzdělávání dospělých při Ministerstvu školství Československé republiky a členem Krajské rady Severomoravského krajského národního výboru v Ostravě pro mimoškolní výchovu a vzdělávání. Vedoucím Katedry výchovy a vzdělávání byl až do doby svého odchodu do důchodu v roce 1987.

Celoživotní pedagogickou činnost Františka Rosypala provázela po celou dobu souběžně též veřejná a politická aktivita. Cestě ke komunistické straně, jejímž členem se stal hned v květnu 1945, předcházela účast v odboji v době války v ilegální studentské organizaci. Po osvobození pracoval ve vedoucích funkcích v ČSM, v KSČ, v ROH, v Socialistické akademii a v Československé vědecké společnosti v místech svých působíšť. Tato jeho činnost byla mnohokrát oceněna vyznamenáními, diplomy, čestnými uznáními, pamětními medailemi. Například v roce 1985 mu bylo uděleno státní vyznamenání Za obětavou práci pro socialismus.

Výběr z publikační činnosti

ROSYPAL, F. Jugend und Erwachsen. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc, 1969.

ROSYPAL, F., SEDLÁČEK, F. Studium pracujících na středních školách v přerovském okrese v letech 1945-1965. In HÝBL, František, FLOSS, Pavel (red.). *Sborník k dějinám moravského školství II*. Přerov : Vlastivědný ústav, 1970.

ROSYPAL, F., ČULÍK, F. a kol. *Výchova mládeže pro dělnická povolání*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1974.

HOMOLA, M., ROSYPAL, F., MĚCHUROVÁ, A. *Učeň a jeho svět*. Praha : SPN, 1978.

ROSYPAL, F. Výchova jako součást sociální role mistra v socialistickém závodě. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc, 1981.

ROSYPAL, F. K pojetí složek komunistické výchovy. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc, 1983.

ROSYPAL, F., DLABAČ, M. *K připravenosti mistra pro výchovnou práci*. Praha, 1988.

3.6 Kamil Škoda

---

* 16. 5. 1923 – † 2003

Andragog, pedagog, docent, PhDr., CSc.

Předmětem jeho odborného zájmu byly dějiny pedagogiky dospělých (andragogiky) a osvěty, srovnávací a obecná pedagogika dospělých.

Kamil Škoda se narodil v roce 1923 ve Vídni. Brzy potom se jeho rodina přestěhovala do Prahy, kde také prožil většinu svého života. Studoval městskou reálku a v roce 1941 úspěšně odmaturoval. Dva roky byl úředníkem v pojišťovně a potom působil jako učitel na učňovských školách.

Po válce se vrátil opět do školních lavic a stal se studentem nově zřízené Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, kterou absolvoval v roce 1951, a o rok později na ní získal též doktorát v oboru pedagogika. Již v době svých studií také uveřejnil svou zásadní studii k otázkám vzdělávání dospělých pro záhy zaniklý slovenský časopis *Ludovýchova*, ve kterém se v roce 1951 pokusil vymezit nejen pojem lidovýchovy, ale také objasnit vztahy různých pojmů z oblasti výchovně vzdělávací činnosti mezi dospělými, jako jsou zejména osvěta, osvětová práce, lidová výchova, apod. Zároveň zdůraznil nezbytnou a přímo naléhavou potřebu zabývat se teoreticky problémy a otázkami výchovy a vzdělávání dospělých, přičemž je jednoznačně zdůrazněno, že utvářené teoretické základy této oblasti výchovy musí tvořit organickou a logickou součást obecné pedagogiky. Současně poukázal také na to, jak výrazově odlišit praktickou činnost ve výchově a vzdělávání dospělých od její teorie, pro kterou považuje za nejvhodnější užívat termín pedagogika dospělých. (Škoda, 1996, s. 129)

Jako čerstvě graduovaný absolvent nastoupil v roce 1952 Kamil Škoda do výzkumného oddělení Osvětového ústavu v Praze, který byl v této době jediným odborným pracovištěm pro vzdělávání dospělých. V těchto obtížných letech se také formovalo jeho vědecké zaměření na oblast vzdělávání dospělých a kulturně osvětovou práci. Předpoklady pro tuto oblast měl výborné. Disponoval velkým kulturním rozhledem, odborným vzděláním a vynikající jazykovou erudicí. Mluvil nejen výborně německy a anglicky, ale také rusky a francouzsky. „*Jen doba byla mimořádně nepříznivá. Katedra lidovýchovy na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, vedená tehdy v duchu demokracie a humanity Masarykovým žákem Tomášem Trnkou, byla zrušena a vzdělávání dospělých deformované ideologizovanou komunistickou osvětou bylo v likvidaci*“ I přesto se rozhodl rozšířit si svůj odborný rozhled a v roce 1954 nastoupil do vědecké aspirantury. (Vymazal, 2004, s. 6)

Poté, co se koncem padesátých let podmínky na tomto poli začaly aspoň částečně zlepšovat, věnoval se Kamil Škoda pedagogickému působení v nově zřízené osvětové specializaci pro neučitelské obory na filozofické fakultě, kterou pomáhal zřídit. V teoretické oblasti spolupracoval s řadou autorů a institucemi nejen v Čechách, ale i na Slovensku.

Když se od roku 1961 začala organizovat teoretická práce v oblasti vzdělávání dospělých v rámci Státního plánu vědeckého výzkumu, byl Kamil Škoda mezi těmi, kteří tento záměr vítali a s porozuměním rozvíjeli. Jedním z výstupů tohoto plánu se stal spis *Teorie vzdělávání dospělých* (1964), který docent Škoda zpracoval společně s Jiřím Kotáskem. V této době to byla první kniha, která přinášela informace o teoretické práci v oblasti vzdělávání dospělých v Evropě.

Sekce státního plánu zabývající se mimoškolním vzděláváním dospělých byla později přeměněna v hlavní úkol, v jehož čele stál koordinátor František Hyhlík, a v rámci prvního dílčího úkolu, který zabýval teorií výchovy a vzdělávání dospělých, se vedení výzkumného týmu ujal právě Kamil Škoda. V sedmdesátých letech se též v rámci státního plánu výzkumu podílel na práci na *Encyklopedickém slovníku pedagogiky dospělých*, jehož hlavním organizátorem byl Jaromír Jedlička. Slovník byl ovšem v důsledku normalizace nedokončen, a tak v přípravném pojetí vyšlo jen několik málo svazků. Ze získaných materiálů vyšel později jednosvazkový *Slovník pedagogiky dospělých*, který byl vydán Ústavem školských informací při MŠ ČSSR v roce 1976. (Škoda, 1996, s. 134)

V 60. letech absolvoval Kamil Škoda úspěšně habilitační řízení a byl jmenován docentem pedagogiky. V tomto období se též ve své vědecké orientaci začal komplexněji soustřeďovat převážně na dějiny výchovy a vzdělávání dospělých a postupně k této problematice publikoval řadu studií. Z jejich bohatého výčtu je možno jmenovat například spisy *Stručné dějiny české osvěty* (1961), *Vybrané kapitoly z dějin české osvěty* (1968), *Příspěvky k dějinám české osvěty* (1972), dále publikaci *Dějiny osvěty v Československu 1918–1975* (1977), kterou zpracoval společně s P. Paškem. Za zmínku stojí i jeho další pozdější vydané studie, které se zabývají dějinami teorie výchovy a vzdělávání dospělých nejen u nás, ale i v zahraničí, jako je např. vysokoškolská učebnice *Dějiny pedagogiky dospělých* (1986), kterou vydal ve spolupráci s J. Gallem, dále publikace *Příspěvky k dějinám pedagogiky dospělých* (1991) nebo kniha *Kapitoly z dějin andragogiky* (1996). V neposlední řadě je možné odkázat i na jeho díla komeniologická. Spisy docenta Škody z oblasti komparativní andragogiky a dějin výchovy a vzdělávání dospělých mají pro andragogiku stále vysokou odbornou hodnotu a i v současnosti lze některá z nich považovat za díla zatím nepřekonaná.

Poměrně dlouhou dobu (1969–1977) byl Kamil Škoda ředitelem a vědeckým pracovníkem Ústavu pro výzkum kultury, v této funkci věnoval velkou pozornost především výzkumu kulturně-vzdělávací činnosti. Kromě toho úzce spolupracoval s osvětovým ústavem a vyučoval na katedře dějin a divadla a na katedře pedagogiky a psychologie.

V roce 1981 se stal vedoucím katedry výchovy a vzdělávání dospělých Filozofické fakulta UK. V nové funkci ovšem musel vzdorovat řadě obtížných tlaků a snažil se omezovat a tlumit nepříznivé tendence, kterými byla tato oblast postihována. I za těchto podmínek ovšem dokázal vytvářet příznivé prostředí pro konstruktivní práci. V této obtížné době se mu také dařilo udržovat užitečné zahraniční kontakty nejen s autory tehdejších socialistických zemí, ale i s pracovníky v andragogice na západě. V letech 1983 až 1984 pak pracoval ve sboru expertů UNESCO. (Vymazal, 2004, s. 6)

V rozmezí let 1986 až 1990 se také podílel na výzkumném úkolu resortu školství nazvaném *Celoživotní systém výchovy a vzdělávání dospělých*. Tento úkol měl za cíl vytvořit teoretická a praktická východiska pro výchovu a vzdělávání dospělých v 90. letech. Integrovaný úkol zahrnoval tři hlavní úkoly a koordinátorem jednoho z nich, nazvaného *Rozvoj osobnosti dospělého člověka v socialistické společnosti*, se stal právě Kamil Škoda, který jako jeho dílčí a přípravný výsledek zpracoval skriptum *Úvod do srovnávací pedagogiky dospělých* (1988). (Petřková, 1988, s. 151)

Převrat roku 1989 zastihl docenta Škodu již v důchodovém věku. Nové podmínky se pro něj staly pobídkou k další aktivitě. Dále pracoval na Katedře andragogiky a personálního řízení, pro kterou znamenal v neklidných dobách významnou pomoc. Spolupracoval také s Katedrou sociologie a andragogiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a s Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. (Vymazal, 2004, s. 6) Dále se věnoval publikační činnosti a v 90. letech předložil řadu komparativních a jiných studií.

Je nepsanou pravdou, že Kamil Škoda byl jednou z nejvýraznějších postav oboru andragogika, kterému se celoživotně věnoval a jehož vědecké základy pomáhal obětavě rozvíjet a budovat. I v nepříznivých podmínkách usiloval o kultivaci myšlení, o vzdělávání

dospělých a snažil se o zachování kontinuity demokratické a humanistické tradice v této oblasti (Vymazal, 2004, s. 6). Po mnoha stránkách mu vděčíme za nalezení cest a odpovědí v nezmapovaném andragogickém prostoru. Svou odbornou a vědeckou činností se velmi významně zasloužil o rozvoj komparativní andragogiky, dějin andragogiky a obecné teorie vzdělávání dospělých a patří bezesporu k těm osobnostem české andragogiky, jejichž podíl bude na tomto poli zřetelný i v dobách příštích.

Výběr z publikační činnosti

ŠKODA, K. *Jan Amos Komenský*. Praha : Orbis, 1957.

ŠKODA, K. *Stručné základy pedagogiky*. Praha : Výzkumný osvětový ústav, 1957.

ŠKODA, K. *Úvod do pedagogické psychologie pro osvětové pracovníky*. Praha : Výzkumný osvětový ústav, 1957.

ŠKODA, K. *Stručné dějiny české osvěty*. Praha : Osvětový ústav, 1961.

HYHLÍK, F., ŠKODA, K. *Umíte studovat?*. Praha : NPL, 1964 .

ŠKODA, K. *K teorii výchovy a vzdělávání dospělých*. Praha : SPN, 1965.

KOTÁSEK, J., ŠKODA, K. *Teorie vzdělávání dospělých*. Praha : SPN, 1966.

ŠKODA, K. *Kapitoly z dějin české osvěty*. Praha : Orbis, 1968.

ŠKODA, K. *Úvod do pedagogiky dospělých*. Praha : Osvětový ústav, 1971.

Príspevky k dejinám české osvěty. Praha : Ústav pro výzkum kultury, 1972.

ŠKODA, K., PAŠKA, P. *Dejiny osvety v Československu 1918-1975*. Bratislava : Obzor, 1977.

ŠKODA, K. *Samostatná práce s politickou literaturou*. Praha : Svoboda, 1978.

ŠKODA, K. *Vývoj výchovy a vzdělávání dospělých v Československu v letech 1945-1984*. Praha : Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, 1985.

GALLO, J., ŠKODA, K. *Dejiny pedagogiky dospělých*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986.

ŠKODA, K. *Vývoj výchovy a vzdělávání dospělých v Československu v letech 1921-1986*. Praha : Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, 1986.

ŠKODA, K. *Teorie výchovy a vzdělávání dospělých u nás a v zahraničí*. Praha : Horizont, 1987.

ŠKODA, K. *Výchova a vzdělávání dospělých : předmět pedagogické teorie : ke kritice buržoazního vývoje pedagogiky dospělých zvláště v NSR*. Praha : VN MON, 1987.

ŠKODA, K. *Školství ve Švýcarsku*. Praha : Ústav školských informací, 1989.

ŠKODA, K. *Úvod do srovnávací pedagogiky dospělých*. Praha : SPN, 1989.

ŠKODA, K. *Školství v Itálii*. Praha : Ústav školských informací, 1990.

ŠKODA, K. *Školství v Řecku*. Praha : Ústav školských informací, 1990.

ŠKODA, K. *Příspěvky k dějinám pedagogiky dospělých*. Praha : SPN, 1991.

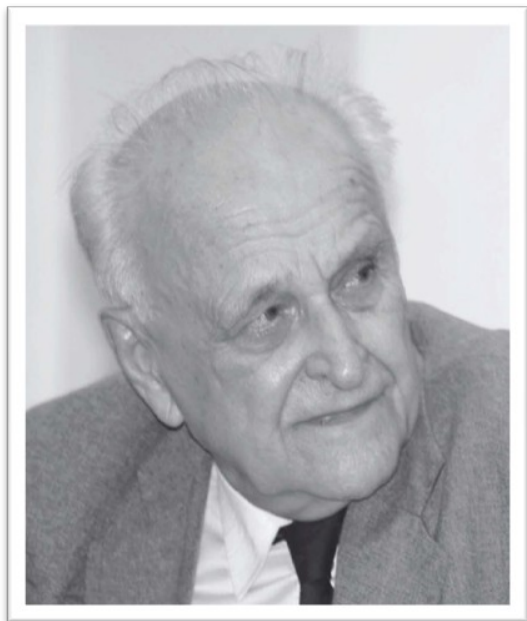
ŠKODA, K. *Komparativní andragogika*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994.

ŠKODA, K. *Kapitoly z dějin andragogiky*. Praha : Karolinum, 1996.

3. 7 Vladimír Jochmann

---

* 13. 9. 1923 – † 11. 9. 2008

**Andragog, pedagog, sociolog,
překladatel, docent PhDr.**

*Tvůrce koncepce integrální
andragogiky. Zasloužil se konstituování
studijního oboru andragogika na
FF UP v Olomouci a zavedení pojmu
andragogika do české terminologie.
Významně přispěl k rozvoji distančního
vzdělávání v Čechách a na Slovensku.*

Brněnský rodák, již jako student gymnázia vynikal šíří svých zájmů, býval stále obklopen knihami a v tom, co přečetl a čemu rozuměl, mu mohl konkurovat málokdo. Měl dar číst dvakrát rychleji než ostatní studenti a také velmi dobře ovládal francouzštinu a němčinu (Müller, 2008, s. 9). Svou jazykovou vybavenost využil později jako překladatel. Vysokoškolská studia absolvoval na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde studoval filozofii a sociologii u profesora Josefa Ludvíka Fischera, u něhož získal v roce 1948 doktorát z filozofie.

Po absolvování studia pracoval v letech 1950 až 1966 jako učitel na řadě typů škol a jako kulturní pracovník. V tomto období se také zasloužil o založení Krajského vlastivědného muzea v Olomouci. Ve třiačtyřiceti letech začal působit na Katedře pedagogiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého, kde se kromě pedagogické činnosti intenzivně zaměřoval na vědeckou a koncepční práci v oblasti vzdělávání dospělých.

Od první poloviny 60. let se podílel na Státním plánu vědeckého výzkumu, který vedl František Hyhlík. V rámci něho řešil například dílčí úkol Teoretické základy

pedagogiky dospělých, jehož výstupy vedly k tomu, že byl na katedře Pedagogiky FF UP v Olomouci ve studijním roce 1969/70 otevřen studijní obor Pedagogika dospělých v kombinaci se sociologií ve dvou větvích (podniková pedagogika a sociální pedagogika) a s umělecko-vědními obory. (Šmídová, 2008, s. 94) Hlavním tvůrcem této studijní koncepce byl právě Vladimír Jochmann, který již v této době usiloval o širší profilaci a chápání oboru pedagogika dospělých, koncepci tady můžeme označit za jakýsi zárodek koncepce integrální andragogiky.¹¹ Tato studijní kombinace přežila ovšem jen několik málo let a v sedmdesátých letech zanikla. V těchto letech, zároveň prožíval Vladimír Jochmann velmi těžkou životní zkoušku, protože v roce 1974 byl nucen Katedru pedagogiky z politických důvodů opustit, přičemž již jeden rok předtím měl zákaz jakýmkoliv způsobem se podílet na výuce.

Po odchodu z univerzity působil Vladimír Jochmann jako učitel obtížně převychovatelné mládeže na škole při psychiatrické léčebně ve Šternberku. Později začal pracovat jako čerpadlář vod, toto povolání, které bylo spojeno s přebýváním v maríngotce, mu umožnilo, aby se věnoval překladatelské práci pro samizdatovou edici *Prameny*, jejímž byl Vladimír Jochmann členem. Proto se objevuje mezi lety 1970–1990 mezera v jeho autorské tvorbě a až při četbě děl renomovaných autorů se dovídáme z tiráže knih, že právě docentu Jochmannovi vděčíme za překlady zásadních děl z francouzštiny, ať jde o obě zásadní historicko-politologické práce Alexise de Tocquevilla, či novodobé práce francouzských sociologů a filozofů, jako jsou Raymond Aron, Raymond Boudon či Alain Finkielkraut. Pominout nelze ani jeho překlady zásadních prací německy píšících autorů, jako je Viktor Frankl, Wolfgang Kraus, Ulrich Beck nebo Jan Patočka. (Dopita, 2008, s. 1015) Jeho překladatelské dílo je tedy úctyhodné a šíře oborů, které byl schopen překládat, je až udivující, výčet překladů není samozřejmě konečný. Překladatelské činnosti se věnoval až do konce svého života.

Na počátku 90. let se Vladimír Jochmann vrátil zpět na olomouckou univerzitu a stal se hlavním iniciátorem snah odlišit politicky a poněkud zkompromitovaný obor „výchova

---

¹¹ Koncepci integrální andragogiky, podrobněji přibližuje kapitola 1.2.

a vzdělávání dospělých“ novým názvem – andragogika. Svůj návrat na univerzitu zhodnotil těmito slovy:

„Když jsem se po krátkém přerušení vrátil na univerzitu, přidali mi jiní moudří lidé k sociologii zdiskreditovanou výchovu a vzdělávání dospělých – jinak odsouzené k zániku (,když myslíš, tak si to tady vem taky‘). Oprášil jsem starou koncepci a pro usnadnění použil pojem andragogika. Vysoce kvalifikovaní filologové neuměli zpočátku slovo ani vyslovit, ale časem se, jak se zdá, i u nás ujalo, částečně i s mou koncepcí integrální andragogiky (nebo aspoň andragogiky bez přívlastků).“ (1997, s. 2)

Vladimír Jochmann se v roce 1990 stal vedoucím nově pojmenované Katedry sociologie a andragogiky na FF UP v Olomouci a ihned po svém návratu započal její koncepční a personální obnovu. V této době vytvořil také koncepci integrální andragogiky, ze které dodnes vychází profilace studijního oboru andragogika na univerzitě v Olomouci, jehož obsah je do značné míry postaven na základech sociologie a zaměřuje se na široké spektrum problémů v oblasti vzdělávání dospělých, personálního managementu a sociální práce.

V období 90. let se také Vladimír Jochmann významně podílel na zavádění a rozvoji distančního vzdělávání v Čechách a na Slovensku. Výsledkem jeho snah bylo založení Střediska distančního vzdělávání při Katedře sociologie a andragogiky FF UP v Olomouci a po několika dalších letech založení Centra otevřeného distančního vzdělávání UP v Olomouci. (Šimek, 2008, s. 3)

Vedoucím Katedry sociologie a andragogiky byl až do roku 1994, kdy ho ve funkci vystřídal Dušan Šimek, poté dále na katedře přednášel, konzultoval a oponoval doktorské práce. Nepůsobil ovšem jenom na univerzitě, ale i v dalších institucích. Velmi mimořádná a záslužná byla jeho činnost ve Vzdělávací nadaci Jana Husa, kde působil od začátku jejího vzniku až do své smrti. Od roku 1994 byl členem její správní rady a až do roku 2005 jejím předsedou. Dále byl členem výkonného výboru Asociace institucí vzdělávání dospělých a hlavním zakladatelem a předsedou České asociace distančního univerzitního vzdělání, také patřil mezi členy České pedagogické společnosti a Masarykovy české sociologické společnosti.

Vladimír Jochmann patří bezesporu k těm osobnostem, které se velmi významně zasloužily o formování české andragogiky. Dvakrát se podílel na konstituování studijního oboru, poprvé v polovině 60. let a podruhé na počátku 90. let. V roce 1990 se zasloužil o zavedení pojmu andragogika do české terminologie a zřetelně tak odlišil dřívější dobou zatížené a poznamenané pojmy „pedagogika dospělých“ a „výchova a vzdělávání dospělých“. Nemalý přínos pro andragogiku představuje jeho koncepce integrální andragogiky, ze které dodnes vychází profilace studijního oboru Andragogika na Katedře sociologie a andragogiky na FF UP v Olomouci. Stejně nezanedbatelný je také jeho podíl na rozvoji a zavádění distančního vzdělávání v Čechách a na Slovensku. Docent Jochmann nebyl ovšem výjimečný jenom po profesní stránce, byl velmi oceňován i pro své neobyčejné lidské vlastnosti, vyznačoval se velkou skromností, laskavostí, velkorysostí a pracovitostí. Tyto vlastnosti z něj dělaly nejenom neobyčejného člověka, přítele, ale i učitele. Vladimír Jochmann svým celoživotním dílem výrazně ovlivnil rozvoj české a slovenské vzdělanosti a dovoluji si tvrdit, že jeho impozantní odkaz bude ještě dlouhou dobu inspirací pro andragogickou teorii a praxi.

Výběr z publikační činnosti

- JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1969.
- JOCHMANN, V. *Úvod do sociologie*. Olomouc : Krajský pedagogický ústav, 1969.
- JOCHMANN, V. *Úvod do sociologie výchovy*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1969.
- JOCHMANN, V. Andragogika a její pojetí. In: JOCHMANN Vladimír; BOČKOVÁ Věra (eds.). *Antologie textů k andragogice*. Olomouc, 1991.
- JOCHMANN, V. Výchova dospělých – andragogika. In *Varia sociologica et andragogica. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1992.
- JOCHMANN, V. Integrální andragogika. In *Andragogika. Sborník z teoretického semináře k pojetí andragogiky*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1994.
- JOCHMANN, V., KOUDELKA, F. *Logistika distančního vzdělávání*. Olomouc : Andragogé – Centrum otevřeného a **distančního vzdělávání** Univerzity Palackého, 2001.

Překlady z němčiny

- PATOČKA, Jan. *Co jsou Češi?* Praha : Panorama, 1992. (Přeložil s P. Koubou a I. Chvatíkem.)
- KRAUS, Wolfgang. *Kultura a moc. Proměna přání*. Olomouc : Votobia, 1993.
- FRANKL, Victor E. *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno : Cesta, 1994.
- FRANKL, Victor E. *Vůle ke smyslu. Vybrané přednášky o logoterapii*. Brno : Cesta, 1994.
- BECK, Ulrich. *Moc a protiváha moci v globálním věku: nová ekonomie světové politiky*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2007. (Přeložil s A. Bakešovou.)

Překlady z francouzštiny

- ARON, Raymond. *Esej o svobodách: zkoumání moderní civilizace*. Bratislava : Archa, 1992.

TOCQUEVILLE, Alexis de. *Demokracie v Americe I. a II. díl.* Praha : Lidové noviny, 1992.

ARON, Raymond. *Demokracie a totalitarismus.* Brno : Atlantis, 1993.

FINKIELKRAUT, Alain. *Destrukce myšlení.* Brno : Atlantis, 1993.

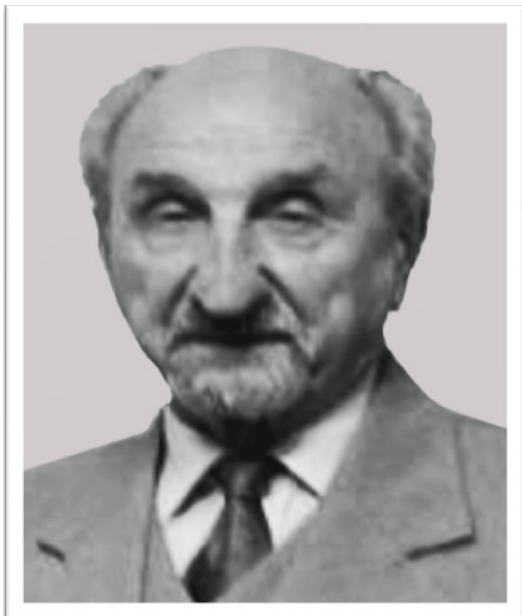
TOCQUEVILLE, Alexis de. *Starý režim a revoluce.* Praha : Academia, 2003. (Přeložil s Adrianou Borovičkovou.)

BOUDON, Raymond et. al. *Sociologický slovník.* Olomouc, 2004.

3.8 Antonín Malach

---

* 10. 11. 1926

Andragog, pedagog, docent, Ing., CSc.

programovaného učení, které u nás rozvíjel jako prostředek facilitace vzdělávání v oblasti profesní výchovy a vzdělávání. Předmětem jeho odborného a vědeckého zájmu je profesní vzdělávání, didaktika dospělých, řízení školství, odborné vzdělávání, vysokoškolská pedagogika, e-learning, ekonomie a management.

Antonín Malach je osobnost, o které se v souvislosti s andragogikou a vzděláváním dospělých mluvílo doposud jen velmi málo. Jeho životní příběh je však příkladem obdivuhodné činnosti, díky které dosáhl řady významných výsledků především v teorii a praxi profesního vzdělávání. Právě proto jsme považovali za vhodné věnovat mu v této práci čestné místo.

Životní příběh Antonína Malacha se začíná psát 10. listopadu 1926, kdy se narodil v malebné obci Kuničky v okrese Blansko. Po skončení druhé světové války začínal se srdcem plným ideálů působit jako učitel základní obecné školy v Moravském krasu, nedaleko své rodné obce. Venkovští žáci si ho oblíbili natolik, že ho doprovázeli i na cestě ze školy domů. Jeho životopis pak dále zaznamenává vojenskou službu, působení na několika dalších obecních a měšťanských školách, vysokoškolské studium strojního inženýrství, sedmileté vedení katedry Vysoké školy zemědělské v Nitře na Slovensku, včetně jeho angažovanosti na postu člena delegace OSN pro kontrolu příměří v Koreji.

Jeho další profesní dráha je pak neodmyslitelně spojena s jeho působením ve Středisku pro výzkum učebních metod a prostředků v Brně, které vedl od jeho založení

v roce 1968 až do roku 1987. V této pozici se mu podařilo dosáhnout řady významných výsledků především v oblasti programovaného vyučování, které přišlo do Evropy z USA koncem šedesátých let a které u nás dále rozvíjel jako prostředek facilitace vzdělávání v oblasti profesní výchovy. Řídil výzkum a realizaci výcviku specialistů, tvorbu souborů výcvikových pomůcek od sestavení profesigramů, přes programované učebnice a filmové seriály až po testy k ověření dosažených dovedností. Současně redigoval časopis *Programované učení* později *Modernizace vyučování*, který vycházel od roku 1969 a přinášel řadu článků o problematice programovaného učení, jeho teorie, metodologie atd.

Během téměř dvacetiletého působení ve zmíněném středisku se Antonínu Malachovi podařilo vypracovat řadu nových didaktických systémů nejen v teorii, ale i v praxi profesního vzdělávání a účastnil se řady výzkumných projektů realizovaných v této oblasti. Participoval například na základním výzkumu *Přeměny ve vzdělávání a v didaktické technice v období vědecko-technické revoluce*, jehož koordinátorkou byla prof. PhDr. Dana Tollingerová, CSc., která iniciovala zavedení a zkoumání programovaného učení v Československu a rovněž založila a vedla Laboratoř programovaného učení při pedagogickém ústavu Jana Amose Komenského Akademie věd ČSR.

V 70. letech pracoval Antonín Malach rovněž na dílčím úkolu Podniková výchova a vzdělávání dospělých státního plánu vědeckého výzkumu, jehož koordinátorem byl Emil Livečka. V rámci tohoto úkolu byl rozpracován tzv. nový didaktický systém, do kterého Antonín Malach zahrnul jako jeho významnou součást programované učení. Úvahy o povaze programového učení v návaznosti na tento výzkumný projekt obsahuje jeho dvoudílná publikace *Programové vyučování ve vzdělávání pracovníků* z roku 1977(1. díl) a 1978 (2. díl).

Výzkumy i zkušenosti z praxe, které poukazovaly na opodstatněnost programovaného vyučování v systému pedagogiky, vedly k jeho velmi intenzivnímu zavádění a rozvoji i v armádě. Tehdy Antonín Malach se svým týmem spolupracovníků realizoval kromě řady jiných výzkumů v této oblasti i rozsáhlé experimenty nazvané Páka a Prapor, které zjišťovaly možnosti začlenění programovaných textů a vyučovacích strojů K 121 do výuky řidičů tanků a obrněných transportérů OT-62. Na základě výsledků těchto

experimentů vytvořil společně se svým týmem metodiku technické přípravy řidičů, v níž jsou rozpracovány modely vyučovacích jednotek, potřeby didaktických prostředků s využitím programového vyučování. Díky velkému úsilí a podpoře centrálních orgánů a ochotě výrobních podniků se podařilo vytvořit celé soubory programovaných učebnic, série výcvikových filmů, soupravy fólií pro zpětný projektor, další trojrozměrné pomůcky až po testové soupravy k přezkoušení. „*Přínosem programovaného vyučování bylo také to, že umožnilo přesněji vymezit cíle výcviku tankových a automobilových specialistů a důkladněji analyzovat jeho obsah*“ (Malach, 2005, s. 18). Na tomto základě Malachův tým provedl také analýzu cílů obsahu výcviku, na jejichž základě vypracoval profesioqramy, v nichž byly jednoznačně vymezeny požadavky na vědomosti a dovednosti řidičů a dílenských specialistů.

Od roku 1973 se Antonín Malach společně s profesorem Vlastimilem Švecem podílel na několikaletém náročném výzkumu, ve kterém se kromě i jiných výzkumných záměrů věnovali porovnávání vyučovacích strojů, jejichž vlastnosti experimentálně ověřovali. Výsledky tohoto výzkumu posloužily ke stanovení pedagogických a technických požadavků na výrobu prvního mikroprocesorového systému k řízení výcviku Hvězda 1, na který v roce 1986 získal docent Malach patent. Tyto vyučovací mikropočítače vyráběla firma Metra Blansko a dodávala je do několika set tzv. automatizovaných učeben¹² u nás i v zahraničí. Vysoká technická úroveň a promyšlené pedagogické možnosti těchto zařízení představovaly tehdy středoevropskou špičku. Nový didaktický systém se stal také vzorem pro mnoho dalších pracovišť. O zdařilých výsledcích v pedagogické práci, moderním vybavení učebních prostor i o provedených výzkumech referoval Antonín Malach na národních i mezinárodních konferencích, včetně mezinárodních kongresů UNESCO, INTERREG nebo ELI.

Dalším předmětem odborného zájmu Antonína Malacha byly také trenažéry a simulátory, které sloužily k osvojování dovedností. Mezi nejznámější patřil především trenažér k výcviku řidičů, na jehož výzkumu i vývoji se Antonín Malach rovněž velmi intenzivně podílel. Na základě své expertní činnosti v této oblasti zpracoval například

---

¹² Vyučovací stroje byly součástí tzv. automatických učeben, kde byla zabudována tehdejší didaktická technika, zejména diaprojektor, filmový projektor s přední nebo zadní projekcí, epidiaskop apod. (Malach, 2005, s. 20)

třídílnou metodiku automobilního trenažérového výcviku ve spolupráci se závodem AOZ Olomouc, který vyvinul a po mnoho let vyráběl automobilní trenažéry. Na nich se začínaly učit celé generace řidičů. V menších množstvích byly vyvinuty i trenažéry pro další bojová vozidla a pro tanky.

Problematikou trenažérů a simulátorů se Antonín Malach zabýval i ve své kandidátské práci, na jejímž základě byl v roce 1973 jmenován kandidátem pedagogických věd. O několik let později vydal potom společně s Václavem Císařem první souborné dílo nazvané *Základy trenažérového výcviku* (1984), které se této oblasti věnovalo. Určitou zajímavostí je také to, že Antonín Malach byl jako znalec zván k soudním řízením, kde pomocí trenažéru porovnával způsob jízdy s požitím a bez požití alkoholu.

V roce 1980 byl Antonín Malach jmenován docentem pedagogických věd na Masarykově univerzitě v Brně, na jejíž Ekonomicko-správní fakultě působil od roku 1987 po celých dalších dvacet, během kterých se věnoval především vědecko-výzkumné činnosti. V 90. letech se ve spolupráci se vzniklými školskými úřady v okresech zabýval výzkumem řízení školství v souvislosti s reformou a restrukturalizací veřejné správy. Jeho publikace z té doby se týkají problematiky obce a školy, porovnání odvětvového a územního řízení školství i hodnocení stavu změn po sociálně-ekonomických přeměnách. V roce 1995 například publikoval studii *Transformace řízení školství ČR* a o dva roky později monografii *Stav a perspektivy řízení českého školství*.

Po roce 2000 též organizoval řadu aktivit směřujících k přípravě nového školského zákona a ve spolupráci s Centrem pro studium vysokých škol se zabýval i vysokoškolskou pedagogikou v podmínkách uplatňování boloňské deklarace, včetně tvorby interaktivních e-learningových multimediálních programů, např. na téma historický vývoj managementu nebo manažerské rozhodování v rámci Fondu rozvoje vysokých škol. V této souvislosti také hojně přispíval do odborných časopisů, např. do AULY. Věnoval se rovněž rozvoji odborného vzdělávání v návaznosti na vstup do Evropské unie a hledání optimálních řešení pořádáním mezinárodních konferencí a vydáváním odborných publikací. V roce 2006 až 2007 například v rámci projektu Evropského sociálního fondu organizoval rozsáhlý výzkum *Další vzdělávání pracovníků řemeslných profesí v Jihomoravském kraji*, jehož výstupem se stala publikace *Řemesla dnes* (2007), kterou publikoval s kolektivem autorů.

Na odborný přehled a orientaci Antonína Malacha ve zmíněné oblasti měly značný vliv jeho zahraniční zkušenosti. Absolvoval řadu zahraniční kurzů zaměřených na vzdělávací management, řízení veřejné správy, evaluaci škol. Aktivně se též účastnil odborných mezinárodních konferencí, např. v Oslu, Tromsø, Tallinnu nebo Budapešti. Jeho vědecké zaměření vedlo také k tomu, že se podílel jako hlavní či dílčí řešitel na řadě dalších významných výzkumných projektů, a to v kooperaci s národními i mezinárodními týmy. Byl například spoluředitelem výzkumných projektů *Rozhodovací procesy v řízení školství* (OECD 1995), *Analýza a porovnání činnosti školských úřadů a návrh systému státní správy a samosprávy ve školství* (MŠMT 1996), *Rozhodovací procesy v EU* (program Aktion s Rakouskem 1997–1999), *Evropská integrace v oblasti vzdělávání* (program Kontakt 1998–2000), *Rozhodování manažerů* (Fond rozvoje vysokých škol 2002), *Faktory rozvoje regionu* (Výzkumný záměr MŠMT 1999–2004). V letech 2002 až 2004 byl hlavním řešitelem výzkumného projektu *Samospráva podnikatelů jako fenomén občanské společnosti* (Grantová agentura ČR) atd.

Mimo jiné byl i organizátorem a odborným garantem několika konferencí, včetně mezinárodních – např. Vzdělávání a reforma veřejné správy (2001) Vzdělávání – brána k evropské integraci (2002), Odborné vzdělávání v podmínkách evropské integrace (2003), Podpora podnikání v regionech ČR a EU (2003), Strategie regionu a rozvoj podnikání (2004), Podpora podnikání evropskými fondy (Praha 2005), Nový školský zákon a české vzdělávání (2005), e-learning (s Ostravskou univerzitou 2006) atd.

Kromě působení na renomované Masarykově univerzitě v Brně působil ovšem docent Antonín Malach i v jiných institucích. Pro svoje odborné znalosti byl v roce 1990 požádán o spolupráci s Ústavem jaderného výzkumu v Jaslovských Bohunicích, kde se stal na dobu deseti let externím poradcem pro přípravu personálu jaderných elektráren. Od roku 2005 do roku 2006 byl též poradcem rektora a kancléřem soukromé vysoké školy Newton College v Brně. Kromě toho pracoval řadu let i v oborové komisi Teória vyučovania odborným technickým predmetom Ministerstva školstva SR a vyučoval profesní výchovu na veřejnosprávní akademii v Brně.

V současné době vyučuje na soukromé vysoké škole STING v Brně management veřejné správy a na soukromé vysoké škole Evropský polytechnický institut pedagogiku a řízení. Je odborným garantem vysokoškolského pracoviště Hodonín. Zabývá se řízením kvality absolventských prací a publikuje odborné články zabývající se spoluprací vysoké školy s aplikační sférou a působí jako člen redakční rady časopisů Eurofirma a Komora.cz.

V neposlední řadě je třeba zmínit se také o tom, že v odborném zaměření na oblast vzdělávání dospělých následoval Antonína Malacha i jeho syn doc. Josef Malach, který je současným děkanem pedagogické fakulty ostravské univerzity. I přesto, že je Josef Malach vystudovaným pedagogem, stejně jako jeho otec, orientuje se odborně na obecnou andragogiku a vzděláváním dospělých. Toto jeho zaměření na zmíněnou problematiku vyústilo ve zpracování řady publikací, z jejichž výčtu je možno jmenovat např. knihy *Andragogika* (2003), *Kapitoly z andragogiky* (2002) nebo *Efektivní metody vzdělávání dospělých* (2003).

Závěrem lze konstatovat, že docent Antonín Malach patřil mezi hlavní představitele výzkumu a realizace silné vlny programovaného učení, která koncem šedesátých let dvacátého století přišla do Evropy z USA. Za největší úspěch lze pokládat to, že v průběhu svého dvacetiletého působení ve Středisku pro výzkum učebních metod a prostředků v Brně se díky Antonínu Malachovi podařilo realizovat nový didaktický systém v praxi profesního vzdělávání a získat patent na výrobu prvního mikroprocesorového systému k řízení výcviku Hvězda 1. Své bohaté znalosti z oblasti programovaného učení a trenažérů shrnul ve svém díle *Základy výuky technické přípravy* (1986). Od 90. let se začal zaměřovat na celou paletu různých oblastí. Věnoval se problematice řízení školství v návaznosti na restrukturalizaci veřejné správy, otázkám rozvoje odborného vzdělávání v návaznosti na vstup do Evropské unie a také se zabýval vysokoškolskou pedagogikou, včetně tvorby e-learningových multimediálních programů. Antonín Malach je člověk s širokým rozhledem a obdivuhodnými znalostmi v řadě oblastí. O tom svědčí i jeho velmi rozsáhlá publikační činnost, která čítá na stovky článků, příspěvků v odborných sbornících a monografických publikacích s různým zaměřením. Některé z nich uvádí následující výběr z jeho bibliografie, jejich výčet samozřejmě není konečný.

Výběr z publikační činnosti

MALACH, A. *Modernizace technické přípravy : Vyučovací prostředky*. Brno : Středisko pro výzkum učeb. metod a prostředků, 1970.

MALACH, A. *Poznámky k současné etapě rozvoje programovaného učení a trenažérů v NDR*. Brno : Středisko pro výzkum učeb. metod a prostředků, 1970.

MALACH, A. a kol. *Programovaná učebnice řidiče*. Díl 1. Praha : Naše vojsko, 1970.

MALACH, A. *Místo programu ve vyučovacím systému*. Brno : Středisko pro výzkum učeb. metod a prostředků, 1971.

MALACH, A. *Automatizace kontroly průběhu a výsledků učení*. Brno : Středisko pro výzkum učeb. metod a prostředků, 1972.

D. TOLINGEROVÁ, MALACH, A. *Metody programování*. Hradec Králové : Pedagog. fakulta, 1973.

MALACH, A. *Programované vyučování ve vzdělávání pracovníků*. Díl 1. Praha : Socialistická akademie, 1977.

MALACH, A. *Programované vyučování ve vzdělávání pracovníků*. Díl 2. Praha : Socialistická akademie, 1977.

MALACH, A. *Trenažéry v odborném výcviku*. Praha : SNTL, 1977.

MALACH, A., CÍSAŘ, V. *Základy trenažérového výcviku*. Praha : SPN, 1984.

MALACH, A. *Programová učebnice řidiče tanku T-72*. Díl 1., Praha : Naše vojsko, 1985.

MALACH, A. *Základy výuky technické přípravy*. Praha : Naše vojsko, 1986.

MALACH, A. *Pedagogické programování pro výukový mikropočítač Hvězda 1*. Praha : Naše vojsko, 1988

MALACH, A. *Analýza vývoje školství v jihomoravském regionu*. Brno : Masarykova univerzita, 1996.

MALACH, A. *Stav a perspektivy řízení českého školství*. Brno : Masarykova univerzita, 1997.

MALACH, A. a kol. *Jak podnikat po vstupu do Evropské unie*. Praha : Grada Publishing, 2005.

MALACH, A. *Geneze od programovaného učení k e-Learningu*. Brno : Ostravská univerzita a Newton College, 2005.

MALACH, A. (ed.). *Nový školský zákon a rozvoj vzdělanosti*. Brno : Newton College, 2005.

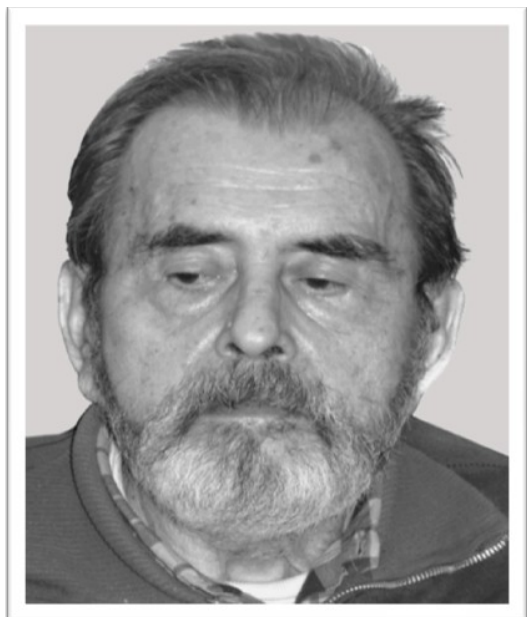
MALACH, A. *Teoretické a metodické aspekty institucionální podpory podnikání*. Brno : NEWTON College, 2006.

MALACH, A. a kol. *Řemesla dnes*. Brno : Masarykova univerzita, 2007.

3.9 Oldřich Pospíšil

---

* 11. 4. 1927

Andragog, pedagog, PhDr.

*Předmětem jeho odborného zájmu
je mimoškolní (zájmové) vzdělávání
dospělých a didaktika dospělých.*

Oldřich Pospíšil se narodil 11. 4. 1927 v Hradci Králové do rodiny poštovního úředníka, která se nedlouho poté přestěhovala do Prahy. Již od mala se u něj projevovalo velké hudební nadání, hrál na housle, piano, kytaru, později na kornet a další dechové nástroje. Miloval jazz a snil o tom, že se stane muzikantem.

Do jeho dalších životních plánů však krutě zasáhla druhá světová válka. Byl totálně nasazen v oblasti česko-německého pomezí, tehdy také získal kvalifikaci frézaře. Po skončení války studoval soukromou jazykovou školu a Vysokou školu politickou a sociální. Současně také působil jako člen redakce časopisu Jazz.

V období 50. let vykonával vojenskou službu v Josefově a po jejím skončení se vrátil do svého rodiště Hradce Králové, kde získal místo redaktora v časopise *Náš kraj – časopis lidové správy Hradeckého kraje*. V této době byl ovšem i dopisovatelem jiných listů, jako byly např. *Lidová demokracie*, *Národní výbory*, *Práce*, *Svobodné slovo* atd.

Přibližně v 60. letech přesídlil zpět do Prahy a začal působit jako vedoucí oddělení pro mimoškolní vzdělávání v Osvětovém ústavu (později Ústav pro kulturně výchovnou činnost), zde se zabýval koncepční činností v oblasti mimoškolního vzdělávání

a podporou a konzultační činností pro osvětová střediska v celé republice. V roce 1971 absolvoval na Pedagogické fakultě UK studium oboru pedagogika a čeština: učitelství pro školy II. cyklu a o dva roky později zde získal také doktorát z pedagogiky. Poté začal na fakultě působit jako odborný asistent. Odborně se zaměřoval především na oblast mimoškolního vzdělávání a didaktiku dospělých. Jeho orientace na tuto oblast a výzkumná činnost s tím spojená vyústily ve zpracování celé řady studií, z nichž je možno jmenovat např. publikace *Hodnocení mimoškolního vzdělávání dospělých* (1966), *Poslání a úkoly organizátora mimoškolního vzdělávání* (1970), *Zájmové mimoškolní vzdělávání a jeho terminologické problémy* (1970), *K realizaci zásad mimoškolního vzdělávání obyvatelstva* (1976). V roce 2001 vydal pak svou zásadní studii *Pedagogika dospělých – andragogika*.

Výběr z publikační činnosti

POSPÍŠIL, Oldřich. *Hodnocení mimoškolního vzdělávání dospělých*. Praha : Krajské osvětové středisko Středočeského KNV, 1966.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Náměty k pedagogické analýze : O předmětu a metodách pedagogické analýzy mimoškolního vzdělávání dospělých*. Praha : Krajské osvětové středisko Středočeského KNV, 1967.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Výstavba forem v mimoškolním vzdělávání dospělých*. Ostrava : Krajské osvětové středisko, 1967.

POSPÍŠIL, Oldřich. *O struktuře přednáškového cyklu*. Ostrava : Krajské osvětové středisko Středočeského KNV, 1968.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Príprava kurzov v kultúrno-výchovných zariadeniach*. Košice : Osvetový ústav, Kabinet, 1969.

POSPÍŠIL, Oldřich. *O struktuře zájmového kursu*. Ostrava : Profil, 1969.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Poslání a úkoly organizátora mimoškolního vzdělávání*. Brno : Krajské kulturně osvětové středisko, 1970.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Zájmové mimoškolní vzdělávání a jeho terminologické problémy*. Praha : Krajské osvětové středisko Středočeského KNV, 1970.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Pedagogické problémy doškolování kulturně výchovných pracovníků*. Ústí nad Labem : Krajské kulturní středisko, 1972.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Kvantitativní rozbor mimoškolní výchovy a vzdělávání obyvatelstva*. Ostrava : Krajské kulturní středisko, 1975.

POSPÍŠIL, Oldřich. *K realizaci zásad mimoškolního vzdělávání obyvatelstva*. Praha : Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1976.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Programové plánování výchovy a vzdělávání dobrovolných kulturně výchovných pracovníků*. Praha : Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1979.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Plánování kulturně výchovné činnosti*. Praha : Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1983.

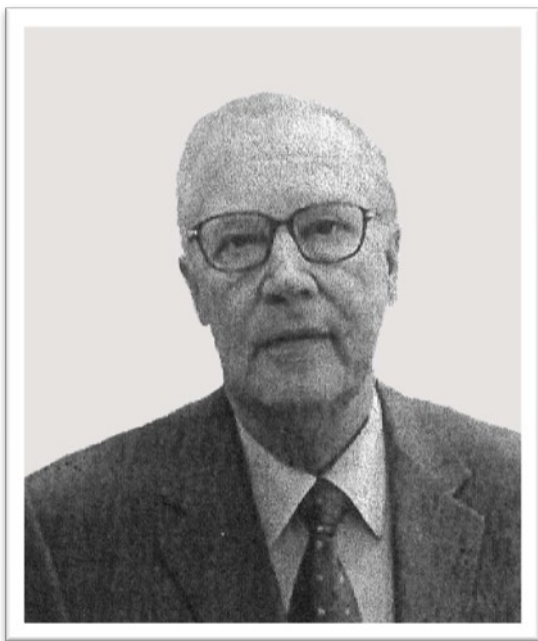
POSPÍŠIL, Oldřich. *Pedagogika dospělých – andragogika*. Praha : Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Výcvik v edukaci dospělých*. Praha : odborný pracovní ústav : Praha, 2001.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Andragogické aplikace*. Praha, 2001.

3.10 Jiří Kotásek

---

* 2. 12. 1928 – † 22. 8. 2006

A

Přední představitel a tvůrce české vzdělávací politiky, který se velmi výrazně angažoval v transformaci českého školství. Svou odbornou a vědeckou činností se zasloužil o rozvoj pedagogiky a jejích příbuzných disciplín, teorie vzdělávání dospělých a komparativní andragogiky.

profesor, PaedDr., CSc.

Jiří Kotásek se narodil za první republiky v Brně, kde prožil své dětství a studentská léta, která byla poznamenána nepříznivými okolnostmi okupace a války. V roce 1947 absolvoval Státní mužský učitelský ústav a jeho hluboký zájem o učitelskou profesi ho vedl k dalšímu studiu na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity, kde vystudoval obor učitelství biologie, geografie a občanské výchovy.

Po ukončení studia v roce 1950 zůstal na fakultě jako asistent a vedl zde semináře z didaktiky. Ve své vědecké práci se orientoval převážně na didaktiku a inspirován podněty sovětské pedagogické psychologie a německých empirických výzkumů rozvíjel metodologii pedagogiky v oblasti empirických výzkumů. V tomto období se také díky svým zahraničním cestám do Polska a Švédska, a zejména setkání s profesorem T. Husénem začal celoživotně zajímat o problematiku školských reforem. V roce 1953 složil rigorózní zkoušku z pedagogiky a psychologie. Během studia a po jeho ukončení působil jako učitel přírodopisu, zeměpisu a občanské nauky na druhém a třetím stupni školy. (Švecová, 1999, s. 170)

Jeho zájem o pedagogiku, její příbuzné disciplíny a dění ve školství, jej v roce 1954 přivedl k interní aspirantuře na Vysoké škole pedagogické v Praze, kde před oponenty O. Chlupem a O. Pavlíkem v roce 1958 úspěšně obhájil kandidátskou disertaci *Osvojování přírodovědných zákonů ve vyučovacím procesu*. (Švecová, 1999, s. 170)

Ve svých třiatřiceti letech začal působit v Ústavu pro dálkové studium Univerzity Karlovy v Praze, kde se vědecky a metodicky zaměřoval na rozvoj pedagogických institutů a zejména na problematiku vysokoškolského dálkového studia učitelů. Kromě toho se jako člen autorského kolektivu podílel na tvorbě celé řady vysokoškolských učebnic pedagogiky a didaktiky. (Vašutová, 2004, s. 83) V další vědecké linii se v tomto období jeho odborný zájem intenzivně zaměřil na oblast srovnávací andragogiky, obecné teorie vzdělávání dospělých a problematiku vzdělávání a učebních procesů v dospělosti.

Studoval českou tradici v oblasti tzv. teorie osvěty a zahraniční práce o vzdělávání dospělých sovětské, polské, německé a anglické provincie a obohacoval teorii vzdělávání dospělých o nové poznatky. Za nový a důležitý fenomén ve středoškolském a vysokoškolském vzdělávání považoval rozvoj studia při zaměstnání, na které se soustředil i v rámci své vědecké a publikační činnosti. V této době vyšla například monografie *Pedagogické problémy vysokoškolského studia pracujících* (1964), kterou zpracoval s F. Hyhlíkem a A. M. Dostálem, a další studie. (Švecová, 1999, s. 171)

Od roku 1961 se podílel na Státním plánu vědeckého výzkumu, který řešil nejzávažnější a aktuální problémy v oblasti výchovy a vzdělávání dospělých. Jedním z důležitých úkolů státního plánu bylo zmapovat rozvoj a stav teorie vzdělávání dospělých. Tohoto úkolu se ujal právě Jiří Kotásek ve spolupráci s Kamilem Škodou, se kterým společně vydal publikaci *Teorie vzdělávání dospělých* (1964), což byla v této době první kniha, která přinášela informace o teoretické práci na tomto poli v Evropě (Vymazal, 2004, s. 6).

V roce 1964 předložil jako výsledek svých teoretických, praktických a srovnávacích studií habilitační spis o vzniku, vývoji a teoretických koncepcích vzdělávání dospělých *Příspěvky k teorii vzdělávání dospělých*, na jehož základě byl jmenován docentem. (Švecová, 1999, s. 171)

Aktivní činnost ve Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a také jeho výborná jazyková vybavenost mu umožnily podniknout několik zahraničních cest, díky nimž se blíže seznámil se západními pedagogickými teoriemi a zkušenostmi. Svými

novými poznatky ovlivňoval nejen problematiku vzdělávání dospělých, ale také pedagogiku volného času a srovnávací pedagogiku. Byl také jedním z prvních, kdo k nám přinesl koncept celoživotního vzdělávání, který byl iniciován organizací UNESCO a Radou Evropy. Upozornil rovněž na pedagogické aspekty seznamování dospělých s výsledky vědeckého poznání, za což mu byla v roce 1967 udělena Cena ČSAV za popularizaci vědy. (Švecová, 1999, s. 171)

V 60. letech se začal angažovat v UNESCO a jako jeho konzultant byl pověřen vedením týmu mezinárodního projektu zabývajícího se srovnávací analýzou soustav přípravného učitelského vzdělávání v zemích západní i východní Evropy. Výsledky projektu předložil v roce 1967 na mezinárodní konferenci expertů. V rámci svého působení v UNESCO a svých prací o celoživotním vzdělávání a vzdělávání učitelů dosáhl profesor Kotásek mezinárodního věhlasu a uznání. Později se jeho srovnávací studie *Current Problems of Teacher Education* (1970) a *L'idée d'éducation permanente dans la réforme actuelle des systèmes éducatifs et de la formation des maîtres* (1972) staly jedním z podkladů pro tvorbu zásadní publikace UNESCO *Learning to be* (1972), redigovanou J. Faurem. (Walterová, 2006, s. 128)

Druhá výrazná oblast vědecké práce Jiřího Kotáska ve druhé polovině 60. let je spojená s jeho výzkumnou prací v mezioborovém týmu Československé akademie věd, jejímž výsledkem bylo vydání publikace *Civilizace na rozcestí* (1969, Richta a kol.). Jiří Kotásek a další čeští pedagogové v této studii přiblížili kritickou analýzu tehdejšího školství a poukázali na nutnost širokého všeobecného vzdělávání středoškolské úrovně a individualizace učení žáků s důrazem na procesy učení lidí ve všech životních situacích.

Významnou etapou odborného působení Jiřího Kotáska byla také jeho vědecká, organizační a koncepční činnost v Československé pedagogické společnosti (ČSPS), která sdružovala výzkumné pracovníky, publikující vysokoškolské pedagogy a školské odborníky. Profesor Kotásek byl jejím spoluzakladatelem a v roce 1968 se stal jejím vědeckým tajemníkem a později předsedou, významně se podílel na formulaci programu a koncipování profilu této společnosti, která v dané době ovlivňovala vědeckou metodologii a zaměření české pedagogiky. Sjezdy pořádané ČSPS se staly nejen

přehlídkou vědecké práce, ale i prostředkem kritiky oficiální školské politiky. (Walterová, 2004, s. 128)

V napjaté posrpnové atmosféře Jiří Kotásek veřejně publikoval kritické stanovisko ke vstupu vojsk Varšavské smlouvy a hájil nezávislost vědeckého bádání. V důsledku těchto postojů, mezinárodních aktivit a publikační činnosti mu byla v období normalizace zakázána pedagogická, publikační a jiná veřejná činnost, včetně výjezdů na Západ a také zastaveno řízení k jeho jmenování profesorem. (Walterová, 2004, s. 129) Jiří Kotásek prožíval hluboké životní zklamání z toho, že byl vzdálen od života pedagogické komunity a možnosti ovlivňovat budoucí učitele ve své pedagogické činnosti. Po první vlně ideových a existenčních represí se zejména díky podpoře tehdejšího prorektora UK profesora Kraemera mohl podílet na práci týmu zabývajícího se informačním systémem pro školství a pedagogiku, koncepcí vzdělávání učitelů i metodologickými otázkami pedagogiky a oborových didaktik. Některé jeho práce z této doby byly publikovány jako anonymní samizdaty nebo vydány pod jmény jiných autorů.

V 80. letech, kdy došlo k jistému politickému uvolnění, byl Jiří Kotásek přijat jako vědecký pracovník do nově se koncipující instituce Ústavu rozvoje vysokých škol. Zde se zaměřoval na studium vysokoškolských systémů a metodologii jejich výzkumů, vysokoškolské pedagogiky, zvláště pedagogické přípravy vysokoškolských učitelů. Podílel se na návrhu dvojstupňového vysokoškolského studia, který byl předložen rektorům vysokých škol koncem osmdesátých let. Tehdy se ovšem tento návrh nesetkal s pochopením, předešel však svoji dobu a později další vývoj vysokých škol potvrdil jeho progresivnost. (Walterová, 2004, s. 130) V této souvislosti je vhodné zmínit se alespoň ve zkratce o tom, že byl také velkým obhájcem univerzitní magisterského studia pro učitele všech stupňů škol a velmi také prosazoval vznik zákona o pedagogických pracovnících.

Po sametové revoluci v roce 1989 začal Jiří Kotásek znovu veřejně působit. Vrátil se na Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy, kde byl v lednu 1990 jmenován profesorem a současně děkanem. Ihned po svém zvolení zahájil legislativní, organizační a personální obnovu katedry. Vyučoval srovnávací pedagogiku a vybraná témata obecné pedagogiky. Mimo jiné se účastnil přípravy nového vysokoškolského zákona a zpracovával podkladové

studie o stavu československého školství jako východisko pro jeho posouzení experty OECD.

V průběhu 90. let se Jiří Kotásek věnoval převážně vzdělávací politice, oblasti, která v minulém politickém kontextu neměla vědeckou bázi. V této době začal rozvíjet její teoretické základy a zasloužil se o její praktické uplatnění. Výrazně se angažoval v transformaci českého školství a s tímto tématem vstupoval jak do evropské, tak i mezinárodní politiky. Již v první fázi transformace českého školství vytvořil na fakultě pedagogiky odborný tým, s nímž formuloval ideová východiska jednoho z prvních projektů vzdělávací reformy *Budoucnost vzdělávání a výchovy v obnovené demokratické společnosti a ve sjednocující se Evropě* (1991). „Participoval na tvorbě expertní studie *Vysoké školství* (1991), která byla východiskem pro evaluaci českého vysokého školství examinátory OECD, vedl projekt *Evropská perspektiva českého školství* (1994–1996), podílel se na projektu Rady Evropy zaměřeném na vzdělávací reformy (1995) a na přípravě významného dokumentu OECD *Zprávy o národní politice ve vzdělávání: Česká republika* (1996).“ (Walterová, 2006, s. 131)

V roce 1994 se stal vědeckým pracovníkem Střediska vzdělávací politiky při Ústavu výzkumu a rozvoje školství, kam přešel po ukončení funkce děkana, a reprezentoval Českou republiku v řadě mezinárodních organizací. Významná byla zejména jeho činnost člena České komise UNESCO a delegáta ČR v řídící radě Centra pro výzkum a inovace ve vzdělávání OECD (CERI) či delegáta ČR v Evropské síti pro politiku vzdělávání učitelů při Evropské komisi. V letech 1992–1996 zastával také funkci viceprezidenta Světové rady společností pro srovnávací politiku.

Ve svých osmašedesáti letech přijal funkci poradce ministra školství v oblasti vzdělávací politiky, v níž působil celá další léta. „*Uplatňoval v ní nejen svou vysokou expertnost, ale také značnou dávku strategie a diplomatického jednání a smysl pro praktické uplatnění teoretického fundamentu vzdělávací politiky, k jehož zvědečtění významně přispěl*“ (Walterová, 2006, s. 132).

Zlomový bod v odborné kariéře Jiřího Kotáska nastal v roce 1999, kdy byl pověřen vedením týmu, který zpracovával stěžejní dokument české vzdělávací politiky *Národní*

program rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílou knihu, zveřejněný v roce 2001. „Těto práci, kterou později označil za jeden z nejobtížnějších, ale i nejzajímavějších úkolů, který v životě řešil, věnoval podstatnou část své odborné kapacity“ (Walterová, 2006, s. 132).

V letech 1999–2004 se jako pracovník Ústavu výzkumu a rozvoje školství podílel na výzkumném záměru *Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu*. Výstupy jeho výzkumu byly publikovány v několika sbornících a v monografii *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti* (Walterová a kol.). V nich se profesor Kotásek zabýval jednak transformací školy, vzdělávací politikou a budoucností školy a vzdělávání ve společnosti vědění. V posledních letech svého života se soustřeďoval právě na otázky pedagogické futurologie.

Při všech svých náročných aktivitách nepřestal nikdy profesor Kotásek působit na Pedagogické fakultě UK v Praze při výchově vysokoškolských učitelů. V posledních letech svého pedagogického působení se věnoval zejména vedení doktorandů a vedení kurzů srovnávací pedagogiky a vzdělávací politiky. Působil také ve funkci předsedy habilitačních komisí, v nichž podpořilgraduaci nové generace odborníků, a jako členovi vědeckých rad v Asociaci děkanů pedagogických fakult se mu podařilo prosadit mnohé progresivní změny posilující prestiž pedagogických fakult.

Svojí celoživotní pedagogickou a vědeckou činností Jiří Kotásek výrazně přispěl k rozvoji pedagogické vědy a českého školství. Byl jedním z prvních pedagogů, kteří u nás začali rozvíjet koncept celoživotního vzdělávání, který později aplikoval především na vzdělávání učitelů, jemuž také věnoval značnou část svých výzkumů a odborných publikací. Ve své době si také uvědomoval rozšiřující se sféru vzdělávání a svou pozornost zaměřil na problematiku vzdělávání dospělých. V této oblasti vědecky rozvíjel především oblast srovnávací andragogiky a obecné teorie vzdělávání dospělých. Zasloužil se také o rozvoj obecné didaktiky a jeho argumentace ve prospěch oborových didaktik přispěla k posílení jejich vědeckého statusu.

Jako vynikající komparatista vzdělávacích soustav a analýz vzdělávacích reforem se výrazně podílel na formování srovnávací pedagogiky a jeho práce v této oblasti doznaly

svého ocenění i v zahraničí. Na počátku devadesátých let u nás budoval vědecké základy vzdělávací politiky a významně se angažoval v transformaci českého školství. V neposlední řadě je třeba připomenout jeho velkou angažovanost v řadě mezinárodních a evropských projektů a organizací.

Jiřího Kotáska lze právem označit nejen za pedagoga, učitele a vědce, ale také za přední osobnost a tvůrce naší vzdělávací politiky, angažovaného komparatistu, pedagogického futurologa a andragogického myslitele, který si díky své odborné a vědecké činnosti v oblasti vzdělávání dospělých právem zaslouží být zařazen mezi významné osobnosti andragogiky.

Výběr z publikační činnosti

KOTÁSEK, J. Pedagogická diagnostika žáků a třídy v práci třídního učitele. Individuální vedení žáků. In BLÍŽKOVSKÝ, B., aj. *Příručka třídního učitele*. Praha : SPN, 1963, s. 62–83, 104–116.

KOTÁSEK, J. Formy a metody vysokoškolského studia pracujících. In DOSTÁL, A. M. (red.). *Pedagogické problémy vysokoškolského studia pracujících*. Praha : SPN, 1964, s. 111–145.

KOTÁSEK, J. Vyučovací proces. In PEŠEK, Z. (ed.). *Didaktika : učebnice pro pedagogické instituty*. Praha : SPN, 1964, s. 62–92.

KOTÁSEK, J. *Rozvoj myšlení žáků ve vyučování*. Praha : Ústav pro dálkové studium učitelů na UK, 1964.

KOTÁSEK, J. Leisure – a field of action for adult education. In *Adult Education and Leisure in Contemporary Europe : Proceedings of a Conference Organized by the Czechoslovak Commission for UNESCO in Association with UNESCO*. Prague : Orbis, 1965, s. 21–41. (Vedoucí týmu.) Česky *Volný čas jako akční pole vzdělávání dospělých*. Praha : Orbis, 1965. (Rovněž rusky a francouzsky.)

KOTÁSEK, J. *Poznámky o poválečném vývoji učitelského vzdělávání*. Praha : Ústav pro učitelské vzdělávání na UK, 1966.

KOTÁSEK, J., ŠKODA, K. *Teorie vzdělávání dospělých*. Praha : SPN, 1966.

RICHTA, P., aj. *Civilizace na rozcestí*. Praha : Svoboda, 1969. (Člen autorského kolektivu.)

KOTÁSEK, J. *Prognóza vývoje učitelského vzdělání v ČSR*. In PEŠEK, Z. (red.). Praha : Ústav pro učitelské vzdělávání na Univerzitě Karlově, 1970.

KOTÁSEK, J. *Studie o permanentní výchově a učitelském vzdělávání*. Praha : Krajský pedagogický ústav, 1970.

KOTÁSEK, J. *The Current Teacher-Training Situation. UNESCO, International Commission on the Development of Education*, Paris : 1971. – *Prospects in Teacher Training. UNESCO, International Commission on the Development of Education*, Paris : 1971. Studie využity In: *Lerning to be*. Faure, E. (ed.). Paris : UNESCO, 1972.

KOTÁSEK, J. L'idée d'éducation permanente dans la réforme actuelle des systèmes éducatifs et de la formation des maîtres In *L'école et l'éducation permanente: Quatre études*. Paris : UNESCO, 1972, s. 182–246.

KOTÁSEK, J. *Sovětské učitelské vzdělávání v období dovršení přechodu k všeobecnému střednímu vzdělávání mládeže*. Praha : Ústav pro učitelské vzdělávání na Univerzitě Karlově, 1973.

KOTÁSEK, J. *Hranice a struktura výchovy jako oblasti komunikace vědecko-pedagogických informací*. Praha : Ústav školských informací, 1974.

KOTÁSEK, J. *Obsahový a organizační model pedagogicko-psychologické přípravy učitelů vysokých škol*. Praha : Ústav rozvoje vysokých škol, 1982.

KOTÁSEK, J. *Systémové inženýrské přístupy k projektování a hodnocení výuku*. Praha : VÚIS ČVUT, 1983.

KOTÁSEK, J., KOUCKÝ, J. *Možnost realizace víceetapového studia na vysokých školách v ČSSR*. Praha : Ústav rozvoje vysokých škol ČSR, 1988.

3.11 Jindra Kulich

---

* 7. 4. 1929 – † 2009

**Andragog, pedagog, emeritní profesor
Univerzity Britské Kolumbie
ve Vancouveru.**

*Byl světově uznávaným odborníkem v oblasti
komparativní andragogiky. Během své
profesní kariéry se věnoval především teorii
a praxi vzdělávání dospělých (Adult
Education).*

Čechokanaďan Jindra Kulich se narodil v Praze, kde prožil své dětství a studentská léta. V roce 1951 emigroval do zahraničí a přes Rakousko a Dánsko se dostal až do Kanady, kde se usadil natrvalo. V 50. a 60. letech pracoval ve Vancouveru jako koordinátor populárního studijního diskusního programu známého jako *Living-Room Learning*, zaměřeného nejprve na oblast Vancouveru a okolí a později rozšířeného na celou Britskou Kolumbii. Cílem programu bylo šířit neformální vzdělávání dospělých prostřednictvím studijních a zároveň diskusních skupin, které se podle vlastního uvážení zabíraly rozličnými tématy, např. z oblasti výtvarného umění, humanitních disciplín, ekonomiky apod.

Ve stejném období také studoval na Univerzitě Britské Kolumbie (UBC), kde získal v roce 1961 titul Bachelor of Arts (bakalář umění) ve slovanských a germánských studiích. Jeho evropské zázemí a studium na UBC z něj do určité míry učinily lingvistu. Kromě češtiny a angličtiny, ovládá němčinu, dánštinu a pasivně pak norštinu, polštinu, srbochorvatštinu a švédštinu. Poté pracoval jako ředitel pro vzdělávání dospělých pro školní okres 70 v Port Alberni. V roce 1964 se vrátil ke studiu na UBC a absolvoval postgraduální studium, na jehož základě dosáhl v roce 1966 titulu Master of Arts (magistr umění) ve vzdělávání dospělých. (1978, s. 3)

Po absolvování studia začal pracovat v Centru pro celoživotní vzdělávání na Univerzitě Britské Kolumbie (Centre for Continuing Education, U. B. C.) jako ředitel oddělení pro krátké kurzy a konference, byl i koordinátorem vzdělávání pro dospělé a správcem diplomového programu. UBC byla v tomto čase ojedinělá mezi ostatními univerzitami v Kanadě právě tímto oddělením, kde pracovali zaměstnanci na plný úvazek a organizovali, koordinovali a administrovali krátkodobě kurzy a konference. J. Kulich byl po celou dobu také členem Katedry vzdělávání dospělých (Department of Adult Education), s níž centrum UBC velmi úzce spolupracovalo. Celou jeho profesní kariéru současně provázela jeho vědecký a odborný zájem o oblast komparativní andragogiky. V tomto oboru je také profesor Jindra Kulich světově uznávanou kapacitou, k čemuž významně přispěla i jeho excelentní jazyková vybavenost. Je autorem celé řady článků a knih vztahujících se k této tématice a významně se zasloužil o rozvoj andragogiky v této oblasti.

V roce 1974 se stal Jindra Kulich odborným asistentem ředitele UBC centra a krátkodobě působil i jako jeho zástupce. Ve svých devětačtyřiceti letech byl jmenován ředitelem centra UBC a v této funkci setrval až do roku 1988. (1978, s. 3) Během jeho působení v této funkci došlo k významnému rozvoji centra a jeho vzdělávacích programů pro dospělé, které patřilo k největším v Kanadě. Jeho evropské kořeny, vědecko-výzkumná orientace a působení na UBC mu také umožnily získat mnohé významné granty, které mu umožnily cestovat po celé Evropě a v jejích rámci se zabývat problematikou vzdělávání dospělých.

Během svého působení v Kanadě stále udržoval vztahy s českými andragogy a po roce 1989 se ochotně zapojil do úsilí o zkvalitnění českého vysokého školství. Během svých pobytů v Čechách se účastnil řady konferencí a přednášel na univerzitních andragogických pracovištích v Praze, Olomouci a Bratislavě. Ojedinělý byl zejména jeho projekt zaměřený na zkoumání dějin vzdělávání a sebevzdělávání dospělých, kdy se na základě studia románů a povídek, které zobrazují život v 19. století, snažil přiblížit obraz toho, jaké měli naši předci vzdělávací zájmy a jak se vzdělávali. Předmětem jeho zkoumání se stala středoevropská, východoevropská a skandinávská krásná literatura. Součástí tohoto projektu je i studie *Vzdělávání dospělých v 19. století v zrcadle české*

krásné literatury, která byla publikována v Actech UP v roce 2005 a později i v časopise *Andragogika* (2007, 2008).

Za svoji celoživotní neúnavnou teoretickou a praktickou činnost byl Jindra Kulich vyznamenán řadou ocenění, v roce 1977 získal například cenu instituce Northwest Adult Education Association Oceánie za vynikající přínos do oblasti vzdělávání dospělých a v roce 1981 cenu Outstanding Adult Educator Award (vynikající andragogog), kterou mu udělila Pacifická asociace celoživotního vzdělávání. (Tokárová, Lukač, 2009)

Výběr z publikační činnosti

KULICH, J. *The role and training of professional and volunteer adult educators in Czechoslovakia*. Vancouver : University of British Columbia, 1966.

- KULICH, J. *The Role and Training of Adult Educators in Czechoslovakia*. Vancouver : Faculty of Education and Department of University Extension, University of British Columbia, 1967.
- KULICH, J. *Training of adult educators in East Germany*. Vancouver : University of British Columbia, 1969.
- KULICH, J. *Adult education in continental Europe*. Vancouver : Centre for Continuing Education, University of British Columbia, in co-operation with the International Council for Adult Education, 1982, 1984, 1987, 1990.
- KULICH, J. *The role and training of adult educators in Poland*. Vancouver : Centre for Continuing Education, University of British Columbia, 1971.
- KULICH, J. *Training of adult educators and adult education research in Hungary*. Vancouver : Centre for Continuing Education, University of British Columbia 1973.
- KULICH, J. *Training of adult educators in East Europe*. Vancouver : Centre for Continuing Education, University of British Columbia, in co-operation with the International Council for Adult Education , 1977.
- KULICH, J. *The Polish folk high schools*. Vancouver : Centre for Continuing Education, University of British Columbia, 1978.
- KULICH, J. *The Universities and Adult Education in Europe (with Wolfgang Kruger)*. Vancouver : Centre for Continuing Education, University of British Columbia, in co-operation with the International Council for Adult Education, 1980.
- KULICH, J., LEIRMAN, W. *Adult Education and the Challenges of the 1990s*. London: Croom Helm, 1987.
- KULICH, J. *Výchova a vzdělávání dospělých v Kanadě*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1994.
- KULICH, J. *Grundtvig's Educational Ideas in Central and Eastern Europe and the Baltic States in the Twentieth Century*. Copenhagen : Forlaget Vartov, 2002.

3.12 Pavel Hartl

---

* 23. 1. 1934

Andragog, psycholog, psychoterapeut, pedagog, docent, PhDr.

Významný český psycholog, který se odborně orientuje na psychoterapii, psychopatologii a pedagogickou psychologii dospělých. Zejména v období 90. let se zasloužil o rozvoj vědeckých kontaktů s národními a mezinárodními organizacemi, které se zabývají vzděláváním dospělých, a významně se podílel na organizování různých odborných aktivit v této oblasti.

Pavel Hartl se narodil 23. ledna 1934 v Praze do rodiny právníka, který byl podle jeho názoru mužem tak logickým a racionálním, že se narodil přesně devět měsíců ode dne, kdy si vzal za ženu jeho matku. Jeho matka byla velmi vřelou a všemu otevřenou ženou, která vyučovala výtvarné umění a ruční práce a zahalila ho takovým množstvím lásky a péče, že se jeho otec podle něj stal ještě mnohem přísnějším pedantem než předtím, protože žárlil na všechnen ten cit, který mu dávala. (Levy, 94, s. 16)

Za svých studentských let byl Pavel Hartl členem Skauta, organizace, kterou zakázali komunisté hned poté, co se v roce 1948 chopili moci. Ovšem i přes tento zákaz pokračoval jeho oddíl ve schůzkách, a to až do 17. května 1949, než byl zatčen jejich skautský vedoucí a šest jeho členů, včetně Hartla. Skautský vedoucí byl odsouzen k 20 letům vězení a Hartl byl několik týdnů vězněn na Pankráci a v Ruzyni a v létě téhož roku postaven před soud. Trestní stíhání bylo nakonec vzhledem k věku zastaveno, byl ale vyloučen z gymnázia. Stal se tak pravděpodobně nejmladším skautem, který stanul před Státním soudem.

Pavel Hartl se stal dělníkem na stavbě, později v pivovaře. Po jednom roce manuální práce začali komunisté posílat příslušníky pracující třídy na studia a Hartl se vrátil na

stejnou školu, ze které byl předtím vyloučen. Ředitel to nesl velmi nelibě, ale nemohl se postavit továrně ani odborům, takže Hartlovi bylo dovoleno složit maturitní zkoušku. Jelikož však nedostal doporučení na vysokou školu, musel se stát opět dělníkem. (Levy, 94, s. 16) Živil se jako laborant ve Výzkumném ústavu potravinářské technologie, poté jako dělník ve firmě Křížík a dále jako řidič nákladních automobilů ČSAV Zlíchov, a to až do té doby, než byl povolán na vojnu.

Po nástupu do armády byl Pavel Hartl kvůli své skautské minulosti přidělen do speciální dekontaminační jednotky politicky nespolehlivých, kteří měli za úkol uklízet imaginární bojiště, kde předtím proběhly experimenty s radiací. Na vojně se seznámil se světoznámým tvůrcem animovaných filmů Paulem Fierlingerem, se kterým ho dodnes pojí velké přátelství.

Po skončení vojenské služby pracoval od roku 1960 jako vychovatel a poté jako psycholog ve Výchovném ústavu pro mládež v Obořišti u Dobříše. Ředitel ústavu rozpoznal Hartlovy schopnosti a zapsal ho na vedlejší úvazek do pedagogického institutu, který školil učitele pro výchovu problémových dětí. V uvolňující se atmosféře 60. let mu bylo také umožněno studium pedagogiky a psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V Obořišti setrval celé desetiletí a podařilo se mu zde vytvořit terapeutické divadlo, které získalo pomoc a podporu režiséra Miloše Formana a jeho první ženy herečky Jany Brejchové. Svými scénáři přispíval též známý absurdní humorista, kabaretní umělec a rovněž psycholog Ivan Vyskočil a design jeviště měl na starosti již zmíněný Paul Fierlinger. (Levy, 94, s. 16)

Pražské jaro v roce 1968 pro něj podle jeho slov nepředstavovalo žádnou inspiraci, i když mu otevřelo cestu k příležitosti stát se na částečný úvazek přednášejícím na univerzitě. Zážitky a vzpomínky z uvěznění z mládí na něm zanechaly svou stopu. „*Byl jsem bit a viděl jsem, byli biti i jiní, zatímco měli na nohách řetězy, jak bych mohl někdy uvěřit tomu, že socialismus je správná ideologie, ať už s lidskou tváří nebo bez.*“ (Levy, 94, s. 16)

Brzy po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa navštívil přednášku britského psychologa Howarda Jonese, autora knihy *Crime in a Changing*

Society (Zločin v měnící se společnosti) a zeptal se, jestli by nemohl strávit nějaký čas na některém londýnském pracovišti ve svém oboru. Netrvalo dlouho a obdržel pozvánku Britské rady pro sociální pomoc. Hartl tedy strávil v roce 1969 dva měsíce v diagnostickém ústavu pro mladistvé delikventy v okrese Hammersmith ve Stanford House. Tento pobyt pro něj znamenal dobu objevů a seznámil se zde se zcela jinými výchovnými metodami, které se výrazně odlišovaly od sovětského modelu sociální práce. Zde také získal inspiraci k napsání moderní pohádky o chlapci přezdívaném Morová rána, která později vyšla v jeho knize *Koncert sezóny: tucet moderních českých pohádek* (1993). (Levy, 94, s. 16)

Na základě rigorózní práce *Útěky z výchovných zařízení* získal v roce 1970 titul doktora a rok poté odešel z Obořiště do Prahy, kde začal na plný úvazek působit jako asistent na katedře psychologie a pedagogiky vedené profesorem Františkem Hyhlíkem na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, kde měl přednášku a seminář z psychopatologie. Kromě toho pracoval též jako psychoterapeut a praktikoval skupinovou terapii, na kterou se školil pod trojicí psychoterapeutů Skála – Urban – Rubeš (SUR). Po mnoha letech praxe se stal sám vedoucím dvou výcvikových komunit mladých psychoterapeutů. Dodnes působí jako supervizor.

Hlavní oblastí jeho odborného a vědeckého zájmu se stala především pedagogika, psychologie, psychopatologie, psychoterapie, didaktika sociální práce a také samozřejmě nelze opomenout jeho specializaci na oblast pedagogické psychologie dospělých, díky které je považován za našeho předního odborníka na tuto problematiku. Jeho zaměření na tuto oblast a výzkumná činnost s ním spojená vyústily také ve zpracování celé řady spisů. Z jeho titulů je možné jmenovat například publikace *Úvod do pedagogické psychologie dospělých* (1985), *Základy pedagogické psychologie dospělých* (1988), *Kompendium pedagogické psychologie dospělých* (1999). V neposlední řadě je nezbytné připomenout i jeho původně kandidátskou práci *Pedagogická psychologie dospělých* (1988), která ovšem nebyla předána k obhajobě a vyšla jako skriptum. Publikace sklídila velký úspěch a v roce 1988 byla oceněná cenou rektora UK za nejlepší skriptum roku v oboru společenských věd.

V uvolněné atmosféře konce 80. let, na jaře roku 1989 (17. – 20. dubna), pod záštitou katedry vzdělávání dospělých FF UK, se Hartlovi podařilo zorganizovat v prostorách paláce Savarin v Praze Na Příkopech mezinárodní konferenci o vzdělávání dospělých s názvem *Současné priority ve vzdělávání dospělých*. Zúčastnili se jí delegáti a mluvčí z USA, Kanady, Británie, Švédska, Finska, Rakouska, Německa, Jugoslávie, Maďarska, Polska a Arménie a více než stovka domácích účastníků včetně děkana FF UK a zástupce ministerstva školství tehdejší Československé socialistické republiky.

Po roce 1989 byl Pavlu Hartlovi nejenom konečně udělen titul docenta psychologie, ale navíc, jak sám říká, začal žít svou pohádku se šťastným koncem se svou třetí ženou Helenou, se kterou také v roce 2000 společně vydal *Psychologický slovník* (2000), jenž se díky své obsahové bohatosti a srozumitelnosti stal velmi oblíbenou příručkou nejen českých psychologů, ale i řady dalších odborníků z jiných oborů. Stejný úspěch sklidily ovšem i jiné psychologické slovníky od Pavla Hartla, jako například jeho první publikovaný *Psychologický slovník* z roku 1993 nebo *Stručný psychologický slovník* z roku 2004.

Na počátku 90. let psal Pavel Hartl přibližně rok do týdenní psychologické rubriky Lidových novin, ale této práce se vzdal ve prospěch svého hlavního cíle, kterým byla snaha o realizaci studia sociální práce na univerzitní úrovni. Společně s ostatními organizátory této snahy se mu tohoto cíle podařilo dosáhnout a v roce 1991 byla založena Katedra sociální práce při FF UK v Praze, na které od této doby začal přednášet psychopatologii, komunitní práci a didaktiku sociální práce. (Levy, 94, s. 16) Kromě toho vyučoval i pedagogickou psychologii na Katedře andragogiky a personálního řízení UK v Praze. Za zmínku také jistě stojí i to, že po roce 1989 přednášel docent Hartl poměrně často také na předních zahraničních univerzitách, například v Londýně, Oxfordu, Nottinghamu, Leuvenu, Leidenu, Torontu, Detroitu, Salt Lake City, Saint Louis, Washingtonu atd. V roce 1993 vedl též mezinárodní interaktivní seminář ve Fielding Institute v Santa Barbaře pro americké účastníky kursů distančního vzdělávání, jehož vedení si v následujícím roce zopakoval v Michiganu na Wayne State University.

Období 90. let je též neodmyslitelně spojeno s působením Pavla Hartla ve funkci předsedy České společnosti pro vzdělávání dospělých, kterou v roce 1990 založil. V této

pozici se mu podařilo navázat styky s různými univerzitami i s národními a mezinárodními organizacemi, které se zabývají vzděláváním dospělých, jako je např. Rada Evropy, UNESCO, NICAE, ESREA, European Society for Research on the Adult Education aj. (Vymazal, 1996, s. 153), a také se stal zakládajícím členem International Institute for Research, Policy and Practice in Adult Education, Detroit a Brusel, a členem řady zahraničních redakčních rad, jako je např. *Nottingham University Review of Adult Education*, *International Journal of Lifelong Education* aj.

Mimo jiné pomáhal organizovat i různé národní a mezinárodní odborné aktivity v oblasti vzdělávání dospělých. V této souvislosti lze třeba uvést, že se v roce 1993 zapojil do mezinárodního výzkumu Eurodelphi '95, v jehož rámci se ujal vedení českého výzkumného týmu, který například zjišťoval závažnost problémů a úkolů, jež musejí dospělí ve společnosti řešit. Dále se snažil zmapovat, do jaké míry může k řešení těchto problémů a úkolů přispět vzdělávání dospělých, a také se zabýval ohodnocením cílů vzdělávání dospělých z hlediska jejich důležitosti v nejbližších letech. (Reichel, 2005, s. 16)

Poslední roky prvního desetiletí 21. století strávil Hartl se svou ženou Helenou společnou prací na *Velkém psychologickém slovníku*. Jeho rukopis má přes 2000 stran, obsahuje přes 20 tisíc hesel, na 600 rozšiřujících poznámek, tzv. extenzí, má biografickou část a anglicko-český slovník. Čtyřicítku hesel včetně obálky slovníku doprovázejí kresby Karla Nepraše, světoznámého sochaře a Hartlova celoživotního kamaráda.

V roce 2005 Hartl získal Fulbrightovo stipendium pro pobyt na univerzitě v San Diegu. Roku 2009 byla jeho činnost na Filozofické fakultě UK oceněna stříbrnou medailí děkana.

Výběr z publikační činnosti

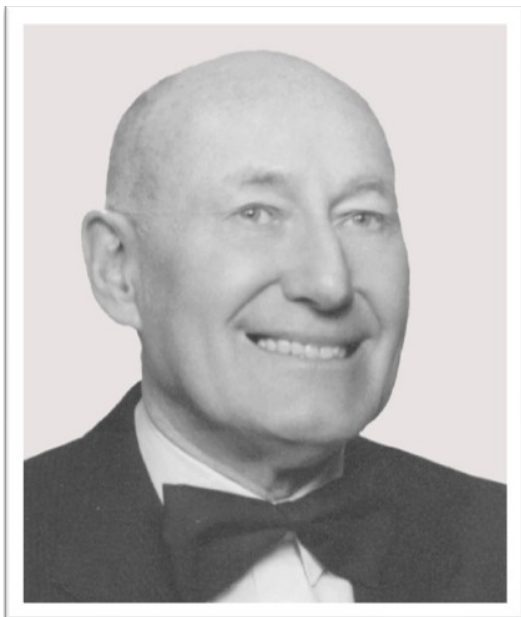
- HARTL, P. *Psychohygiena pro vedoucí pracovníky*. Pardubice : Dům techniky ČSVTS, 1984.
- HARTL, P. *Úvod do pedagogické psychologie dospělých*. Pardubice : Dům techniky ČSVTS, 1985.
- HARTL, P. *Pedagogická psychologie dospělých*. Praha : SPN, 1988.
- HARTL, P. *Základy pedagogické psychologie dospělých*. Praha : Institut pro výchovu vedoucích pracovníků min. průmyslu ČSR, 1988.
- HARTL, P. *Komunitní práce*. Praha : Univerzita Karlova, 1993.
- HARTL, P. *Koncert sezóny : tucet moderních českých pohádek*. Praha : Claret, 1993.
- HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha : Jiří Budka, 1993.
- HARTL, P. *Umění rozhovoru*. Praha : Univerzita Karlova, 1994.
- HARTL, P. *Pedagogická psychologie pro personalisty*. Praha : Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK, 1997.
- HARTL, P. *Komunita občanská a komunita terapeutická*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997.
- HARTL, P. *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. Praha : Karolinum, 1999.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000.
- HARTL, P. *Výchovné poradenství pro dospělé*. Praha : Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK, 2001.
- HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha : Portál, 2004.

3.13 Vilém Klega

---

* 3. 2. 1934

Během svého působení na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci se odborně a vědecky specializoval na problematiku podnikové výchovy a vzdělávání a dějiny výchovy a vzdělávání dospělých.

Rodištěm Viléma Klegy je Ostrava, odkud se s rodiči přestěhoval do Olomouce. Zde odmaturoval na Slovanském gymnáziu a poté absolvoval na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého studium učitelství předmětů čeština, dějepis a občanská nauka. Svoji učitelskou dráhu zahájil v roce 1955 jako učitel na základní škole. V této době působil i jako lektor osvětové besedy. Pořádal veřejné vlastivědné přednášky a současně pečoval o obecní knihovnu, ve které organizoval čtenářské besedy. Zmíněné činnosti vedly také k tomu, že se začal intenzivně zajímat o problematiku výchovy a vzdělávání dospělých. Kromě toho si rozšířil v 60. letech své odborné vědomosti absolvováním studijního oboru dějepis a čeština na Filozofické fakultě Univerzity Palackého.

Od roku 1959 začal pracovat jako učitel na odborném učilišti v Lutíně u Olomouce. I při této práci se i nadále věnoval vzdělávání dospělých. Vyučoval zaměstnance v podnikové technické škole a externě působil na průmyslové škole strojnické, kde se zabýval výukou studujících při zaměstnání. Jeho bohaté zkušenosti se vzděláváním dospělých přispěly k tomu, že byl na konci roku 1969 přijat na Katedru pedagogiky FF UP, na které přednášel pedagogiku dospělých. Ve stejném roce byl promován doktorem filozofie v oboru československé dějiny

Na katedře pedagogiky, později na katedře výchovy a vzdělávání dospělých a nakonec na katedře sociologie a andragogiky se specializoval na otázky výchovy a vzdělávání pracovníků, resp. podnikové výchovy a vzdělávání, a na dějiny výchovy a vzdělávání dospělých. Své znalosti o problematice výchovy a vzdělávání dospělých si rozšiřoval i krátkodobými studijními pobyty na univerzitách v Budapešti, polském Lublinu, v Lipsku a v Berlíně. Jeho zaměření na zmíněnou problematiku se promítlo do jeho publikační tvorby. Během svého působení na univerzitě publikoval například spisy *Výchova a vzdělávání dospělých* (1983), *K aktuálním problémům výchovy a vzdělávání pracovníků v socialistických organizacích* (1989), *Příprava továrního dorostu a další profesní vzdělávání u firmy Baťa, a. s., Zlín v letech 1894–1945* (1991) atd.

Během svého působení na filozofické fakultě se Vilém Klega věnoval jak aplikovanému, tak i základnímu vědeckému výzkumu. V letech 1981–1985 například participoval na dílčím úkolu Státního plánu vědeckého výzkumu, nazvaném *Analýza problémů racionalizace výchovy a vzdělávání pracovníků v organizacích*, který byl řešen na katedře výchovy a vzdělávání dospělých. V rámci tohoto dílčího úkolu byl Vilém Klega pověřen řešením jednoho z tematických úkolů, který se zaměřoval na výzkum optimalizace činností pracovníků útvaru výchovy v průmyslových podnicích. Na základě své výzkumné činnosti dospěl k řadě důležitých závěrů, které poukazyvaly například na to, jak zvýšit prestiž útvaru podnikové výchovy, jejich pracovníků i jejich činnosti a zvýšit ekonomickou efektivitu podnikové výchovy (Rosypal, s. 144, 1988). K problematice podnikové výchovy se vyjadřoval i na stránkách časopisu *Osveta*, *Osvětová práce*, *Podniková organizace*, *Moderní řízení* atd.

O výsledcích své výzkumné činnosti poměrně často referoval i na různých vědeckých konferencích, např. v Brně v červnu 1982 na konferenci Řízené kvalifikační sebevzdělávání nebo v Olomouci v dubnu 1993 na odborném semináři Teoretický seminář k pojetí andragogiky. Na základě práce *Výchova a vzdělávání pracovníků v n. p. Svit v l. 1945–1982* získal v roce 1985 na Filozofické fakultě tehdejší Univerzity J. E. Purkyně v Brně titul kandidát pedagogických věd. Od počátku 90. let až do roku 1995 působil na olomoucké univerzitě současně i jako organizační vedoucí univerzity III. věku.

Vedle pedagogické a vědecké činnosti na filozofické fakultě byl Vilém Klega také činný jako lektor v různých kurzech mimo fakultu, pořádaných podniky, podnikovými a rezortními vzdělávacími zařízeními. V době svého působení na univerzitě byl též členem různých odborných společností a orgánů, jako např. Československé pedagogické společnosti při Československé Akademii věd, České komise pro vzdělávání dospělých při ministerstvu školství, Severomoravské krajské rady pro mimoškolské vzdělávání atd.

Skutečnost, že nikdy nebyl členem ani kandidátem komunistické strany, oddalovala jeho možnost dosáhnout docentury. Po listopadu 1989, i když nadále působil na fakultě učitelsky, a to až do doby svého odchodu do důchodu v roce 1999, dal přednost své politické kariéře a činnosti v organizaci Sokol a o získání docentury již neusiloval. Jeho politickou dráhu je možné datovat od roku 1990, kdy byl Občanským fórem delegován jako poslanec do tehdy zrekonstruovaného Severomoravského Krajského národního výboru, o dva roky později se stal kandidátem do tehdejšího československého Federálního shromáždění a následně kandidátem do olomouckého městského zastupitelstva. Ve všech případech kandidoval za jednu z nově vzniklých demokratických stran. V tomto období se současně výraznou měrou podílel i na obnově Československé obce sokolské na Olomoucku. Po jejím znovuvzkříšení se stal vzdělavatelem jednoty Sokola Olomouc a v druhé polovině 90. let byl pak starostou Sokola Olomouc.

Od roku 2001 působí jako vzdělavatel Sokolské župy Olomoucké – Smrčkovy a zaměřuje se na pořádání besed a přednášek pro členy této organizace. Ovšem i nadále udržuje pracovní kontakt s katedrou sociologie a andragogiky a působí jako externí člen zkušební komise pro státní závěrečné zkoušky a obhajoby diplomových prací.

Jeho působnost na politické scéně a v Sokole se odrazila i v jeho publikační tvorbě a od 90. let publikoval převážně novinové články zabývající se politikou a příspěvky o sokolské výchově a vzdělávání v sokolských časopisech a sbornících. Současně redigoval i některé publikace a sborníky zabývající se sokolskou tematikou.

Vilém Klega patří k osobnostem, které celý svůj dosavadní život zasvětily oblasti vzdělávání dospělých. Činil tak z pozice osvětového pracovníka, knihovníka, poté lektora a vysokoškolského pracovníka, dnes vzdělavatele Sokolské župy Olomoucké – Smrčkovy.

Jako ocenění za svou dlouholetou pedagogickou a vědeckou práci ve vzdělávání dospělých obdržel při příležitosti svých šedesátin Bronzovou medaili Univerzity Palackého a současně byl vyznamenán Bronzovou medaili České obce sokolské.

Výběr z publikační činnosti

KLEGA, V. *Příprava továrního dorostu a další profesní vzdělávání u firmy Baťa, a. s., Zlín v letech 1894–1945*. Prešov : Krajský pedagogický ústav, 1991.

KLEGA, V. *K aktuálním problémům výchovy a vzdělávání pracovníků v socialistických organizacích*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1989.

KLEGA, V. *Výchova a vzdělávání pracovníků v socialistických organizacích*. Žilina : Institut priemyselnej výchovy koncernu ZVL v Žiline, 1984.

KLEGA, V. *Výchova a vzdělávání dospělých*. Olomouc, Univerzita Palackého, 1983.

KLEGA, V. Příspěvek ke kritické analýze podnikové výchovy u firmy Baťa, a. s., Zlín, v letech 1894–1945. In *K otázkám výchovy a vzdělávání dospělých II. Acta UP, Fac. Phil., řada paed.-psych. 19*. Praha, SPN 1981, s. 103–139.

KLEGA, V., MUNZAR, Z. *Příklady k didaktice podnikového vzdělávání I*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

KLEGA, V., ULEHLA, V. A. *Výchova a vzdělávání mládeže pro dělnická povolání*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1981.

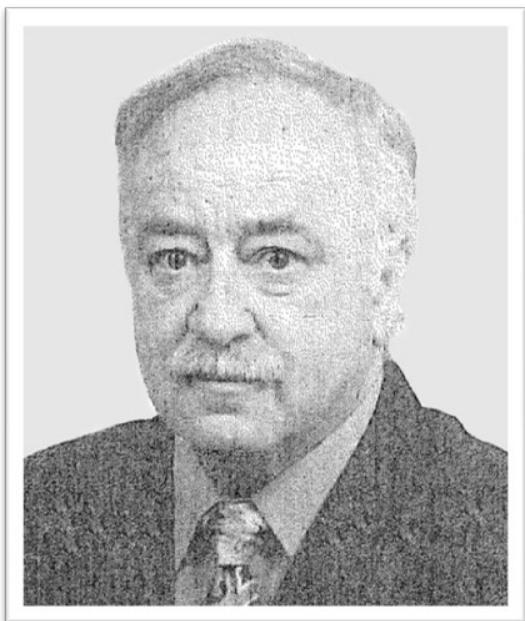
KLEGA, V. a kol. *Základní problémy výchovy a vzdělávání dospělých*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1977.

3.14 Zdeněk Palán

---

* 13. 7. 1936

**Andragog, pedagog, vědecký
pracovník, PhDr., Ph.D.**

*Předmětem jeho odborného zájmu je
řízení a organizace vzdělávání
dospělých, rozvoj lidských zdrojů,
vzdělávání dospělých a obecná
andragogika.*

Zdeněk Palán patří bezesporu k nejvýznamnějším a nejangažovanějším propagátorům a realizátorům vzdělávání dospělých u nás. Narodil se 13. července 1936 ve Starém Hobzí, které se nalézá na trojmezí Čech, Moravy a Rakouska. Jeho otec byl holičem, živnostníkem, který se znelíbil komunistickému režimu natolik, že jeho syn nebyl přijat na střední školu. Zdeněk Palán se tedy stal pracovníkem na pile, odtud byl vyslán do učňovského střediska v Ostravici, kde se vyučil kvalifikovaným pilařem. Osud však zamíchal svými kartami natolik, že se Zdeňku Palánovi podařilo dostat se na bratislavské gymnázium a po jeho absolvování se stal žákem vojenského učiliště v Lipníku.

V 60. letech se přestěhoval do Benešova, kde od roku 1965 působil jako metodik pro vzdělávání dospělých a později jako ředitel Okresního kulturního střediska. Jeho profesní zaměření ho přivedlo k dálkovému studiu oboru výchova a vzdělávání dospělých na tehdejší Katedře osvěty a novinářství na Fakultě sociálních věd a publicistiky UK. Ovšem události roku 1968 znamenaly pro Zdeňka Palána konec jeho začínající slibné profesní kariéry a z postu ředitele Okresního kulturního střediska byl nucen odejít. Jen díky vstřícnosti katedry, která mu v této době umožnila individuální studium, mohl v roce 1970 dokončit univerzitní vzdělání.

Zdeněk Palán prožíval těžké životní období. Zůstal bez práce a bez možnosti práci získat. Místo rezignace se však rozhodl jednat a odstěhoval se do Prahy, kde chtěl najít nové zaměstnání. Brzy nastoupil do podniku Kovoslužba jako opravář hasicích přístrojů. V roce 1972 pak přešel do podniku Sportovních stavby Praha, kde začínal jako skladník. Při slučování tělovýchovných podniků, které v této organizaci probíhalo, však prokázal své vynikající organizační schopnosti, takže se stal vedoucím pracovníkem organizace a řízení. I tato změna pracovní pozice ho opět přivedla k dalšímu studiu a v roce 1976 absolvoval postgraduální studium organizace a řízení na Vysoké škole ekonomické v Praze.

Po politických a společenských změnách v roce 1989 se rozhodl vrátit se ke vzdělávání dospělých. Přihlásil se tedy do konkurzu na místo ředitele nově vznikajícího odboru celoživotního učení na ministerstvu školství, který úspěšně absolvoval, a stal se na dvanáct let vedoucím tohoto odboru. Na tomto postu se snažil především o vytvoření koncepce, která by do oblasti vzdělávání dospělých zavedla logický a průhledný systém opírající se o legislativní akty, finanční podporu, informační a kontrolní mechanismy, mezinárodní trendy a jasně vymezené kompetence ministerstev. Jelikož pro vybudování kvalitního systému vzdělávání dospělých byla nutná legislativní regulace, již od roku 1991 neúnavně prosazoval přijetí zákona o dalším vzdělávání, jehož návrh vznikl právě jeho přičiněním. Kromě toho organizoval řadu aktivit v oblasti vzdělávání dospělých a spolupracoval s řadou nevládních organizací zabývajících se vzděláváním dospělých, udržoval pracovní kontakty také s akademickými pracovišti zabývajících se andragogikou, a to nejen u nás, ale i na Slovensku. Podílel se i na založení Vysoké školy J. A. Komenského, na které začal vyučovat a od roku 1990 až dodnes působí jako externí člen Katedry andragogiky a personálního řízení FF UK. Při všech svých aktivitách se Zdeněk Palán i nadále vzdělával a v roce 1998 absolvoval doktorské studium na filozofické fakultě v Olomouci.

Ve své odborné práci se od devadesátých let orientoval především na terminologickou problematiku ve vzdělávání dospělých. Výstupem jeho vědecké činnosti se stal *Výkladový slovník vzdělávání dospělých* z roku 1997, který představoval první novodobý lexikální počín v této oblasti. V roce 2002 pak vydal rozšířenou verzi slovníku, tentokrát pod názvem *Výkladový slovník Lidské zdroje*, a o rok později publikoval knihu

Úvod do andragogiky, kterou lze bezesporu označit za první učebnici andragogiky u nás. Hojně využívanými se staly také jeho slovníky *Významový slovník RLZ* (2003) a *Strategie a rozvoj lidských zdrojů* (2004), které jsou přístupné i na internetu.

V České republice inicioval též vznik řady nevládních institucionálních základen zabývajících se vzděláváním dospělých. Důležitý je například jeho podíl na vzniku České asociace distančního vzdělávání nebo Asociace univerzit třetího věku. V neposlední řadě je třeba připomenout jeho zásluhy na založení a vedení Asociace institucí vzdělávání dospělých, která zahájila svou činnost v roce 1990. Díky jeho přičinění začala tato asociace vydávat odborný časopis *Andragogika* (dříve *Servis*), který přináší odborné příspěvky z teorie i praxe rozvoje a vzdělávání dospělých, zavedla a organizuje certifikované kurzy lektorů a manažerů vzdělávání dospělých, Týdny vzdělávání dospělých atd. V současné době je Zdeněk Palán prezidentem této asociace a od roku 2002 do roku 2010 působil jako odborný pracovník sekce RLZ v Národním vzdělávacím fondu. V této pozici se věnoval koncepční činnosti a inicioval a navrhoval systémové změny v oblasti rozvoje lidských zdrojů a dalšího profesního vzdělávání. Kromě toho je členem komise pro akreditaci rekvalifikačních programů při MŠMT, dvou monitorovacích výborů ESF při MPSV a dále členem redakční rady časopisu *Andragogika*. S jeho články se však můžeme setkat i na stránkách časopisu *Personál, Kariéra* (HN), *Metro*, *Sedmička* a dalších.

Zdeněk Palán je příkladem neúnavného průkopníka, který se vždy snažil razit cestu pokrokovým myšlenkám ve vzdělávání dospělých, byl to právě on, kdo s vnímavostí pro mezinárodní trendy a inovace prosazoval změny a systémovost v této oblasti. Svým přístupem, odbornou, vědeckou a publikační činností i nadále přispívá k rozvoji vzdělávání dospělých a zaujímá jedinečné postavení v české andragogice.

Výběr z publikační činnosti

PALÁN, Z. *Profesní vzdělávání*. Praha : KaPŘ FF UK, 1965.

- PALÁN, Z. a kol. *Dálkové (distanční) vzdělávání v České republice*. Praha : AJAK, 1992.
- PALÁN, Z. *Vzdělávání dospělých*. Praha : KaPŘ FF UK, 1993.
- PALÁN, Z. *Podnikové vzdělávání*. Praha : FF UK, 1994.
- PALÁN, Z. *Problematika učení v distančním vzdělávání*. Praha : KaPŘ FF UK, 1994.
- PALÁN, Z. *Významový slovník vzdělávání dospělých*. Praha : DAHA, 1997.
- PALÁN, Z., RÝZNER, L. *Vzdělávání dospělých a Evropa*. Hradec Králové : Gaudemus, 1999.
- PALÁN, Z. *Andragogika*. Praha : VŠJAK, 2002.
- PALÁN, Z. *Významový slovník Rozvoj lidských zdrojů*. Praha : Academia, 2002.
- PALÁN, Z. *Profesní vzdělávání 2002*. FF UK, 2003.
- PALÁN, Z. *Významový slovník RLZ*. Databanka Andromedia [online]. 2003. Dostupné z www.andromedia.cz.
- PALÁN, Z. *Strategie a rozvoj lidských zdrojů*. Významový slovník [online]. 2004. Dostupné z www.topregion.cz.
- PALÁN, Z. *Vzdělávání dospělých ve světě změn*. Praha : UJAK, 2007.
- MUŽÍK, J., PALÁN, Z. *Vzdělávací program jako základní kategorie dalšího profesního vzdělávání*. Praha : BIVŠ, 2008.
- PALÁN, Z., LANGER, T. *Základy andragogiky*. Praha : UJAK, 2008.
- PALÁN, Z. *Učení prostřednictvím distančního vzdělávání*. Praha : AVS, 2008.

3.15 Jiří Vymazal

---

* 1. 4. 1934

Andragog, sociolog, PhDr., MgrTh.,

Předmětem jeho odborného zájmu je sociologie výchovy, zájmové vzdělávání a teorie masová komunikace.

Jiří Vymazal se narodil 1. 4. 1937 ve Stínavě u Prostějova. Již v období studia na gymnáziu se v něm formovala touha po dalším vzdělání, na což měl nezanedbatelný vliv jeho starší bratranec, který byl vynikajícím znalcem klasické filologie a vzdělanosti. Tento učenec staré školy v něm probudil též zájem o studium historie, kterou společně s filozofií začal studovat v roce 1955 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Během svého univerzitního studia se začal zajímat i o sociologii, jejíž výuka byla po roce 1948 komunistickým režimem zakázána a k jejímuž postupnému obnovování začalo docházet až v první polovině šedesátých let. Jeho zájem se projevil nejenom ve volbě tématu absolventské práce, jímž byla sociologie venkova, ale i po ukončení vysokoškolského studia, kdy se soustředil převážně na sociologickou problematiku masové komunikace. Od roku 1962 pracoval ve studijním oddělení Československého rozhlasu, kde se věnoval překladatelské a recenzní činnosti a také výzkumu rozhlasového publika, pro něž v tomto období zpracoval studii *Metody výzkumu rozhlasových posluchačů*.

Začátek jeho pedagogické dráhy lze datovat od roku 1965, kdy mu bylo umožněno vyučovat sociologii a teorii masové komunikace na Univerzitě 17. listopadu. Od roku 1967 pak přednášel sociologii i na fakultě sociálních věd a publicistiky, na níž později získal

V době normalizace mu byla výuka sociologie zakázána a v rámci reorganizace na fakultě sociálních věd a publicistiky byl přeložen na katedru psychologie a pedagogiky, později přejmenovanou na katedru vzdělávání a výchovy dospělých, kterou vedl František Hyhlík. Na katedře se zaměřoval především na mimoškolské vzdělávání dospělých, tj. dnešní zájmové vzdělávání, na teorii výchovy a sociální pedagogiku. Přitom se stále věnoval mediální tematice, především problematice médií ve vzdělávání dospělých. Jeho zaměření na tuto oblast vyústilo v roce 1984 ve zpracování publikace *Masová komunikace a její prostředky ve vzdělávání dospělých*. Na základě kandidátské práce *Koncepce masové komunikace v sociologii*, kterou později knižně vydalo nakladatelství Karolinum, získal v roce 1985 hodnost kandidáta věd.

Koncem 80. let se ministerstvo zdravotnictví obrátilo na katedru výchovy a vzdělávání s naléhavou potřebou vysokoškolské přípravy odborníků v oblasti sociální práce. Na základě této žádosti se Jiří Vymazal ujal koncepční a organizační práce na zavedení studia sociální práce na této katedře. Díky jeho iniciativě bylo pak studium sociální práce zahrnuto do učebních plánů katedry a bylo možné od roku 1989 studovat v rámci studijního oboru výchova a vzdělávání dospělých specializaci sociální práce. Po roce 1989 se též aktivně účastnil práce na tvorbě koncepce studia andragogiky na této katedře. Ve změnách sociálních a politických podmínkách a invazi manažerských tendencí se snažil posílit humanitní pojetí oboru výchova a vzdělávání dospělých oproti přílišnému důrazu na pouhou kvalifikaci a lidské zdroje. Ale v té věci tehdy příliš neuspěl.

Na počátku 90. let se vrátil k výuce sociologie výchovy a pedagogicky působil na několika pražských školách. Přitom až do roku 2005 vyučoval na katedře andragogiky a personálního řízení předměty dějiny a filozofie výchovy, zájmové vzdělávání, sociologie vzdělávání a výchovy, výchova k občanství. V této době publikoval převážně práce o zájmovém vzdělávání, hned v roce 1990 vyšly například jeho publikace *Mimoškolská výchova a vzdělávání dospělých a její institucionální systém v ČR* a *Institucionální systém mimoškolského vzdělávání v některých rozvinutých zemích*. Některé jeho práce vycházely i v zahraničí a u nás byly publikovány spíše jeho recenze a články v odborných časopisech a překlady prací Pöggelera, Leirmana aj. autorů, především Leirmanovy *Čtyři kultury ve vzdělávání*. K mediální problematice tehdy publikoval studii *Masová komunikace a*

historické vědomí ve sborníku *Traditio et cultus*. Jeho odborný zájem se však v té době soustředil především na historické aspekty výchovy a vzdělávání dospělých. V této souvislosti lze zmínit například jeho studii *České vzdělávání dospělých ve světle tradice a při pohledu do budoucnosti*, publikovanou ve sborníku *Idea vzdělávání v současné společnosti*, kterou lze podle Beneše (2003, s. 9) hodnotit jako jednu z nejlepších studií k vývoji českého vzdělávání dospělých a jeho ideovým základům.

Během svého pedagogického a vědeckého působení na univerzitě se Jiří Vymazal angažoval i v různých společenských organizacích. Měl vždy pozitivní vztah k odborovému hnutí. Pracoval jako člen Kolpingova díla a jiných křesťanských organizací, zvláště v lidové straně, kde usiloval (ne příliš úspěšně) o rozvoj jejího politického vzdělávání. Byl v té době činný také jako tajemník Unie křesťanských pedagogů, kterou zastupoval v roce 1991 na kongresu v Birminghamu a ve Štrasburku. Od roku 1992 pracoval externě též jako redaktor Katolického týdeníku. Ve svých padesáti letech také úspěšně absolvoval dálkové studium teologie na UK v Praze. Podílel se též na zpracování významných dokumentů české biskupské konference o křesťanském sociálním učení (list Pokoj a dobro, kapitoly o vzdělávání a o médiích). Externě též pracoval na ministerstvu školství a několikrát zastupoval Sekci pro vzdělávání dospělých při Radě Evropy ve Štrasburku i na dalších zahraničních konferencích.

Od roku 1994 se Jiří Vymazal společně s doktorkou Neradovou podílel na přípravách koncepce a organizace alternativního studia publicistiky, které vedly v roce 1996 k založení Vyšší odborné školy publicistiky v Praze. Od samého založení této školy až doposud zde vyučuje sociologii, teorii masové komunikace a problémy současné společnosti v době globalizace.

Výběr z publikační činnosti

VYMAZAL, Jiří. Působení hromadných sdělovacích prostředků a jejich funkce. In *Acta Universitatis Carolinae*, Praha : UK, 1977.

VYMAZAL, Jiří. *Masová komunikace a její prostředky ve vzdělávání dospělých*. Praha : SPN, 1984.

VYMAZAL, Jiří. Televize a výchova. In *Úloha televize v životě jednotlivce a společnosti*. Praha : Čs. Televize, 1989, s. 84–109.

VYMAZAL, Jiří. *Institucionální systém mimoškolního vzdělávání v některých rozvinutých zemích*. Praha : UKVČ, 1990.

VYMAZAL, Jiří. *Mimoškolní výchova a vzdělávání dospělých a její institucionální systém v ČSR*. Praha : SPN, 1990.

VYMAZAL, Jiří. *Koncepce masové komunikace v sociologii*. Praha : Univerzita Karlova, AUC, 1991.

VYMAZAL, Jiří. Masová média a historické vědomí. In *Traditio et cultus*. Praha : Karolinum, 1993.

VYMAZAL, Jiří. Hesla z andragogiky a pedagogiky. In *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.

VYMAZAL, Jiří. Christliche Initiative in der gegenwertigen Erwachsenenbildung. In PÖGGELER, F. (ed.). *Erwachsenenbildung als Brücke zu einem grösseren Europe*. Peter Lang, Europäischer Verlag, der Wissenschaften, Frankfurt-New York-Paris-Wien, 1996.

VYMAZAL, Jiří. Vzdělávání dospělých v české tradici a v evropském kulturním kontextu. In Leirman, W. *Čtyři kultury ve vzdělávání* (Rovněž překlad knihy.). Praha : Karolinum, 1996.

VYMAZAL, Jiří. Die tschechische Erwachsenenbildung im Lichte der vergangenheit und mi teinem Ausblick in die Zukunft. In PAPPE, B., PÜTZ, K. (red.). *The Future of Lifelong-Learning*. Frankfurt – Berlin – Bern 2002. Český překlad: Vzdělávání dospělých ve světle tradice a při pohledu do budoucnosti. In BENEŠ, M., aj. *Idea vzdělávání v současné společnosti*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2002, s. 91–109.

3.16 Jaroslav Mužík

---

* 2. 2 1950

**Andragog, pedagog, ekonom,
docent, PhDr., DrSc.**

*Předmětem jeho odborného zájmu je
management a marketing ve vzdělávání
dospělých, profesní vzdělávání a
didaktika dospělých.*

Jaroslav Mužík se narodil 2. února 1950 v Plzni. Jeho rodiče byly velmi vzácní lidé, kteří vyšli ze skromných poměrů a oběma svým synům umožnili to, co jim umožněno nebylo – vzdělání. Otec, který své syny v mnohém inspiroval, byl velmi dobrým ekonomem a účetním. V tom ho ale syn Jaroslav nenásledoval a v patnácti letech po ukončení základní školy v Plzni nastoupil na Vojenské reálné gymnázium v Moravské Třebové, kde v roce 1968 odmaturoval a poté zahájil studium na Vojenské politické akademii v Praze.

Dnes na dobu svého studia na těchto školách vzpomíná těmito slovy: „*Střední vojenská škola byl určitě omyl, nebylo to nic pro mne, pro moji povahu, pro zájmy. Byla organizována po sovětském vzoru jako dril. Situace se zlepšila v roce 1968 po přechodu na Vojenskou politickou akademii. Ale ani dráha budoucího politruka armády se pro mne nezdála ta pravá... Obrodný proces tzv. pražského jara se stal pro moji životní orientaci doslova klíčový. Kvůli tehdejší angažovanosti jsem musel v roce 1969 odejít ze školy i armády. Když se na celou věc podívám dnes s odstupem, tak mohu říci, že moje vojenská kariéra má i svoje klady. Život mě naučil... být samostatný, postarat se sám o sebe... nevěřit tolik v ideály a sny.*“ (Mužík, 2010)

Události roku 1968 sehrály v životě Jaroslava Mužíka opravdu zásadní roli, a právě proto se také o toto období zajímá intenzivně dodnes. O událostech pražského jara má nastudováno též řadu materiálů a mediálních dokumentů. Často se nad nimi také zamýšlí a vrací se k nim, protože podle jeho slov jen těžko někdy zapomene na účast na pohřbu Jana Palacha nebo na brutalitu Lidových milicí a armády při prvním výročí srpnové okupace v Praze, kterou poznal na vlastní kůži.

V roce 1969 se Jaroslavu Mužíkovi podařilo z Vojenské politické akademie přestoupit do druhého ročníku na Katedru výchovy a vzdělávání dospělých Fakulty sociálních věd a publicistiky UK, kterou vedl František Hyhlík. Po zrušení této fakulty přešla katedra pod Filozofickou fakultu UK, kde také Jaroslav Mužík studium v roce 1973 dokončil.

Začátek profesní kariéry Jaroslava Mužíka lze datovat od roku 1973, kdy se stal vedoucím učňovského střediska a vedoucím oddělení vzdělávání pracovníků spotřebního družstva v Plzni. O rok později začal pracovat jako referent vzdělávání dospělých a péče o pracující v Krajském výboru Českého svazu spotřebních družstev Plzeň, odkud potom v roce 1977 přešel do Ústřední rady družstev v Praze, kde působil jako referent v oddělení výchovy a vzdělávání. V letech 1982–1990 byl pak zaměstnán jako lektor v Ústřední družstevní škole Ústřední rady družstev v Jílovišti u Prahy. K zajímavým obdobím života Jaroslava Mužíka patří spolupráce a osobní přátelství s již legendárním JUDr. Emilem Livečkou, jedním ze zakladatelů moderní teorie vzdělávání dospělých u nás, které trvalo od roku 1977 až do smrti E. Livečky v roce 1986.

Téměř dvacetileté působení v oblasti družstevnictví umožnilo Jaroslavu Mužíkovi získat bohaté zkušenosti s praktickým vzděláváním dospělých na různých úrovních řízení, měl také příležitost vědecky pracovat a účastnit se mezinárodních projektů, ať již v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci či Mezinárodního družstevního svazu. Jeho profesní zkušenosti z této oblasti mu také umožnily poměrně rychle se adaptovat na společenské podmínky po roce 1989, kdy se v západní Evropě angažoval v různých vzdělávacích, nakladatelských a mediálních projektech. Za zmínku stojí také to, že Jaroslav Mužík během své profesní kariéry nikdy nepřerušil své kontakty s teoretickou sférou

a systematicky pracoval na svém dalším rozvoji, postupně získal titul doktora filozofie, absolvoval vědeckou přípravu zakončenou získáním titulu kandidáta pedagogických věd, dosáhl hodnosti doktora ekonomických věd a v roce 2005 byl jmenován docentem v oboru pedagogika.

Vyvrcholením profesní kariéry docenta Mužíka je pak nepochybně období 90. let. Na jejich počátku působil jako metodik a lektor ve švýcarské vzdělávací nadaci Transfer při zavádění systému manažerského vzdělávání u nás. Není jistě náhodou, že v čele této nadace švýcarské vlády stála „ikona“ roku 1968 prof. Otto Šik. Poté se stal pedagogickým ředitelem Německé korespondenční akademie Bertelsmann Media v Praze, kde měl možnost zúčastnit se dalších vzdělávacích a nakladatelských projektů.

Polovina 90. let je pak spojena s působením docenta Mužíka v nakladatelství Klett, kde působil jako hlavní manažer projektu *Příprava managementu pro neziskovou sféru*, a mimo jiné pracoval v tomto období také pro vzdělávací firmy ve Francii (France Formation Lyon), v Rakousku (Humboldtfernlehrinstitut Vídeň) v Holandsku (Handelsacademie Panningen) aj.

Dalším významným předělem v životě docenta Mužíka byl jeho přechod z praxe do akademické sféry. Dráhu univerzitního učitele zahájil v roce 1996 na Katedře andragogiky a personálního řízení, kde v současné době vyučuje předměty Didaktika dospělých, Profesní vzdělávání dospělých, Marketing a management ve vzdělávání dospělých, Vzdělávání a příprava manažerů. Jako studentka této katedry jsem měla možnost poznat docenta Mužíka i jako pedagoga, proto si dovoluji tvrdit, že jeho přednášky jsou nejenom pokaždé skvěle připraveny a doplněny o nejaktuálnější informace z oboru, ale také vždy představují dokonalé propojení teorie s praktickými příklady z praxe. Právě díky těmto kvalitám se také jeho přednášky těší mezi studenty této katedry velké oblibě.

Zvláštní pozornost si zaslouží i publikační činnost Jaroslava Mužíka, kterou se významně zasloužil o to, že konečně existuje literatura s komplexnějším pohledem na stávající stav ve vzdělávání dospělých. V této souvislosti můžeme zmínit například jeho knihu *Andragogická didaktika* (1998), která u nás představuje průkopnickou moderní

učebnici didaktiky dospělých a zachycuje řadu moderních trendů v této oblasti. Ovšem za ojedinělá a průkopnická díla lze považovat i jeho další publikace, jako například *Marketing ve vzdělávání dospělých* (1998), *Profesní vzdělávání dospělých* (1999), *Management ve vzdělávání dospělých* (2000). Velmi zajímavá je i jeho novější publikace *Edukace řídicích dovedností* (2008), ve které se snaží integrovat poznatky z andragogiky, managementu

i řízení lidských zdrojů. Kdo se začte do jeho publikací, uvědomí si, že i ve svých knihách dokáže svým osobitým způsobem propojit teorii a praxi, což svědčí nejen o vysoké odborné úrovni autora, ale také i o jeho vytříbeném smyslu pro praktickou aplikaci.

V současné době vyučuje docent Mužík též na 1. lékařské fakultě UK a na Vysoké škole obchodní v Praze. Vedle svého působení v těchto institucích se věnuje rovněž lektorské a poradenské činnosti v řadě organizací v České republice a podnikatelským aktivitám. Nelze opomenout, že kromě rozsáhlé vědecké a pedagogické činnosti se angažuje i v mnoha jiných organizacích. Významné je zejména jeho působení ve Výkonném výboru České asociace vzdělávacích institucí veřejné správy (ČAVIVS) a ve výboru České andragogické společnosti.

Výběr z publikační činnosti

MUŽÍK, J. *Systém výchovy a vzdělávání*. Praha : Svépomoc, 1985.

MUŽÍK, J. *Nevés és továbbképzés a szocialista országok szövetkezeteiben*. Budapest : SZÖVOSZ TK, 1989.

MUŽÍK, J. *Andragogická didaktika*. 1. Praha : Codex Bohemia, 1998.

MUŽÍK, J. *Marketing ve vzdělávání dospělých*. Praha : DAHA, 1998.

MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha : Codex Bohemia, 1999.

MUŽÍK, J. *Management ve vzdělávání dospělých*. Praha : Eurolex Bohemia, 2000.

MUŽÍK, J. *Didaktika dospělých*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2002.

MUŽÍK, J. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. Fraus : Plzeň, 2003.

MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. ASPI: Praha, 2005.

MUŽÍK, J. *Edukace řídicích dovedností*. Montanex : Ostrava, 2007.

MUŽÍK, J. *Edukace řídicích dovedností : people management*, ASPI : Praha, 2008.

MUŽÍK, J. *Andragogická didaktika – řízení vzdělávacího procesu*. Praha : Wolters-Kluwer, 2010.

3.17 Milan Beneš

---

* 25. 4. 1950

Andragog, pedagog, docent, Mgr., Dr.

Přední představitel andragogiky v České republice. Předmětem jeho odborného a vědeckého zájmu je obecná a komparativní andragogika, vědy o výchově a vzdělávání, vzdělávací politika a filozofie výchovy.

Milan Beneš bezesporu patří k současným předním postavám české andragogiky. Tento významný andragog se narodil 25. dubna 1950 v Praze, kde od roku 1966 studoval na tehdejší poměry poměrně elitní a výběrovou Střední průmyslovou školu jaderné techniky v Nuslích. Jako čerstvě graduovaný absolvent této školy se následně zapsal do studia na Fakultě technické a jaderné fyziky na Českém vysokém učení technickém v Praze. V této době ale zároveň zažívá i napjatou posrpnovou atmosféru šedesátých let a kvůli své politické angažovanosti je za aktivity proti spřáteleným státům, představitelům republiky, komunistické strany aj. odsouzen k nepodmíněnému osmnáctiměsíčnímu trestu. Ovšem představa, že by se měl stát mučedníkem komunistického režimu, mu byla značně cizí, a proto se v roce 1969 rozhodl pro ilegální útěk do Spolkové republiky Německo.

Jeho novým domovem se stalo malé městečko u Aschaffenburgu na hranicích Bavorska. I přes nevyhnutelné těžkosti, s kterými byly spojeny začátky jeho nového života, z nichž asi nejhorší byla jazyková bariéra, se mu díky jeho středoškolské kvalifikaci podařilo získat místo v laboratoři v chemickém podniku a přicházejí i nabídky na práci v Austrálii a Kanadě. V této době současně přichází i nabídka německé nadace Otto

Benecke Stiftung, která realizovala programy pro emigranty a nabídla mu možnost stipendia, kterou se rozhodl využít, a začal studovat na gymnáziu v Göttingenu, na němž také ve školním roce 1971/1972 odmaturoval.

Další životní cesta Milana Beneše je nerozlučně spjata se Svobodnou univerzitou v Berlíně, kde na fakultě věd o výchově začíná od roku 1973 studovat filozofii a sociologii spolu s vědami o výchově, se zaměřením na vzdělávání dospělých. Bylo to v době, kdy v Německu profesně zaměřené studijní obory různých pedagogik (sociální pedagogika, vzdělávání dospělých atd.) teprve vznikaly. Katedra vzdělávání dospělých, na které studoval, byla v Berlíně založena jako jedna z prvních v Německu a v 70. letech měla do plné funkčnosti ještě daleko. Ovšem zázemí fakulty věd o výchově a vyučování a také celá vskutku masová univerzita umožňovaly sice chaotické, ale velmi zajímavé a pestré studium. Na berlínské univerzitě dosáhl v roce 1980 magisterského titulu ve vědách o výchově a o šest let později na téže univerzitě i doktorátu v oboru vědy o výchově a vyučování, a to s vynikajícím prospěchem.

Od roku 1982 působil docent Beneš na své alma mater jako asistent a poté se stal odborným asistentem. Zároveň přednášel i na Vysoké umělecké škole v Berlíně. Vyučoval především studenty všech pedagogických oborů a obsahem jeho přednáškové a vědecké činnosti byla vzdělávací politika, komparace vzdělávacích systémů a teorie výchovy a vzdělávání zejména dospělých, kterou se zabývala i jeho doktorská práce. V tomto období zároveň začíná publikovat i v německých periodikách a účastní se vědeckých projektů nej přednějších firem a jejich nadačních fondů, jako je např. Bosch-Stiftung nebo Volkswagen-Stiftung aj.

Po roce 1989 začal Milan Beneš spolupracovat s dnešní katedrou andragogiky a personálního řízení FF UK a po svém přesídlení do Prahy v roce 1994, které mělo částečně i rodinné důvody, získal na této katedře místo odborného asistenta a zřejmě i důvěru, neboť byl v roce 1998 pověřen jejím vedením. Předmětem jeho pedagogického působení na této katedře jsou především andragogika, komparativní andragogika, filozofie výchovy a vědy o výchově a vzdělávání. V roce 2001 obhájil úspěšně svou habilitační práci *Úvod do andragogiky* a byl jmenován docentem pro obor andragogika.

Od svého nástupu na katedru se i nadále věnuje vědecké a výzkumné činnosti, v letech 1999–2000 byl například řešitelem výzkumného grantu *Koncepce práce s absolventy vysokých škol a vytváření systému jejich celoživotního vzdělávání*, jehož výstupem se stala publikace *Marketing a práce s absolventy vysokých škol* (2001). Dále byl také spoluředitel výzkumného projektu *Manažerský audit jako nástroj podpory trvale udržitelného rozvoje malého a středního podnikání* a i dalších, nejen českých, ale i zahraničních výzkumných projektů. V současnosti se ve spolupráci s docentem Jaroslavem Mužíkem a doktorkou Michaelou Tureckiovou podílí na výzkumném grantu *Andragogický model učení a vzdělávání dospělých založený na získávání a rozvoji klíčových kompetencí* a působí i jako místopředseda České andragogické společnosti a člen a předseda akreditační komise Ministerstva pro místní rozvoj.

Nesporným přínosem pro rozvoj andragogiky jako vědy a studijní disciplíny je především publikační činnost Milana Beneše, která je velmi rozsáhlá. Své práce zveřejňuje nejen u nás, ale i v jiných zemích, a některé z jeho knih se staly pro českou andragogiku doslova zásadní. Například jeho knihu *Úvod do andragogiky* z roku 1997 lze bezesporu označit za první českou publikaci, která se zabývá andragogikou a poprvé přináší mnoho nových poznatků z této oblasti. Dokonce i profesor Dušan Šimek (s. 15, 1997), který je zastáncem zcela jiného pohledu na andragogickou vědu, se o této publikaci vyjádřil těmito slovy: „Číst knihu, která pojednává o andragogice jinak, bylo pro mě velmi osvěžujícím zážitkem. Byl jsem dokonce ochoten odpustit Benešovi, že nesdílí můj sociologický imperialismus a nehodlá ukotvit andragogiku v sociologii (nebo v psychologii, alespoň), ale že ji chápe jako jednu z pedagogických disciplín. (...) Upřímně přiznávám, že jsem velmi zaujatě hledal vady na kráse celé knihy, už proto, že zastávám dosti odlišné názory na teoretické ukotvení andragogiky i na pojetí jejího předmětu. Možná, že se Benešovi podařilo přesvědčit alespoň jednoho čtenáře (že by mě?) o tom, že andragogika, byť v redukcionistickém pojetí jako věda o vzdělávání dospělých, nemusí zrovna čpět inkoustem v nevětrané školní třídě.“ Velmi zajímavé úvahy nalezneme ovšem i v dalším významném díle Milana Beneše nazvaném *Andragogika: filozofie – věda*, kde kultivovaně a přesvědčivě poukazuje na to, že andragogika si své místo v systému sociálních věd po právu hledá, neboť splňuje základní atributy vědy. Současně také definuje vnitřní a vnější

překážky andragogické disciplíny, a to v kontextu evropského myšlení. Kniha přináší velké množství poznatků a rozmanitých přístupů k vědě a poznání vůbec a přibližuje názory řady významných zahraničních autorů.

Dvě zmíněná publikace lze také považovat za základní teoretická díla české andragogiky, kromě toho též patří i k základním kamenům vědecké diskuze kolem postavení andragogiky v systému vědeckého poznání a jejího rozvoje u nás (Mužík, s. 1, 2007). Kdo se začte do publikací Milana Beneše, uvědomí si, jak širokým odborným a vědeckým záběrem dokáže zmapovat andragogickou vědu v kontextu poznatků z řady vědních disciplín, jeho názory dokážou, tedy zaujmout nejen andragogy, ale i pedagogy, filozofy, sociology, psychology a mnoho dalších představitelů řady vědních oborů.

Docent Milan Beneš se svojí pedagogickou, vědeckou a výzkumnou činností velmi významně podílí na rozvoji české andragogiky a lze ho právem považovat za jejího předního představitele. Současně ho lze označit i za badatele širokého profilu. Jehož myšlenky nejsou jen chladnou analýzou zkoumaného jevu, ale jsou souborem filozofických, sociologických, pedagogických přístupů k andragogické vědě, jež prozařují suchou pravdu faktů hřejivým světlem vlastního osobního pohledu.

Výběr z publikační činnosti

BENEŠ, M. *Die weltanschauliche Erziehung als Gegenstand der pädagogischen Wissenschaft in der Sowjetunion von 1945 bis 1986*. Osteuropa-Institut an der Freien Universität Berlin. Erziehungswissenschaftliche Veröffentlichungen, Bd. 19. Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1989.

BENEŠ, M. *Úvod do andragogiky*. Praha : Karolinum, 1997.

BENEŠ, M. *Andragogika : filozofie – věda*. Praha : Eurolex Bohemia, 2001.

BENEŠ, M. a kol. *Marketing a práce s absolventy vysokých škol : obory andragogika, ekonomie, personální řízení*. Praha : Eurolex Bohemia, 2001.

BENEŠ, M. , HEINOVÁ, H. *Základy Andragogiky*. Praha : MJF, 2001.

BENEŠ, M. a kol. *Idea vzdělávání v současné společnosti*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002.

BENEŠ, M. *Andragogika : teoretické základy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2003.

BENEŠ, M. *Základy andragogiky*. Praha : Katedra andragogiky a personálního řízení, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta v nakladatelství MJF, 2003.

BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha : Grada, 2008.

3.18 Dušan Šimek

---

* 20. 6. 1950

**Andragog, sociolog, básník,
profesor, PhDr.**

*Předmětem jeho odborného zájmu jsou
andragogické a sociologické problémy
kvalifikace, rekvalifikace a
nezaměstnanosti, metodologii
andragogiky, systematická andragogika
a sociologii práce a podniku.*

Dušan Šimek pochází z Nového Města na Moravě. V roce 1974 absolvoval s vyznamenáním Filozofickou fakultu Univerzity Palackého, obor pedagogika dospělých a v následujícím roce, zde také získal hodnost doktora. Po ukončení studia pracoval jako sociolog útvaru výchovy a vzdělávání na generálním ředitelství koncernu SIGMA v Olomouci. V sedmadvaceti letech přešel na detašované pracoviště Výzkumného ústavu odborného školství Praha v Olomouci, kde působil jako samostatný výzkumný pracovník na oddělení koncepce mládeže pro dělnická povolání, kde se převážně zaměřoval na sociální souvislosti kvalifikační přípravy.

V roce 1986 se stal odborným asistentem na Katedře výchovy a vzdělávání dospělých na olomoucké univerzitě a krátce zde působil i jako tajemník. V roce 1990 byla katedra přejmenována na Katedru sociologie a andragogiky a Dušan Šimek se společně s Vladimírem Jochmannem podílel na nové odborné profilaci a konsolidaci pracoviště. Na základě habilitační práce *Otevřená práce* dosáhl v roce 1995 hodnosti docenta a od tohoto roku až doposud je také vedoucím Katedry sociologie a andragogiky.

Od 90. let se Dušan Šimek aktivně účastní mezinárodních, národních a regionálních konferencí a seminářů vztahujících se k andragogice. Absolvoval řadu mezinárodních konferencí převážně ve Velké Británii (Londýn, Lancaster, Manchester), uskutečnil studijní pobyt na Virginia Commonwealth University ve Spojených státech a poměrně často přednášel na Katedře sociologie a sociální práce Fakulty sociálních věd Slezské university v Katovicích. Nezanedbatelný je také jeho podíl na organizování a moderování cyklu česko-slovenských konferencí k problematice andragogiky jako vědy a jako studijního oboru (Olomouc 1992, 1996, 1998, 2001, 2004) a jeho angažovanost v rámci každoročního festivalu vzdělávání dospělých AEDUCE.

V roce 2008 získal profesuru v oboru andragogika. V současnosti se věnuje vedení Katedry sociologie a andragogiky FF UP v Olomouci a vyučuje v prezenčním i v kombinovaném studiu (Úvod do andragogiky, Integrální andragogika, Metodologie andragogiky, Sociologie práce a podniku). Předmětem jeho odborného zájmu jsou andragogické a sociologické problémy kvalifikace, rekvalifikace a nezaměstnanosti, metodologie andragogiky, systematická andragogika a sociologie práce a podniku.

Ve svém volném čase se věnuje psaní poezie. Jeho verše byly publikovány ve dvou básnických sbírkách *Po tichu* (2003) a *Po druhém tichu* (2008) vydavatelstvím Univerzity Palackého v Olomouci. Verše v obou sbírkách jsou doprovázeny kresbami Bořka Zemana, vysokoškolského pedagoga, sochaře, malíře a kreslíře, který je bývalým spolužákem Dušana Šimka ze střední školy.

Výběr z publikační činnosti

ŠIMEK, D. *Vybrané otázky věd o člověku v řídicí praxi*. Olomouc : Vzdělávací institut SIGMA, 1976.

ŠIMEK, D. *Vybrané problémy teorie výchovy dospělých*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1991.

ŠIMEK, D. *Otevřená práce. (Andragogické souvislosti sociálního rozměru práce)*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1996.

ŠIMEK, D. *Sociologie práce*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci , 1997.

ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ, H. *Andragogika*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002.

ŠIMEK, D., KUBÁTOVÁ, H. *Od abstraktu do závěrečné práce*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 1996.

ŠIMEK, D. Czech Andragogy: tradition and present. *Journal of Adult and Continuing Education*, 2004, vol. 6, s. 143–154.

ZÁVĚR

Pojem andragogika je znám již od 19. století, kdy byla zpochybněna myšlenka, že dospělé je třeba vzdělávat jako děti. Od této doby prošla debata o tomto pojmu poměrně dlouhým vývojem. Obsahovala diskuse a neshody ohledně definice, obsahu a použitelnosti tohoto pojmu. Diskuse neutichly ani poté, co se andragogika jako věda a obor studia v 60. letech etablovala na akademické půdě a začalo období jejího teoretického rozvoje. Nejenom ve světě, ale i u nás stále ještě existuje celá řada názorů na místo andragogiky v systému věd, na její obsah a její poslání. To vše vede k otázce, zda bude mít andragogika někdy svoji univerzální definici. Velmi výstižnou odpověď na tuto otázku nabízí Milan Beneš, který předpokládá, že vědecká obec andragogů nebude nikdy sdílet jedno mínění a nebude řešit problémy jednou cestou. „*To již proto, že každý výklad společenské reality, i teoretický, je propojen s hodnotami a jednáním členů společnosti. Jak dosáhnout paradigmatického stavu v situaci, kdy se ,teorie vzdělávání dospělých množí jako králíci‘ (Elsdon, 1991)“* (Beneš, 1997, s. 36).

Do budoucna lze ovšem také předpokládat, že se andragogika neobejde bez studia své minulosti, chyb a omylů, stejně tak jako úspěchů a vítězství. Ne nadarmo se zdůrazňuje, že podstatu každé reality můžeme poznat v jejím vývoji, studiem její historie. Věda se stává skutečnou vědou tehdy, pěstuje-li svou historii odhalující genezi jejího systému, principů a metod. Ovšem poslední systematickou prací zabývající se u nás dějinami andragogiky a vzdělávání dospělých je kniha *Dějiny andragogiky* (1996) od Kamila Škody. Od té doby se práce podobného zaměření a rozsahu neobjevila. Proto se také nabízí výzva pro budoucí historiky andragogiky a dějin vzdělávání a výchovy, protože každá věda potřebuje specialisty pro svou historii. O dějinných souvislostech vývoje české andragogiky pojednávala druhá kapitola, která přiblížila i některé nové aspekty jejího vývoje z 90. let a současnosti. Nejedná se však o žádné převratné objevy, nýbrž pouze o stručnou rekonstrukci nových skutečností.

Jako doplněk studia dějin andragogiky může posloužit i třetí kapitola, v níž jsou nastíněny životní osudy některých historických i současných významných osobností andragogiky. Pokusili jsme se komplexněji pojednat o jejich životě a díle, uvedli jsme

základní a podstatné životopisné informace jak o jejich tvůrčím životě, tak jejich publikační tvorbě. Existuje jistě mnoho jmen, která by si zasloužila být zařazena do této práce. Také bych uvítala, kdyby v bibliografiích mohly být pasáže podrobněji analyzující a hodnotící díla jednotlivých osobností. To však nebylo možné jednak vzhledem k rozsahu této práce, jednak z časových důvodů. Na druhé straně se domnívám, že třetí kapitola přináší spoustu nových a zajímavých informací. Jako pozitivum lze hodnotit i to, že všechny žijící osobnosti, kromě jedné, provedly autorizaci svého životopisu a v případě nežijících osobností, připomínkovali správnost biografických údajů pamětníci.

Tato práce nemá ambici představit vyčerpávající seznam významných osobností české andragogiky. Ani by to nebylo možné. Lze ji považovat za jakýsi počáteční výstup mé práce v této oblasti, v níž bych ráda pokračovala i nadále, protože nezmapovaný andragogický prostor nabízí nepřeberné množství nových možností.

5 SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

BARTOŇKOVÁ, Hana, ŠIMEK, Dušan. 2002. *Andragogika*. 1. vyd. Olomouc : UP, 2002. 66 s. ISBN 80-244-0394-3.

BENEŠ, Milan. 1997. *Úvod do andragogiky*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997. 129 s. ISBN 80-7184-542-6.

BENEŠ, Milan. 2001. *Andragogika : filozofie – věda*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2001. 122 s. ISBN 80-86432-03-3.

BENEŠ, Milan. 2003. *Andragogiky : teoretické základy*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. 216 s. ISBN 80-86432-23-8.

BENEŠ, Milan. 2008. *Andragogika*. 1. vyd. Praha : Grada, 2008. 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2.

BENEŠ, Milan. 2009. Andragogika. In PRŮCHA, Jan (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009, s. 691-695.

BOČKOVÁ, Věra. 2005. Několik slov úvodem o Jindru Kulichovi. In SÝKOROVÁ, Dana, ŠIMEK, Dušan, DVOŘÁKOVÁ, Miroslava, (ed.). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakulta philosophica. Sociologica – andragogica*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 157–158.

Centre for Continuing Education gets new head [online]. *UBC reports*, March 1978, vol. 24, no. 5, s. 1–3. ISBN 0497-2929, Dostupné z [www: <http://adams.library.ubc.ca/archives/pdfs/ubcreports/UBC_Reports_1978_03_08.pdf>](http://adams.library.ubc.ca/archives/pdfs/ubcreports/UBC_Reports_1978_03_08.pdf).

CIPRO, Miroslav. 2001. *Slovník pedagogů*. 1. vyd. Praha : M. Cipro, 2001. 552 s. ISBN 80-238-6334-7.

Doc. PhDr. Jaroslav Mužík, DrSc. - životopis [online]. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2010. Cit. [2010-10-01] Dostupné z www: <<http://www.muni.cz/people/102543/cv>>.

Doc. PhDr. Jaroslav Mužík, DrSc. - životopis [online]. Praha, 2008. [cit. 2010-15-01]. Dostupné z www: <<http://www.uklizeno.cz/docmuzik/>>.

DOPITA, Miroslav. 2008. Vzpomínka na doc. PhDr. Vladimíra Jochmanna. *Sociologický časopis*, 2008, roč. 44, č. 5, s. 114.

GALLO, Ján, ŠKODA, Kamil. 1986. 1. vyd. Dejiny pedagogiky dospelých. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 267 s. ISBN 67-219-86.

Hamburské deklaráce o vzdělávání dospělých [online]. Hamburk : UNESCO, 1997. [cit. 2009-12-12]. Dostupné s www: <<http://www.varianty.cz/download/doc/books/13.pdf>>.

CHADIMA, Jiří. 2007. MILOSLAV ŘEHÁK – výběr z díla [online]. Praha : Jiří Chadima, 2007. [cit. 2009-10-11]. Dostupné z www: <<http://www.fotodrby.eu/stranky/068.html>>.

JEDLIČKA, Jaromír. 1970. Životopis prof. RNDr. Františka Hyhlíka. In KÁBRT, Jiří (ed.). 1970. *Erat unus cantor bonus: sborník pedagogických a psychologických studií a vzpomínek k 65. narozeninám prof. RNDr. Františka Hyhlíka*. 1. vyd. Praha : Socialistická akademie, 1970. s. 158-170. ISBN 80-200-0950-7.

KNOWLES, Malcolm, ELWOOD, Holton, RICHARD, Swanson. 1998. *The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Develepment*. 1998, Houston : Gulf Publishing. ISBN 978-0-88415-115-9.

KNOWLES, Malcom S. 1998. *The modern practice of adult education : andragogy versus pedagogy*. New York : Association Press, 1970. ISBN 809617560.

LEVY, Alan. 1994. Pavel Hartl: Jailed Boy Scout Lives Happily Ever After. *The Prague Poust*, February, 1994, vol. 4, no. 9-15, s. 16.

LUKÁČ, Eduard. 2009. Katedra andragogiky FF PU – vznik, vývoj a hlavné oblasti pôsobenia za obdobie 45 rokov. *Andragogická revue*, 2009, roč. 1, č. 1, s. 114-121.

MÁCHA, Karel. 1970. Předmluva. In KÁBRT, Jiří (ed.). 1970. *Erat unus cantor bonus: sborník pedagogických a psychologických studií a vzpomínek k 65. narozeninám prof. RNDr. Františka Hyhlíka*. 1. vyd. Praha : Socialistická akademie, 1970. s. 1-3. ISBN 80-200-0950-7.

MALACH, Antonín. 2005. *Geneze od programovaného učení k e-Learningu*. 1. vyd. Brno : Ostravská univerzita a Newton College, 2005.

MALACH, Josef. 2003. *Andragogika*. 1.vyd. Ostrava : Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. 68 s. ISBN 80-7042-936-4.

MATULČÍK, Július. Od pedagogika dospelých k andragogice. *Andragogická revue*, 2009, roč. 1, č. 1, s. 26-33.

MÜLER, Jiří. In memoriam Vladimír Jochmann. In RYŠAVÝ, Dan (ed.). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakulta philosophica. Sociologica – andragogica*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 9–11.

MUŽÍK, Jaroslav. 1999a. Vznik a vývoj dalšího profesního vzdělávání dospělých. *Andragogika*, 1999, roč. 3, č. 4, s. 14-15.

MUŽÍK, Jaroslav. 1999b. Vzpomínka na Emila Livečku. *Andragogika*, 1999, roč. 3, č. 2, s. 11.

MUŽÍK, Jaroslav. 2004. *Androdidaktika*. 2. vyd. Praha : ASPI, 2004. 148 s. ISBN 80-7357-045-9.

MUŽÍK, Jaroslav. 2010. *Osobní sdělení (Emil Livečka) – e-mail*. Praha, 7. 3. 2010.

NOVÁK, Otto. 2004. Bezpečnost práce a 50 let VÚBP [online]. Praha : VÚBP, 2004. [cit. 2009-11-26]. Dostupné z www: <<http://www.bozpinfo.cz/knihovna-bozp/citarna/publikace/vyroci-pre040524.html>>.

Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/2008 [online]. European Commission. Directorate-General for Education and Culture. 2008. [cit. 2009-01-12]. Kapitola 7, Další vzdělávání a příprava mládeže a dospělých, s. 174-194. Dostupné z www: <www.eurydice.org>.

PALÁN, Z. 2000. Příkladné spojení teorie a praxe. K padesátinám PhDr. Jaroslava Mužíka DrSc. *Andragogika*, 2000, roč. 4, č. 1, s. 8.

PALÁN, Z. 2002. *Lidské zdroje: výkladový slovník*. Praha : Academia, 2002. 280 s. ISBN 80-200-0950-7.

PALÁN, Z. 2003. *Základy andragogiky*. Praha : Vysoká škola J. A. Komenského, 2003. 200 s. ISBN 80-86723-03-8.

PALÁN, Z., LANGER, T. 2008. *Základy andragogiky*. Praha : UJAK, 2008. 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

PALÁN, Z., LANGER, T. *Základy andragogiky*. Praha : UJAK, 2008. 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

Památník národního písemnictví. Osobní fond Kubálek Josef. Karol Bílek: JUDr. Josef Kubálek, Praha 2000, edice inv. č. 1082.

PETŘKOVÁ, Anna. 1988. Vědeckovýzkumná činnost katedry výchovy a vzdělávání dospělých v letech 1986–1990. In: NAVRÁTIL, J. (red.). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakulta philosophica. Pedagogice-psychologica*. 1988, s. 157-159.

PONDĚLÍČEK, Jiří. 2010. *Osobní sdělení (Josef Kubálek) – e-mail*. Praha, 23. 2. 2010.

PONDĚLNÍČEK, Jiří. 1999. Vzpomínka na Josefa Kubálka. *Andragogika*, 1999, roč. 3, č. 2, s. 12.

PRŮCHA, Jan. 2000. *Přehled Pedagogiky*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4.

REICHEL, Jiří. Eurodelphi '95 a minivýzkum 2005 – zkoumané soubory. *Andragogika*, 2005, roč. 9, č. 4, s. 16-17.

REISCHMANN, Jost. 2004. Andragogy. History, Meaning, Context, Function [online]. 2004. [cit. 2009-02-12]. Dostupné z www: <<http://www.andragogy.net>>.

ROSYPAL, František. 1988. Výsledky vědeckovýzkumné činnosti katedry výchovy a vzdělávání dospělých v letech 1981 – 1985. In: NAVRÁTIL, J. (ed.). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakultas philosophica. Pedagogice-psychologica*. 1988, s. 143-146.

Rozhovor s Vladimírem Jochmannem. *Andragogika*, 1997, roč. 1, č. 2, s. 11.

ŠERÁK, Michael. 2009. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠIMEK, Dušan. 1997. Milan Beneš: Úvod do andragogiky, nakladatelství Karolinum. Praha 1997. *Andragogika*, 1997, roč. 1, s. 15.

ŠIMEK, Dušan. 2008. Zemřel Vladimír Jochmann. *Andragogika*, 2008, roč. 12, č. 2, s. 3.

ŠIMEK, Dušan. Metodologická východiska integrální andragogiky. In RYŠAVÝ, Dan (ed.). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakultas philosophica. Sociologica – andragogica*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 97-102. ISBN 80-244-1377-9.

ŠKODA, Kamil. 1996. *Kapitoly z dějin andragogiky*. Praha : Karolinum, 1996. 137 s. ISBN 80-7184-326-1.

ŠMÍDOVÁ, Vladimíra. 2008. Studijní obor Pedagogika dospělých – předchůdce současné Andragogiky. In RYŠAVÝ, Dan (ed.). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakultas philosophica. Sociologica – andragogica*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 93-103. ISBN 978-80-244-2199-5.

ŠOLC, Miloslav. 2009. *Studie: Některé přístupy k profesnímu poradenství z hlediska psychologie práce a organizace v souvislosti s potřebami ekonomiky a celoživotního vzdělávání se zvláštním důrazem na cílovou skupinu k projektu pro sociokulturně odlišně populace* [online]. Praha : TCM s. r. o. Aktualizace 10. listopadu 2009 [cit. 2009-15-11]. Dostupné z www: <http://www.strediskasim.cz/pdf/IPPP_Studie_TCM.pdf>

ŠVECOVÁ, Jana. 1999. Jubilant prof. Jiří Kotásek. *Pedagogika*, 1999, roč. 49, č.2, s. 170-175.

ŠVEJNOHA, Josef. 1972. *Stručný přehled významných světových psychologů a pedagogů*. 1. vyd. Praha : Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1972, 213. s.

TOKAROVÁ, Anna, LUKÁČ, Eduard. 2009. Prof. Jindra Kulich 80ročný. *Andragogická revue*, 2009, roč. 1, č. 1, s. 107-111, s. 691-695.

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. 2004. Jiří Kotásek – významná osobnost české pedagogiky. *Pedagogika*, 2004, roč. 54, č. 1, s. 82-84.

VILEM, Klega. 1988. Významné životní jubileum vedoucího katedry výchovy a vzdělávání dospělých doc. PhDr. Františka Rosypala. In NAVRÁTIL, J. (red.). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fakulta philosophica. Pedagogice-psychologica*. 1988, s. 157-159.

VYMAZAL, Jiří. 1996. Vzdělávání dospělých v české tradici a v evropském kulturním kontextu. In LEIRMAN, W. *Čtyři kultury ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. s. 139–154. ISBN 80-7184-168-4.

VYMAZAL, Jiří. 2002. České vzdělávání dospělých ve světle tradice a při pohledu do budoucnosti. In BENEŠ, Milan, aj. *Idea vzdělávání v současné společnosti*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2002, s.139-154.

VYMAZAL, Jiří. 2004. Za Kamilem Škodou. *Andragogika*, 2004, roč. 8, č. 1, s. 6.

VYMAZAL, Jiří. PhDr. MgrTh. Jiří Vymazal, CSc. [online]. Aktualizace 3. září 2009 [cit. 2009-12-09]. Dostupné z www: <http://www.vosp.cz/VOSP/o_studiu/přednasejici/pvymazal.htm>.

VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. 2008. Předmět a místo sociální psychologie v systému věd. In: VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan (eds.). *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha : 2008, s.17-31. ISBN 978-80-247-1428-8.

WALTEROVÁ, Eliška. 2006. Jiří Kotásek stále mezi námi. In Walterová a kol. *Orbis scholae*. 1.vyd. Praha : Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, s. 127-134.

WALTEROVÁ, Eliška. 2006. Prof. PaedDr. Jiří Kotásek, CSc. *Aula : revue pro vysokoškolskou a vědní politiku*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 66-67.

6 BIBLIOGRAFIE

BENEŠ, Milan. *Osobní sdělení – rozhovor*. Praha, 23. 2. 2010.

BENEŠ, Milan. Zdeněk Palán sedmdesátiletý. *Andragogika*. 2006, roč. 10, č. 3, s. 3.

BROŽ, Václav (ed.). 1969. *Kdo je kdo v Československu : Biografie žijících osob se stálým bydlištěm v ČSSR*. 1. díl. 1. vyd. Praha : ČTK, 1969, 341. s.

BUBÁKOVÁ, Jana. *Osobní sdělení (Miroslav Řehák) – e-mail*. Praha, 11. 10. 2010.

Doc. PhDr. Pavel Hartl [online]. Praha : Skálův Institut, 2010. cit. [2010-20-01]. Dostupné z www: <<http://www.skaluvinstitut.cz/pages/tymkarta.asp?ID=26>>.

HARTL, Pavel. *Osobní sdělení – e-mail*. 4. 2. 2010.

JARVIS, Peter. *An International Dictionary of Adult and Continuing Education*. London and New York: Routledge, 1990. 372. s. ISBN 0-415-02421-8.

JEDLIČKA, Jaromír (ed.). *Výchova a vzdělávání dospělých: Informační bulletin k hlavnímu státnímu badatelskému úkolu x-17-3*. Praha : Fakulta osvěty a novinářství UK. 1967. 142 s.

JEDLIČKA, Jaromír (ed.). *Výchova a vzdělávání dospělých: Informační bulletin k hlavnímu státnímu programu základního výzkumu "Pedagogika dospělých"*. Praha : Fakulta sociálních věd a publicistiky UK. 1971. 132 s.

KLEGA, Vilém. *Osobní sdělení – e-mail*. Olomouc, 3. 3. 2010.

MALACH, Antonín. *Osobní sdělení – e-mail*. Brno, 4. 3. 2010.

Milan Beneš v čele pražské katedry. *Andragogika*, 1998, roč. 2, č. 4, s. 3.

PALÁN, Z. *Osobní sdělení – rozhovor*. Praha, 19. 3. 2010.

PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha : DAHA, 1997. 160 s. ISBN 80-902232-1-4.

Patroni a správní orgány. Vzdělávací nadace Jana Husa [online]. Brno : Vzdělávací nadace Jana Husa, 2009. Dostupné z www: <<http://www.vnjh.sk/cz/index.php?include=onas>>.

POSPÍŠIL, Oldřich. *Osobní sdělení – rozhovor*. Praha, 22. 2. 2010.

Profil člena katedry: Dušan Šimek. Katedry sociologie a andragogiky FF UP [online]. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2009. Dostupné z www: <http://www.ksoc.upol.cz/katedra/dusan_simek.html>.

ŠIMEK, Dušan. *Osobní sdělení – e-mail*. Olomouc, 15. 3. 2010.

ŠKODA, K. *Vývoj výchovy a vzdělávání dospělých v Československu v letech 1921-1986*. Praha : Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, 1986. 105 s.

TŘEŠTÍK, Michael (ed.). 2005. *Kdo je kdo = Who is who : osobnosti české současnosti : 5000 životopisů*, 5. vyd. Praha : Agentura Kdo je kdo, 2005. 775 s., ISBN 80-902586-9-7.

VYMAZAL, Jiří. *Osobní sdělení - rozhovor*. Praha, 25. 2. 2010.

WALTEROVÁ, Eliška. Prof. PaedDr. Jiří Kotásek, CSc. jubilující. *Učitelské listy*, 2003/04, roč. 11, č. 5, s. 2.

EVIDENČNÍ LIST KNIHOVNY

Diplomové práce se půjčují
pouze prezenčně!

UŽIVATEL

potvrzuje svým podpisem, že pokud tuto diplomovou práci

Libová, Alice : Historický vývoj české andragogiky a její významné osobnosti

využije ve svém textu, uvede jí v seznamu literatury a bude jí řádně citovat jako jakýkoliv jiný pramen.

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis
Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis
